

KÖNYV KÖNYVTÁR KÖNYVTÁROS

A Füzeki István Emlékérem 2005. évi díjazottja

Füzeki István 1956 forradalmának egyetlen ismert könyvtáros mártírja. Valószínűleg 1956. november 6-án lőtték agyon a szovjet katonák. Mint ismeretes, a mártír testvéröccse 2002-ben Emlékérmeket alapított, amelyet évről évre a forradalom kitörése vagy leverése napján adnak át az arra legérdemesebbnek. A kitüntetés eddigi díjazottjai (Horváth Tibor és Kasánszky Zsombor) igazi rangot adtak az Emlékéremnek, amelyet idén – az alapító okiratban foglaltak szerint (lásd: 3K, 2002. december) **PAPP ISTVÁN** kapott.

A meghitt, bensőséges, Füzeki István OSZK-beli márvány emléktáblája előtt rendezett ünnepség keretében vehette át a magas elismerést Papp István, akinek hatalmas és példamutató könyvtárosi, könyvtártudományi, egyszerre gyakorlati és legmagasabb szintű elméleti életművét sokoldalúan méltatták ebből az alkalomból.

A kitüntetéshez szívből gratulálunk!

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

14. évfolyam 12. szám

2005. december

Tartalom

<i>Könyvtárpolitika</i>	
A könyvtárak és a könyvtárosok jövője	3
<i>Műhelykérdések</i>	
Pegán Anita: Tatabányán októberben	9
Gerő Gyula: Évfordulók ürügyén a hétköznapi könyvtártörténet-írásról	17
Balogh András: Bibliopláza a (köz)művelődésért	29
Gracza Tünde–Somoskövi Istvánné: „mert az adatbázisok használata munkánk során nélkülözhetetlen”	34
<i>Konferenciák</i>	
Éger Veronika: A mese bővületében	37
<i>Extra Hungariam</i>	
Sonnevend Péter: Olvasáskultúra Észak-Amerikában	40
<i>Perszonália</i>	
W. Salgó Ágnes: Fazakas József (1910–2005)	54
<i>Könyv</i>	
Pogány György: Régi magyar könyvtár III/XVIII. század	56
Mezey László Miklós–Vajda Kornél: Komárom-Esztergom megye a magyarországi sajtóban (1990–1994) VIII/1–2. köt.	58

From the contents

The future of libraries and librarians. A jubilee conference to celebrate the 70 years of the Association of Hungarian Librarians (3);

Gyula Gerő: Anniversaries and library history writing (17);

Péter Sonnevend: Reading culture in North America (40)

Cikkeink szerzői

Balogh András, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvtárának munkatársa; *Éger Veronika*, a Magyar Nemzeti Galéria könyvtárának munkatársa; *Gerő Gyula*, ny. főszerkesztő; *Gracza Tiinde*, a Pécsi Tudományegyetem Orvostudományi és Egészségtudományi Centrum Könyvtárának igazgatója; *Pegán Anita*, az Országgyűlési Könyvtár osztályvezetője; *Pogány György*, az ELTE oktatója; *W. Salgó Ágnes*, az OSZK osztályvezetője; *Somoskövi Istvánné*, a Pécsi Tudományegyetem Orvostudományi és Egészségtudományi Centrum Könyvtárának munkatársa; *Sonnevend Péter*, főiskolai tanár

Szerkesztőbizottság:

Bartos Éva (elnök)

Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária, Győri Erzsébet,

Kenyeri Kornélia, Poprády Géza

Szerkesztik:

Mezey László Miklós és Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;

Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Dippold Péter**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpás István**

Nyomta az AKAPRINT Nyomdaipari Kft., Budapest

Felelős vezető: **Freier László**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta a
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alapprogram

Terjeszti a Könyvtári Intézet

Előfizetési díj 1 évre 4440 forint. Egy szám ára 370 forint

HU-ISSN 1216-6804

A könyvtárak és a könyvtárosok jövője

2005. november 25-én, az Országgyűlés Kongresszusi termében rendezte meg jubileumi, ünnepi ülését a Magyar Könyvtárosok Egyesülete. Az MKE-t hetven évvel ezelőtt, 1935-ben alapították, a kerek számú, jóval több mint félévszázados születésnap remek alkalom volt arra, hogy ezen a kiemelkedő helyszínen, igen sokak érdeklődésétől kísérvé nézzen szembe az ünnepi ülés közönsége azzal, ami a legfontosabb: a könyvtárak és a könyvtárosok jövőjével.

Az ünnepi ülés levezető elnöke *Mader Béla*, az MKE alelnöke, a Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtára főigazgatója volt. Könyvtáros még nem ült magasabb polcon, mondotta volt, és szavait kettős értelemben is vehettük. Az elnök maga nem kívánt előadást tartani, épp csak néhány bevezető szót szólott, ám ezek a szavak a később elhangzott nagyelőadások, valóban remek expozék legjobbjaival is felvehetők a versenyt. Igen röviden, igen tömören, de a lényegről szólott *Mader Béla*, a talán legfontosabbakat mondotta ki. Idézzük:

„Evidencia, hogy intézményünk a legősibb információs intézmény, amely első pillanatától kezdve a tudás, a megismerés szolgálatában állt. Van egy másik evidencia is, nevezetesen az, hogy abban a társadalomban, amely egyre több joggal nevezi magát információs társadalomnak, vagy éppen tudástársadalomnak, a könyvtár alapintézmény, szerepe kiemelkedő, jövője megkérdőjelezhetetlen. Azonban tudjuk, hogy általában az evidenciák azok, amelyeknek a legnehezebb a bizonyítása. Vagy azért, mert nem tartjuk szükségesnek bizonyítani, vagy azért, mert feleslegesnek tartjuk. A könyvtárosok és a könyvtárak azonban az elmúlt időkben sem pihentek valós vagy vélt habérjaikon. Szerte a világban és itthon is olyan stratégiákat dolgoztak ki, olyan fejlesztéseket valósítottak meg, amelyek nyomán lehetővé vált egy újfajta társadalom információs igényeit kielégíteni. Egyetérthetünk abban, hogy a változások elsősorban az információs technológia változásaival kapcsolatosak. A könyvtárak az elsők voltak itt Magyarországon is azoknak az intézményeknek a sorában, amelyek fölismerték, hogy a digitális tartalmak, illetve a tartalmak digitalizálása az információk hatékonyságának megsokszorozódásával jár. A könyvtárak voltak azok, amelyek erre igyekeztek minden erejükkel fölkészülni. Az elektronikus katalógusok megjelenése, szinte minden munkafolyamat automatizálása, a tartalmak digitalizálásának megkezdése, ezen felül új, gyors szolgáltatások bevezetése csak úgy volt lehetséges, hogy ez a hivatás, ez a szakma – talán nem tűnik szerénytelenségnek, ha ezt mondom – mindegyik másnál erőteljesebben és igen magas színvonalon, rossz magyar szóval, informatizálódott. Egy amerikai rektor azt mondta, hogy a digitális forradalom igazi hősei a könyvtárosok. Ha sze-

rénységünkben egy kicsit túlzásnak tartjuk is szavait, tudjuk, hogy ez hatalmas mentalitásbeli változtatás nélkül nem lett volna lehetséges. Megváltozott még könyvtáraink fizikai képe is. A hagyományos könyvespolcok mellett egyre inkább ott vannak azok az eszközök, amelyekkel az új formátumú tartalmakat használni és használtatni tudjuk. Tulajdonképpen azt csináljuk, hogy mindenféle tartalmat, függetlenül annak formájától vagy formátumától, továbbra is gyűjtünk, föltárunk és szolgáltatunk. Minden bizonnyal ez a jövőnk. Ezt a jövőt egyetlen oldalról vagy irányból fenyegetheti csak veszély. Mindannyian tudjuk, hogy intézményeink lényegi eleme általában a tartalommal való foglalkozás. Nos, ha mi valamilyen okból a tartalmak között úgy próbálunk kategorizálni, hogy elsősorban a megjelenési formát, formátumot vesszük figyelembe, és ennek alapján fordítunk egyes dokumentumokra és ebből következően egyes szolgáltatásokra több, másokra kevesebb figyelmet, akkor nagyon könnyen tradicionális intézményeink elsorvadásához vezethet a dolog. Mégpedig mindkét szélsőséges esetben. Vannak olyan nézetek – 'hál Istennek nem a könyvtáros szakmán belül –, hogy a könyvtár dolga a klasszikus, papíralapú dokumentumokkal való foglalkozás, a digitális tartalmak elsősorban egy másik intézmény vagy éppen intézményrendszer föladata. A másik szélsőséges nézet az, amelyik azt mondja, hogy szinte csak a digitális tartalomban van már érték, csak abban van, csak az hoz hasznot, következésképpen a hagyományos dokumentumok tartalmi és intézményei is egyre inkább elavulnak. Én azt hiszem, hogy közös véleményünk az, hogy évezredek hagyományaink, tapasztalataink alapján, de a legutóbbi évek tapasztalatai szerint is a tartalmat annak hordozójától, megjelenési formájától függetlenül kell tekinteni, és a mai élet kínálta marketing és menedzsment technikákat ennek a tartalomnak, a benne rejlő értékeknek a komplexebb szolgáltatására kell fordítanunk. Ha ezt a feladatot teljesítjük, akkor tesszük a legnagyobb szolgálatot az országnak is, a világnak is."

Az elnök szavai után, a programnak megfelelően, két olyan előadás következett, amely mintegy perspektívába, keretbe állította a később elhangzandókat. *Könyvtárak jövőképe a világban, szerepük a WSIS folyamatban* címmel az IFLA Szakmai tevékenységek koordinátora, a holland M. J. Sjoerd Koopman és az MKE alelnöke, az Országgyűlési Könyvtár Képviselői Kutatószolgálatának vezetője, Haraszi Pálné tartottak lényegében közös, egymásra minden szempontból „rímelő” előadást. M. J. Sjoerd Koopman az IFLA legfrissebb állásfoglalásairól, terveiről, koncepcióiról, stratégiáiról számolt be, elsősorban azzal keltve nem is kicsiny konsternációt, hogy még a napokkal korábbi IFLA-együttlétek, konferenciák, jegyzőkönyvek adatait is „szállította”, szinte naprakészre tette a hallgatóságot a világfolyamatok legutóbbi, jelen állását, trendjeit illetően. Haraszi Pálné is a legfrissebb tényeket, adatokat sorjázta, 2004-2005-ös IFLA-dokumentumokra hivatkozott, azok tartalmát ismertette, azok hazai vonatkozásaira is felhívva a figyelmet. Szólt arról is, mik a prioritások ma a világ könyvtárügyében. Ezek közül a legfontosabbak az információs szabadságjogok, a hozzáférés és kifejezés szabadsága (mind fizikai, mind szellemi értelemben), a gyarapítás és gyűjteményfejlesztés (elsősorban az időszaki kiadványok elektronikus változatainak tekintetében), a bibliográfiai számbavétel, a nemzetközi katalogizálás, a megőrzés és

konzerválás, a kéziratok digitalizálása, az információs technológia változásainak követése. Az információs technológiával kapcsolatban külön is kiemelendő, hogy a könyvtárosok előtt az a feladat áll, hogy segítsék a társadalmat az információs eszközök használatának elsajátításában. Végül a prioritások közt szerepel a minőségmenedzsment kérdésköre, különösen a szolgáltatások minőségi oldalainak vizsgálata, minősítése, a marketing (elsősorban mint a politikusok megnyerésének eszköze), valamint a könyvtárosok továbbképzésének problémanyalábjá.

Miután M. J. Sjoerd Koopman és Haraszi Pálné a könyvtárak és könyvtárosok jövőjét mintegy világperspektívából tekintette át, *Skaliczki Judit*, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Könyvtári Főosztályának vezetője lépett az előadói pódiumra. Az ő tiszte az ünnepi ülés címében szereplő problémakör könyvtárpolitikai megvilágítása volt. Skaliczki, Judit mindenekelőtt üdvözölte a hetvenéves Egyesületet, gratulált a születésnaposnak, majd külön is köszöntötte azokat, akik az Egyesületben funkciót, munkát vállaltak vagy vállalnak. Hisz ők azok, akik az igazi könyvtárosi éthoszt képviselik, akik rendes napi munkájuk mellett külön, közösségi feladatokat is vállalnak. Az MKE a múltat jövőbenézással ünnepli – mondotta a főosztályvezető asszony –, úgy gondolom, komoly jövő áll előtte. Isten éltesse!

Skaliczki Judit ezután arról szólott, hogy a globalizációnak, a világtrendeknek hatalmas hatása van a könyvtári stratégiára. Kihívások érik a könyvtárügyet, mindegyik az információs technológia fejlődésének a kihívása, de igen jelentősek a gazdasági kihívások is. A kihívásokra adott válaszok, a hasonló trendek hasonló válaszokat involváltak, hasonló megoldásokat hoztak létre a különböző országokban. A hasonlóság mellett azonban egyedi válaszokra is szükség van. A továbbiakban felsorolta azokat az alapidokumentumokat, amelyek meghatározzák a hazai könyvtárpolitikát. Elsőként az Európai Unió fejlesztési irányelveiről szólt a főosztályvezető asszony, majd az országos hazai fejlődéspolitikai koncepcióról beszélt, kifejezve azt a reményét, hogy a Nemzeti Fejlesztési Tervben megfelelő súllyal szerepel majd a könyvtári terület. A könyvtári törvény annak idején kimondta, hogy az információs társadalom alapfeltétele a könyvtári rendszer; a könyvtári rendszer fenntartása és fejlesztése stratégiai fontosságú, valamint azt is, hogy a könyvtári rendszernek az állampolgárok érdekeit kell szolgálnia. Ettől eltérni nem kell, nem szabad, és ez nyilván meghatározza a következő stratégiai ciklust is. Az Európai Unió fejlesztési irányelvei szerint Európát vonzóbbá kell tenni a befektetések számára, hogy a növekedés érdekében elsőrendű fontosságú a tudás és az információ javítása. Nos, ezekhez a trendekhez, irányokhoz igazodik az, hogy a stratégiában mint célkitűzés jelenik meg a versenyképes, az igazságos és biztonságos Magyarország. A versenyképes Magyarország tartós gazdasági növekedést feltételez, az igazságos a társadalmi, gazdasági és területi pozíciók megeremtését, a hozzáférés növelését, az esélyteremtést, a biztonságos Magyarország a kiszámíthatóságot, a jövő számára fontos forrásokat feltételezi, amelyek a kulturális intézmények nélkül elképzelhetetlenek, alapvető szükség hát a kulturális szolgáltatások fejlesztése. Nekünk az a jó jövő, ha könyvtárakat építenek, ha a könyvtári szolgáltatásokat fejlesztik, ha a kreativitást fejlesztik. Sok szó esett már eddig is – mondotta Skaliczki Judit – a digitalizálásról. Ebben a tartalomszolgáltatás jelenik meg. A kulturális infrastruktúra fejlesztése az örökség védelmében. Az, hogy mit viszünk át a jövőbe.

Különös hangsúllyal szólt a főosztályvezető asszony a folytonosságról, a kontinuitásról is. A mi könyvtárügyünk szerencsés – mondotta. Vállalhatjuk a múltun-

kat. Majd felsorolta, melyek azok a legfontosabb területek, ahol ennek a folyamatosságnak kiemelt szerepe van. Az egyik az, hogy a társadalmi fejlődés irányaihoz kell kapcsolódnunk. A versenyképesség megteremtéséhez, fokozásához a tudás, az információkhoz való eljutás az egyik legfontosabb feltétel. Kiemelt terep a hozzáférés biztosítása is. Amióta könyvtár van, ez mindig alapvető volt. Igen fontos az esélyteremtés is. Ez ma elsősorban a hátrányos helyzetűek, valamint a hátrányos helyzetű kistélepülések esélyeinek megteremtését jelenti. Fundamentális jelentősége van az információs, kommunikációs technológia fejlesztésének is. Mindezeknek hangsúlyosan kell megjelenniük a 2007–2013 közötti időre vonatkozó stratégiában. Végül, de nem utolsó sorban szólt az ember középpontba való állításáról. A kiszolgáló, vagyis a könyvtárat, annak szolgáltatásait igénybe vevő emberről éppúgy érvényes ez, mint a kiszolgáló emberről, a könyvtárosról. Nagy vonalakban ez a könyvtárpolitika jövőképe. Azé a könyvtárpolitikáé, amelyet a hazai könyvtárügy egészének szükséges támogatnia a siker érdekében. Ennek a könyvtárügynek az állampolgárok társadalmi beilleszkedésén kell dolgoznia, hozzá kell járulnia a társadalmi szerepek megerősödéséhez, ahhoz, hogy az állampolgárok az Európai Unió egyenrangú tagjaivá váljanak. A megfelelő nyelvtudással és sok-sok egyéb tudással, aminek a lehetőségét a könyvtárak biztosítják. Végül, zárta szavait Skaliczki Judit, igen fontos az olvasás szerepének megerősítése. Erre azért is szükség van, hogy megőrződjék az emberi humánus, ott ahol van mit megőrizni, visszaszerződjön ott, ahol eltűnt és kialakuljon ott, ahol ma nincsen.

A következő előadó a Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöke, Bakos Klára volt, aki *A Magyar Könyvtárosok Egyesületének szerepe a könyvtárügy jelenének, jövőjének alakításában* címmel tartotta meg referátumát. Azzal az állítással indította, hogy a könyvtári szakma, a mi szakmánk mindenekelőtt progresszív szakma. Azonnal igazolta is ezt a nem éppen bántóan megállapítást. Hosszabb idézetet olvasott fel egy ma divatos filozófustól, Kiss Endrétől. A professzornak épp inkriminált, 2003-as keltezésű operátumában arról esett szó, hogy az informatikai forradalom a jövő forradalma, hogy az (informatikai) világ láthatatlanul jött új világ, hogy a maiban is jelen van ugyan, ám elsősorban a jövő „kísértete”. Mi könyvtárosok csak csodálkozunk az ilyenféle szövegek olvastán – mondotta Bakos Klára. Méghogy a jövő, méghogy láthatatlan, méghogy ... Ugyan már! Hisz a könyvtárosok már a nyolcvanas évek elején longum et latum beszéltek mindenről, ami az informatika „új” világát jelenti, és ha épp nem is digitalizáltak még, annak lehetőségeit rendre számbavették, szimulálták, és digitalizálás nélkül is alkalmazták. épp nem csak kivételképpen az új technológiát.

Bakos Klára igen fontosnak mondotta mindazt, amit Skaliczki Judit a folytonosságról, folyamatosságról, kontinuitásról állított előadásában. És ez a folyamatosság is a szakma, a könyvtároság progresszivitását igazolja. Múlt, jelen és jövő egységes egésznek alkotnak, kitűnően példázza ezt maga az alapítás ténye is, azé az alapításé, amelynek hetvenedik évfordulóját ünnepelte a konferencia. Nem azt emelte ki az előadó, hogy létrejött maga az egyesület, hanem azt, hogy megfogalmazódott – már akkor –, hogy egyáltalán szükség van egyesülésre, egyesületre, hogy az alapítók nemzetközi trendekre hivatkoztak, hogy a külföldi kapcsolatok alapvető fontosságát emelték ki, hogy a kulturális összeköttetésekről beszéltek, hogy az egyesülési jogról cseréltek – igen magas szinten – eszmét. Ez a progresszivitás végighúzódtott az Egyesület hetven esztendő történelmében. Nemcsak az információs társadalomra

és annak problematikájára való utalásokban, de – például – a képzés és továbbképzés szükségszerűségének, alapvető fontosságának felismerésében és folyamatos nyomatékozásában is. A képzéssel kapcsolatos szükségszerűségek felismerése már az Egyesület alapításakor felmerültek. De felmerült, és éppen nemcsak periférikusan a dokumentumellátás problematikája is, méghozzá igen hangsúlyosan a vidék dokumentumellátása vonatkozásában is.

Befejezésül, de mintegy legfőbb mondandóját hangsúlyozva, arról szólt Bakos Klára, hogy az Egyesületnek mindenkor, ma talán még inkább mint valaha, az egyik legfontosabb funkciója, hogy teret, fórumot, lehetőséget nyújt a problémák „kihordására”, megfogalmazására, azok megvitatására a lehető legszélesebb, legtágabb szakmai körökben. Az Egyesület mindenkor partner és kezdeményező volt stratégiai fontosságú kérdések pertraktálásában, megoldáshoz segítségében. Nyilvánosságot teremtett a szakma számára, és teremt ma is – folyamatosan. Előkészíti, lehetővé teszi és támogatja a könyvtárpolitikai döntéseket. De sugározza „kifelé” is a szakma hozadékát. Közvetíti azt a képet a könyvtárról, a könyvtárosról és a könyvtárügyről, amit az állampolgároknak tudniuk kell ahhoz, hogy éljenek, élhessenek az épp a szakma által felkínált lehetőségekkel.

A nagy előadások után kerekasztal-beszélgetésre, vagy – ahogy a meghívóban korszerűen-posztmodernül szerepelt – panelbeszélgetésre került sor. Ennek az első panelbeszélgetésnek *Bartos Éva*, az MKE elnökségi tagja, a Könyvtári Intézet igazgatója volt a moderátora. *Bartos Éva* azzal indított, hogy megállapította: az előadások a nagy trendekről, az általános problematikáról, a központi kérdésekről szóltak. Szakmánk azonban erősen specializált, szükség van hát e kérdések, problémák, trendek konkrétiázálására. Hisz más-más hagyományai, funkciói, feladatai, sőt más-más használói vannak a különböző könyvtártípusoknak. A panelbeszélgetés tehát a szakmán belüli szakterületek speciális kérdéseivel kell hogy foglalkozzék. Ehhez képest alakult persze a beszélgetésben résztvevők kiválogatása is. A terem közepén, vörös bársonyszékekben (ne feledjük, az Országgyűlés Kongresszusi termében folyt az ünnepi ülés) a következők kaptak helyet: *Ambrus János*, az Országgyűlési Könyvtár főigazgatója, *Bondor Erika*, az MKE Könyvtárostanárok Szekciójának elnöke, *Fodor Péter*, a FSZEK főigazgatója, *Dippold Péter*, az OSZK tudományos igazgatója, *Murányi Lajos*, az MKE Tanácsának elnöke, az MTAK osztályvezetője, *Ramháb Mária*, a kecskeméti Katona József Megyei Könyvtár igazgatója, *Tiszavári Ferencné*, az Iparművészeti Múzeum Könyvtára igazgatója és *Virágos Márta*, a Debreceni Egyetemi Könyvtár főigazgatója. Gondolható, hogy egy ilyen, minden szempontból reprezentatív grémium tagjai igen alaposan meghányták, vetették az országos szakkönyvtárak, az egyetemi és főiskolai könyvtárak, a közkönyvtárak, a nemzeti könyvtár, a múzeumi és iskolai könyvtárak speciális kérdéseit. A moderátor persze igen ügyesen szervezte meg a beszélgetést, először a jövőkép rövid, aforisztikus meghatározását, kijelölését kérte a résztvevőktől, majd módot adott a konkrétabb, részletesebb kifejtésre. végül, aranyos humorral azt kérdezte, mire szeretnének a jelenlévők visszaemlékezni öt esztendő múltán. Természetesen magát a beszélgetést sem foglalhatjuk össze annak rendje és módja szerint, hisz’ szinte önálló füzetet lehetne megtölteni a kiselőadásokból és spontán feleletösdiből, no meg szellemesnél szellemesebb válaszokból–viszontválaszokból és mélyértelmű (ugyancsak kontextusfüggő) apercukból álló panelbeszélgetés anyagából. Amit mindenképp ki kell emelnünk.

az az, hogy a nagyelőadások nagy kérdései és aporiái, prioritásai és stratégiai fejtegetései rendre felmerültek itt is, csakhogy – ahogyan azt Bartos Éva igazgató-asszony kérte – konkretizálva, az egyes területek, könyvtártípusok szemszögéből nézve. Azt azonban semmiképp sem hallgathatjuk el, hogy az egyik fő téma a könyvtárak közti együttműködésnek a jelenleginél sokkal nagyobb fontosságára való utalás volt (elsősorban Ambrus János és Fodor Péter kijelentéseiben), az érdekérvényesítés speciális módozatainak fejtegetése (Fodor Péter excellált ebben), a könyvtárépítési programok nyomatékos követelése (Ramháb Mária „veszszőparipája”), a képzés kérdésköre (megfejelve a könyvtárostanárok külön, speciális etikai kódexének kívánalmával, természetesen Bondor Erika részéről), a nemzetközi együttműködés újabb formáinak és normáinak bemutatása (Dippold Péter), az olvasás éppen nem elhanyagolható fejlesztésének kérdésköre (Ramháb Mária), a hierarchikus könyvtári berendezkedés helyett a feladatközpontú munkaszervezés kívánalmának fejtegetése (Dippold Péter), a felhasználóközpontúság speciális eseteinek taglalása (Virágos Márta) és – igencsak illeszkedve az ünnepi ülés címéhez-szemléhez – a könyvtáros személyiségének, e személyiség fontosságának kiemelése (elsősorban, de korántsem egyedül: Virágos Márta).

Az ebédszünet után a résztvevők a szomszédos országokból érkezett, az ottani magyar könyvtáros szervezetek képviselőinek beszámolóit, majd az ünnepi ülés külföldi résztvevőinek a panelbeszélgetését (a moderátor *Hegyközi Ilona*, a Könyvtári Intézet osztályvezetője) hallgathatták meg, hogy utána ismét előadások következzenek. *Vasas Livia*, a Semmelweis Egyetem Központi Könyvtára főigazgatója, az MKE–IKSZ képviselője az EBLIDA-nál *Az EBLIDA érdekérvényesítő tevékenysége a könyvtárakért az EU-ban* címmel, *Zana Gabriella*, az Európai Parlament Könyvtára információs szakértője *Az Európai Bizottság és az Európai Parlament könyvtárai, az EUROLIB hálózat* címmel tartott előadást (ezt a két referátumot következő számaink egyikében tehetjük közzé).

Mint beszámolóinkból is kitűnhetett, korántsem szokványos ünnepi ülésről volt szó. Nemesak a helyszín okán, hanem az elhangzott előadások, beszélgetések, beszámolók szövegei miatt. Valóban arról volt szó, a ma lehetséges legmagasabb szakmai színvonalon és a legrangosabb szakértők, szakmánk mai legnagyobbjai tevékeny részvételével, hozzájárulásával, teljes erőbedobásával, amit a cím ígért: a könyvtárak és a könyvtárosok jövőjéről. És hát: van-e ennél fontosabb, mindnyájunkat egzisztenciálisan jobban érintő téma? Az egyik kolléga menet közben azt súgta a fülembre: ez a konferencia többet ér, rangosabb mint egy vándorgyűlés. Nos, én talán nagyobb híve vagyok a vándorgyűléseknek, mint említett kollégám, de hogy az ünnepi ülés sem adta alább, mint a legjobb vándorgyűlések, az bizonyos. És éppen ezért lenne fontos, hogy az ülés anyaga, a maga teljességében megjelenjék nyomtatásban is. Egy, a miénknél sokkal részletesebb (és pontosabb) beszámoló sem pótolhatja a teljes anyagot, annak gazdag hozadékát. (VK)

Tatabányán októberben

*A József Attila Megyei Könyvtárban Monostori Imre igazgató fogad.
– Az első utunk a turulmadárhoz vezethetne – ajánlja rögtön kedve-
sen. – Fontosnak tartom, hogy a könyvtárat a maga szűkebb és tágabb
környezetébe és történelmi múltjába helyezve ismerje meg.*

A könyvtár épülete 1964-re készült el a város központjában.

*Ezt megelőzően a Népházban kapott helyet, de azt a vártnál előbb
„kinőtte”, így 1961-ben elkezdték az új épület tervezését. Az 1962–64
közötti időszakban ideiglenesen a volt városi bíróság épületébe kellett
költözniük még szűkösebb körülmények közé.*

*A hányattatások után végül megnyithatták ezt az egyszintes épületet.
A '70-es években kisebb raktárrészt építettek hozzá, így a mai alapte-
rület kb. 1800 négyzetméter.*

*A hosszúra nyúló vénasszonyok nyara – úgy gondolom – utolsó napján
tehát felfelé hajtunk a híres turulmadárhoz. A Nap meleg sugarai át-
járják az út menti sárgás-barna lombokat. A turul árnyékában beszél-
getünk Komárom-Esztergom megye és Tatabánya múltjáról.*

– Nagy történelmi múltú, de nehéz sorsú megye a miénk. Ha Trianonig, 1920-ig visszanezünk, azt látjuk, hogy a nyugati nagyhatalmak a valamikori Komárom vármegyét és Esztergom vármegyét keresztben elvágták. Így aztán a két Dunán innen maradt részből alakult meg (a két világháború között „közigazgatásilag egyelőre egyesített”) Komárom (a rendszerváltoztatás után: Komárom-Esztergom) megye. Komárom városát is – értelemszerűen – kettészelték: a déli, a kevésbé jelentős rész maradt Magyarországon. 1947-ben hirtelen új várost hozott létre a belpolitikai akarat, négy faluból, elődtelepülésből: Tatabányát. Majd 1950-ben, Esztergomot megfosztva a megyeszékhely státusától, rangjától az új, a „szocialista város”, Tatabánya lett a megyeszékhely. Példátlan fejlemény a magyar közigazgatás történetében: egy hároméves város hirtelen megyeszékhellyé lett. A sebek azóta így-úgy behegedtek, de az emlékezet és a lelki reflexek ma is működnek. Az emberek ismerik a megye városainak valódi „érdemeit”, értékeit, előnyeit, hátrányait, történelmi, politikai és szociológiai beágyazottságát.

– *Hogyan van jelen a mindennapokban a múlt? Hogy mutatkozik meg munkájuk során?*

– Alapvető szakmai kérdésekben kevésbé érezhetők a történelem meghatározta helyi specialitások. Léteznek persze, de ezek inkább a változatosságot, semmint a fékeket jelentik. A hagyományok, a helytörténet vonatkozásában viszont karak-

terisztikusan különböznek a városi könyvtárakat körülvevő miliők. Ezt mindig figyelembe kell venni munkánk során.

A könyvtárba visszatérve kényelemben helyezze magunkat, már a megye könyvtárügyére terelődik a szó.

– *Hogyan alakul a megyében az EU-csatlakozással kapcsolatos régiók és kistérségek kérdése?*

– A regionalitás kérdése mint célképzet különböző összefüggésekben vetődik fel nálunk. 1999-ben alakult meg a Vág–Duna–Ipoly Eurorégió, amelyhez jelenleg – a mi megyénk mellett – Pest, Veszprém és Fejér megye, a Duna túlsó partjáról pedig Nyitra Kerület tartozik. Ennek az Eurorégióknak a programja sokrétű, a gazdasági, természeti, turisztikai, informatikai, kulturális együttműködés számos válfaját magában foglalja. Van egy szűkebb feladatkörünk is: a Komárom-Esztergom Megyei és a Nyitra Kerületi Önkormányzat között 2003 őszén létrejött kulturális együttműködés keretében – értelemszerűen – a két kistérségi könyvtárügyi együttműködésében veszünk részt. Értelmes, hasznos, jóízű kapcsolat ez. Tanulunk belőle a Duna mindkét partján. A régiós szemlélet harmadik konkrét terepe a megyében létrejött többcélú kistérségi társulások rendszere. Összesen hét ilyen társulás alakult a megyében, a megye teljes területét „lefedve”. Egyelőre csak egy, a tatai iktatta programjába a könyvtárügyet, de ez nyilván még a kezdeti állapot. Nem esünk kétségbe, mert tudjuk, hogy meg kell érniük a dolgoknak, a folyamatoknak – legalábbis az egészségeseeknek.

Végül, a szűkebb régióra gondolva: megyei közgyűlési és városi képviselőtestületi határozat szól arról, hogy 2007 végére be kell fejezni a megyei könyvtár és a tatabányai városi fiókhálózat intézményes integrációjának szakmai, gazdasági, jogi, munkaügyi, igazgatási stb. előkészületeit, és létre fog jönni az összevonás. Ez a mi legkisebb régióink: a megyeszékhely és a tatabányai többcélú kistérségi társulás, amelynek területén „minta” KSZR-t szeretnénk megvalósítani. Természetesen nem hanyagoljuk el a megye többi kistérségét, kistélepülését sem, mindig megyünk, ahová csak tudunk; ám szeretnénk a korábbi Komárom megyei hagyományokra támaszkodni: nevezetesen a „város és vidéke” modellt újra életre keltetni. (Hiszen ez nem is halt el mindenhol.) Egy kicsit a hajdani városi vonzáskörzetek mintájára gondolkodni és cselekedni. Házon belül is megtettük a mindehhez szükséges átszervezést: külön részleget hoztunk létre, amelynek ez a szakmai tömb, valamint a megyei könyvtár arculatának a megjelenítése a fő feladatköre. S ha már közgyűlési határozatok is szóba jöttek, meg kell említenem, hogy 2005 októberében a megyei közgyűlés határozatot hozott a kistélepülések könyvtári ellátásának új rendszeréről és a megyei könyvtár KSZR-beli szerepéről. Szigorúan a regionális szemléleti és tevékenységi körbe tartozik továbbá a szakfelügyeleti munka is, hiszen csak ennek segítségével tudjuk fölállítani a diagnózisokat és kidolgozni a leginkább teszthez álló „terápiákat”. Kinek-kinek a saját körülményeihez szabva. Úgyszintén ide tartozik a minőségbiztosítás különböző válfajainak teendőiben való aktív részvételünk (nemcsak megyei összefüggésekben egyébként), mert hiszen hatékony, erős kisugárzása csak egy jól karbantartott megyei könyvtárnak lehet. Egyszóval: zajlik a regionális élet, nem kevés plusz munkát jelentve és nem csekély feszültségeket hordozva magában.

– *A jövő tervezetésének szempontjából, úgy gondolom, nagy lehetőség lenne a már többször megpályázott címzett állami támogatás elnyerése. Mik az esélyek?*

– Valóban nagy célunk, ideánk, álmunk egy új megyei könyvtár felépülése, felépítése. A megvalósítási tervpályázat lezajlott (még 2002-ben, 2003-ban), azóta a megyei önkormányzat háromszor pályázott kormányzati címzett támogatásra. Eddig sikertelenül. De hát mindnyájan tisztában vagyunk azzal, hogy az efféle nagy terv megvalósulása hosszú folyamat eredménye, éveket kell rá várni. Gyönyörű, háromszintes épület lenne ez „a könyvtár” a mostani épület helyén, illetve a régi épületet bekebelezve. 4200 négyzetméter (a mostani 1800 helyett), nem is részletezem az „egyebeket”. Tatabánya, a megyeszékhely persze nem panaszkodhat, hiszen az idén a színház újjáépítésére megnyert egy kormányzati címzett támogatást. Ebben mi, könyvtárosok is érdekelték vagyunk, hiszen a terv szerint a Népház épületében egy szép könyvtár is helyet kap, amely „népkönyvtár” jellege megtartásával pótolná a megyei könyvtár zenei részlegének a hiányát, emellett – stílszerűen – művészeti szakkönyvtár lehetne. Nagyon reméljük, hogy a megyei könyvtár új épülete sem kerül le a napirendről, sőt, azt is reméljük, hogy nemcsak unokáink fogják látni, hanem még mi is.

– *Visszatérve a jelenbe: milyen csapattal dolgozik most?*

– Az új nemzedék minden valamirevaló közösségben mutogatja oroszlánkörmeit. Így van ez nálunk is a megyei könyvtárban. Eddig csak ketten töltöttük be a 60. életévünket, tehát a többiek még fiatalok. Harmincasok, negyvenesek, ötvenesek. Szépen, egyenletesen elosztva. Mindenkinek megvan a maga helye és a szerepe. Arra szoktam biztatni mindenkit, hogy a saját területén minőségi munkát végezzen. És tudatosan tegye ezt. Találja meg annak a munkafolyamatnak, területnek a szépségét, amit éppen csinál, művel. Így örömforrás is lehet a mindennapi robot. és ellenszer az eltunyulás ellen: működtetheti a gondolkodást. Beszélék arról is, hogy nekünk magunknak kell megépíteni saját múltunkat, megírni történelmünket. Mert ha nem írjuk le, hogy mi történt velünk, s mindez hogyan történt. elfelejtődik minden, és az újabb nemzedékek elesnek a felhalmozott tapasztalatoktól. Az is látszik, hogy aki itt nálunk nőtt bele a könyvtári munka világába, nem kíván elmenni máshova. Bízunk a jövőjében és a kollégák szakmai képességeiben.

– *Milyen vezetőnek tartja magát?*

– Igyekszem minél többet beszélgetni a kollégákkal. Szeretem őket, külön-külön és együttesként is. Közvetlen, közeli munkatársaim különösen sokat segítenek. Legyen szó akár stratégiai kérdésekről, akár napi operatív, adminisztrációs, személyi vagy gazdasági ügyekről. Nem beszélve az elektronizációról, a kiadványokról vagy a rendezvényekről. Felsorolni is lehetetlen. Igyekszem minél több kollégát bevonni a közvetlen, együttes gondolkodásba. Akár személyre szólóan is. Igyekszem föloldani a megpróbáltatások apróbb-nagyobb sokkjait, kedvelem és tudatosan használom a humor áldásos eszközeit. Ez egyáltalán nem zárja ki, hogy vannak halálosan komoly dolgok, amelyek felett ugyan lehet humorizálni, de csak gyógyító értelemben. Ilyen például a jó munka becsülete, az egyenes viselkedés, az összetartozás tudata és gyakorlata. Ugyanis ezeken áll vagy bukik egy intézmény, egy közösség szakmai és erkölcsi hitele. Nem szeretem tehát a szédelgést.

az ámítást és – leginkább talán –, ha valaki azzal kezdi a feladatkirovás erodálását, hogy a „miért nem lehet megoldani” kezdetű úton próbál kihátrálni. Én persze jó vezetőnek tartom magam, de ez önmagában édeskeveset mond vagy jelent. Mindenesetre megpróbálom legyőzni gyarlóságaimat: a hónapok felől lopakodó félelmet, a kockázatvállalások miatti szorongást. Igyekszem szembenézni a kellemetlenségekkel, állandóan, nap mint nap lehetőleg jól dönteni, mosolyogni, az átlagosnál többet tűrni és lenyelni; szóval elviselni, amit egy valamirevaló igazgatónak – önérdékből és az intézmény javára – el kell viselnie. Ha erre nem képes (tehát arra, hogy tudatosan, a helyzeteket megértve és taktikusan irányítsa önmagát, belső reflexeit), nagy kalamajkába keveredhet.

– *Úgy tűnik fel, határozott céljai vannak. Mivel tudja motiválni a kollégákat ezeknek a céloknak az elérésében?*

– A kollégák motiválásának számos módja van. Például a rend és a rendszer jellegű tevékenység megkövetelése, a felelősségérzés működtetése, a dicséret, a köszönet, a biztatás, egy találó mondat, egy humoros megjegyzés, ha kell, egy feddés stb. Mindenkinek éreznie kell, hogy a vezető nemcsak követel, hanem ellenőriz és beszámoltat is. És tényleg érdekli, hogy mi a véleménye a kollégáinak. Tévedni, hibázni egyszer-egyszer lehet, szabad. Én magam is tévedtem, hibáztam éppen eleget, és föltehetőleg még fogok is. A lényeg az, hogy tanuljunk tévedéseinkből, és valljuk be, ha tévedtünk. Ez nem szégyen, ez erény. Ez a lehetőség, ez a megengedés is motiváló tényező, mivel meggátolja a rettegés kialakulását, a kínos titokképződést. Persze mindannyian szeretjük, ha pénzben is kifejeződik a jó munka elismerése. 2005-ben – természetesen – éltem a bérceret két százalékát kitevő minőségi pótlék jutalom jellegű kiosztásának lehetőségével. Jól döntöttem, ebben például bizonyos vagyok. A legfontosabb, a legerősebb „motiváló tényező” – szerintem – a nyilvánosság. Évente kétszer tartunk munkaértékelteket, ezek az alkalmak jelentik a szembesülést a mögöttünk levő szakmai (és pénzügyi–gazdasági) tevékenységünkkel. Itt bizony terfőkre kerülnek erősségeink és persze a gyengéink is, ki-ki elhelyezheti a magát a nagy egész valamely működő részének, részlegének a teljesítményében. A heti vezetőségi értekezleteken – néha heves viták közepette – a heti feladatokat beszéljük meg, értékeljük és meghatározzuk az előttünk álló részcélokat. Vannak témaértekezletek is egyes csoportok számára. Rendszerezsek a személyre szóló konzultációk is: szeretem, ha közvetlenül is elmagyarázhatom kollégáimnak, mit akarunk elérni egyik vagy másik feladat kijelölésével. Úgy látom, ők is szeretik ezeket a rövidebb-hosszabb beszélgetéseket. (Hacsak nem valami dorgálásféle van napirenden.) Az éves munkatervek és az éves beszámolók – már régóta – a kollektív bölcsesség eredményei. Mindenki szerepelhet, megjelenhet ezekben a dokumentumokban.

– *Előbbi szavaiból részben a pedagógus is szólt. Gondolom, a tanári hivatásnak mai napig is nyoma van az életében. Hogyan került a könyvtárosi pályára?*

– Történelem–magyar szakos középiskolai tanárként 1969-ben Tatabányán kezdtem tanítani – egyébként Tolna megyei vagyok, voltam – a szakmunkásképző iskolában. Hat, talán még szépnek is mondható év – huszonévesek voltunk! – után azonban betelt a pohár: feleséggel együtt nem bírtuk tovább a kialakult rossz légkört, távoznunk kellett. Horváth Géza, a megyei könyvtár jó emlékü

igazgatója befogadott, majd az ELTE-re küldött könyvtár szakra. Ezt elvégezvén, 1980-ban ösztöndíjat kaptam, majd elszippantott az Új Forrás. 1990-ben hívtok vissza a megyei tanács. Igazgatói állást ajánlottak, amit örömmel elfogadtam. Persze, nem tudtam, mibe vágom a fejszémet...

– *Hiányzik a tanítás?*

– Igen, hiányzik. Viszonylag sokszor hívnak előadni, különböző helyekre, szerte az országban. De az más. Ott általában felnőtt emberek ülnek a hallgatóság soraiban, meg én is úgy viselkedem, ahogy ők ezt elvárják. De bizony egy középiskolai osztályban vagy egy egyetemi szemináriumon mennyire más lehetne a helyzet, a légkör! A fiatalság, a tizen- és huszonevesek nemzedékével szeretnék – időnként – leginkább együtt gondolkodni. Sokat tanulhatnék tőlük, ebben biztos vagyok. Én meg – most már – talán jól tudnék tanítani. Tehát a gyerekek is találnának érdemes és élvezni való produkciót tanóraszerű megnyilvánulásaimban. Remélem, ezt még kipróbálhatom.

– *Úgy tudom viszont, hogy a könyvtár mellett az energiáinak nagy részét egy irodalmi, művészeti és társadalomtudományi folyóirat szerkesztése foglalja le. Beszélne az Új Forrásról?*

– Az Új Forrás valóban része az életemnek, immáron 26 éve egyik szerkesztője vagyok, 20 éve főszerkesztője. De nem ez az érdekes most, hanem az, hogy a megyei könyvtár mit nyert azzal, hogy 1990 óta a két intézmény perszónálunióban él egymással. Bizonyíthatóan sokat nyert. Szellemileg, szakmailag, erkölcsileg, imázs szempontjából egyaránt. Jól gondoltuk ezt annak idején. Azóta több megyei könyvtárban is kipróbálták. Egyébként nem foglalja le túl sok energiámat a folyóirat, szerkesztő kollégáimnak nagy önállóságuk van. Az Új Forrás is sokat köszönhet persze a megyei könyvtárnak: gondos, pontos az adminisztráció, a szervezés, az előállítás, a terjesztés, a pénzügyi elszámolások, a honoráriumok utalása és minden egyéb, ami a folyóiratkiadással jár. Ez év végétől a megyei könyvtár már nemcsak kiadója, hanem alapítója – tehát tulajdonosa – is az Új Forrásnak.

– *A könyvtár egyébként is jeleskedik a kiadványok megjelentetése területén. Hogy folyik ez a munka? Milyen kiadványokról van szó?*

– A József Attila Megyei Könyvtár mindig is ismert volt kiadványairól. Én már belecsöppentem ebbe a készbe, persze örömmel lettem e jó hagyomány folytatója. A szokásos könyvtári kiadványok mellett érdemes kiemelni két monumentális vállalkozásunkat. A *Komárom(-Esztergom) megye a (magyarországi) sajtóban* című repertóriumsorozatot (az idén értünk el 1994-ig) és a *Mesegyűjtemények analitikus bibliográfiája 1945–1995* két hatalmas kötetét. De előkészületi stádiumban vannak a vers-, novella-, dráma- és regényelemzések bibliográfiáinak újabb kiadásai. Két-évenként évkönyvet jelentünk meg. Olvasószerkesztőként magam is részt veszek kéthavi újságunk, a *TékaTéma* adjusztálásában. Az ötvenéves jubileumra megjelentettük könyvtárunk történetét. Nagy munka volt, meg vagyok vele elégedve. Jegyzett sorozattá nőtte ki magát az *Új Forrás Könyvek*, az idén jelentettük meg 38. darabját. Ezek országos terjesztésű könyvek. (Megjegyzem: 1997-ben Vekérdi László Németh László-kötete a tanulmány kategóriában megnyerte „Az Év Könyve”-díjat.) Sok embert, közreműködőt kell mozgatni, figyelemmel kísélni, „elszá-

moltatni”. Ha egy kiadvány jól sikerül, az bizony visszhangot kelt, és hosszú életre számíthat. A rendezvények mellett a kiadványok keltik fel leginkább a médiumok figyelmét (helyileg és országosan is), mindkét esetben különös gonddal és igényességgel kell eljárjunk. Nem is szólva e produkciók önértékeiről, kultúrát színesítő, gyarapító szerepéről.

A könyvtári séta során először az olvasói térben nézhetek körül. A leválasztott folyóirat-olvasóban szokták tartani a könyvtári rendezvényeket. Idén hátra van Germuska Pál Indusztria bővületében című könyvének a bemutatója. A könyvtár névadója tiszteletére decemberben József Attila ihlette zenés irodalmi estet tartanak. Vizi E. Szilveszter A tudás hídjai című könyvét is bemutatják decemberben. A program kapcsán a „Nagy Könyv”-re terelődik a szó.

– Milyen fogadtatásra talált a „Nagy Könyv” a városban és a könyvtárban? Milyen rendezvényekkel készülnek/készültek a program keretében?

– A „Nagy Könyv”-hullámot, hullámverést normálisan fogadtuk, és normálisan koordináltuk, bonyolítottuk a pályázatban vállaltakat. Ezen azt értem, hogy se nem estünk eufóriába, sem nem estünk neki a különben igencsak bírálható országos médiaprogramnak. Végre egyszer, úgy-ahogy meg tudtuk fizetni a fellépő írókat, a helyieknek is lehetőségeket biztosítva. Volt szavazás, vetélkedő, minden, ami ilyenkor szokás. Decemberben zárjuk a szezont, szépnek ígérkező József Attila-emlékesttel, valamint a gyermekkönyvhéttel. Mindezekon kívül volt nekünk ezzel egy időben egy önként vállalt házi feladatunk is. A Könyvtári Intézettel együttműködve – és számos megyei és városi könyvtárigazgató kolléga rokonszenvező támogatásával – több mint 14 ezer kölcsönzött kortárs magyar irodalmi alkotás szerzőjét állítottuk sorrendbe, aszerint, hogy (2005 március 10-e és április 10-e között) kiket kölcsönöztek a legtöbben, illetve a legkevesebben. Azóta már olvasható volt a 3K szeptemberi számában az „eredményhirdetés”; mindenestre csattanós választ kaptunk a kortárs magyar irodalmi művek népszerűségét kitapogatni akaró kíváncsiságunkra.

A séta egyik legérdekesebb állomása a muzeális gyűjtemény. A korábban kialakított helyismereti gyűjteményből kiválogatott – 1850 előtt megjelent anyag – képezi a muzeális gyűjtemény alapját. Az 1980-as évek elején sikerült megvásárolniuk a csépi Pálffy kisnemesi család könyvgyűjteményét, amely 300 kötetrel gyarapította ezt az önálló gyűjteményt. Közöttük van 150 olyan kötet, amelyeknek ex librise vagy tulajdonosi bejegyzése megyei személyre vagy intézményre utal (pl. a Siegler Antal első komáromi kölcsönkönyvtárából való kötetek). Az ebben a különgyűjteményben őrzött könyvek 90 százalékának van helyi vonatkozása.

A muzeális gyűjteményből kiemelendő érdekes és ritka művek a Magyar Kurir 1811. évi évfolyama, Komáromi Csipkés György kifogástalan állapotban lévő, 1717-ben megjelent Bibliája, az 1803-as Károli-fordítás értékes családtörténeti bejegyzésekkel. Megtalálható itt Werbőczy Tripartituma is.

A raktárban nagy rend fogad. Mivel külső raktárhelyisége nincs a könyvtárnak, ezért felmerül a kérdés, hogyan oldják meg az évről évre gyarapodó állomány tárolását.

– *A selejtezési politika sok könyvtárban okoz fejtörést. Önöknél hogyan törté-
nik ez a folyamat?*

– Rend a lelke mindennek – ezt tudjuk. (Hát még a raktári rend!) Évek, évti-
zedek óta küszködünk a helyhiánnyal. Van ugyan egy kisebb raktárunk Újváros
másik végén, de az inkább csak „elfekvő”, nem könyvtáros logika szerint beren-
dezett. Nem marad más hátra, mint a folyamatos és szigorúan szabályozott állomá-
nyapasztás. Mi úgy fogjuk fel, hogy ezzel a módszerrel voltaképpen frissítjük
és korszerűsítjük az állományt, tehát a könyvtár minőségi szolgáltatási szintjét
emeljük (emellett, helyhez is jutunk). Ha innen nézem a selejtezést: máris e mód-
szer javára billen a mérleg nyelve. Azt, hogy mitől szabaduljunk meg, egy jól
képzett könyvtárosnak – különösen, ha az ő szakjáról van szó – tudnia kell. Ter-
mészetesen több szűrőn is keresztül megy a címlista (és a szóban forgó kötetek
is), ameddig elém kerül a döntés aláírásra. Az állományapasztásunk tendenciája
akár radikálisnak is nevezhető, de – még egyszer mondom – ez a beavatkozás
(sok plusz munkát és nagyfokú felelősséget feltételezve) könyvtári szolgáltatá-
sunk javára válik. És ez az elsődleges szempont.

*Egyébiránt a 325 000 dokumentumból álló állomány 92 százaléka fel-
dolgozott a Textlib számítógépes rendszerben. Erre nagyon büszkék,
hiszen nemcsak az alapadatokat, hanem a teljes leírást gépre vitték,
és analitikusan is feldolgozzák a gyűjtemény egyes részeit.*

*A könyvtár 1996-ban készítette elő a munka megkezdését ezzel a – ma-
gyar fejlesztésű – integrált rendszerrel. Az első számítógépük 1986-
ban egy Commodore-64-es volt, 1990-ben került a könyvtárba az első
PC. Ezt főként kiadványszerkesztésre használták, majd különböző, még
DOS-alapú adatházisok használatával ismerkedtek meg. 1993-ban
építették ki a lokális hálózatot. Ettől kezdve épültek a saját adatbázi-
saik – biográfiai katalógus, helyismereti sajtófigyelés – is, amelyeknek
szerkezetét TEXTAR programmal alakították ki.*

*A könyvtárak egy része már 1995–96-ban elkezdte a Textlib alkalma-
zását. Itt az „éles” használatot 1997-ben kezdték el. A már elkészült,
feldolgozást és katalogizálást lehetővé tevő modulokkal dolgoztak. (A
hagyományos és gépi állománybavétel jelenleg is párhuzamosan fo-
lyik.) 1997-ben csak a könyvek gépi feldolgozása kezdődött meg, a
többi dokumentumtípus katalogizálását fokozatosan vezették be a
program fejlesztésével és teljesebb megismerésével összhangban.
1998-tól az időszaki kiadványok kivételével minden dokumentumtípus-
ra kiterjesztették a gépi feldolgozást. Az állomány retrospektív feldol-
gozását 1997-ben kezdték el, a kölcsönözhető állományrészekkel 2003-
ban végeztek.*

*1998 júniusában kezdődött el a számítógépes kölcsönzés a gyermek-
könyvtárban; itt szerezték meg a tapasztalatokat a számítógéppel vég-
zett kölcsönzés terén.*

2003. június 3-a a könyvtár életének nevezetes napja volt, hiszen ekkor indították el a kölcsönzés gépi nyilvántartását a felnőttkönyvtárban is. Igyekeztek nagy hangsúlyt fektetni az olvasók tájékoztatására az új rendszerrel kapcsolatban, akik örömmel fogadták az új, korszerű kiszolgálást.

A gépi kölcsönzést a könyvtárközi kölcsönzésben is bevezették. A könyvtárközi kérés az on-line katalógusukból közvetlenül indítható. Ennek módjáról tanfolyamokon tájékoztatták a megye könyvtárosait. A teljes körű gépi kölcsönzés, a gépi előjegyzés, az on-line katalógus, az olvasói és intézményi kölcsönzések állapotának figyelése az interneten, korszerű és gyors szolgáltatásokat eredményezett.

Textlib adatbázisukból a dokumentumleírások HUNMARC formátumban letölthetőek, a textlibes katalógusokba pedig közvetlenül átemelhetőek, ezzel a szolgáltatással segítik a saját adatbázisaikat építő könyvtárakat, a megye határain innen és túl is.

Jelenleg a megyei könyvtár KSZR-tevékenységének textlibes támogatottságát készítik elő.

A séta után az igazgatói irodába visszatérve a könyvtárszakma néhány aktuális kérdéséről beszélgetünk.

– *Mi a véleménye az Etikai kódex tervezetéről?*

– Az etikai kódex minden értelmiségi szakmának talpköve kell hogy legyen. Örülök annak a buzgalomnak is, amely ezt a témát körülveszi, mert ez számomra arról árulkodik, hogy a könyvtáros társadalom komolyan veszi önmagát. Tegye is, mert megérdemli, hogy a mindenkori politika is komolyan vegye és értékeihez rangjához méltóan kezelje. Ettől, sajnos, még nagyon messze vagyunk.

– *Másik napirenden lévő témakör a Kulturális Stratégia. Mit gondol erről az anyagról?*

– A Kulturális Stratégia utópisztikus kiáltvány, és mint valamennyi e műfajbeli társának, ennek is az a gyengéje, hogy utópisztikus és hogy kiáltvány. Azt is tudjuk persze, hogy az utópiák nem arra valók, hogy megvalósítsák őket, hanem arra, hogy közeledjünk feléjük. Ebben az aspektusban már megvan az értelme ennek a „stratégiának” is. Hogy aztán mennyire, és mennyi idő alatt lehet a már jelentősnek mondható közeledést véghez vinni, azt senki sem tudja. Nem szólva arról, hogy az efféle stratégiák változni szoktak a mindenkori politikai hullámverések szerint. Őszintén szólva, én jobban szeretem a konkrét terveket, feladatokat, a világos és teljesíthető célok megfogalmazását. Ettől függetlenül persze tisztelem a jövőbe látók hasznos koncepcióit. Meg azt a sok munkát is értékelem, amit egy efféle stratégiába belefektettek.

– *Köszönöm a beszélgetést, és terveik megvalósításához sok sikert kívánok!*

(Az interjú az Országos Könyvtári Kuratórium megbízásából 2005. október 28-án készült.)

Pegán Anita

Évfordulók ürügyén a hétköznapi könyvtártörténet-írásról*

I.

Minden valamirevaló intézmény, de szakma életében is a kerek évfordulók nagyszerű lehetőséget kínálnak arra, hogy az érintett, a jubiláló – visszanezve múltjára – „megcsinálja” a maga történetét, és egyúttal felmutassa környezetének, megszólítsa a társadalmat, s vele mintegy elbeszélgetve visszajelezzesse: tudnak róla. ismerik jelentőségét, értékeit és számolnak vele a jövőben is. A modern magyar könyvtáriügy történetében az első nagy, kerek évforduló az ötvenéves, amely némelyik közművelődési könyvtár számára sajátosan nem egy esztendő jelent, hanem egész évkört, több évet is. Például a miskolci II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár számára az 1949-től 1952-ig terjedő négyéves ciklusból több 50. évforduló is kínálkozik. 1949-ben létesült a Miskolci Körzeti Könyvtár, amely az abban az évben alapított másik kilenc körzeti könyvtárral együtt a magyar könyvtártörténetben először alkotott rendszert, a gondjaira bízott területet teljesen átfogó, minden részletében átgondoltan kialakított, a falusi könyvtárakat megszervező, őket könyvvél, könyvtári felszereléssel ellátó, könyvtárosaikat módszertani segítségben részesítő, képzésüket megszervező állami intézményként. Ilyen körzeti könyvtárakból 1951 végéig 32-t hozott létre az akkori Népművelési Minisztérium. A körzeti könyvtárak 1952-ig éltek, amikor is az év folyamán megszervezett megyei könyvtárak részévé válva megszűntek. Az 1952 májusában minisztertanácsi határozattal teremtett megyei könyvtárak másik összetevője, alkotóeleme a megyeszékhelyen működő városi könyvtár lett – példánkban a Miskolci Városi Könyvtár. Sajátos módon ez maga is „összetett” intézmény volt. Az történt ugyanis, hogy a budapesti Központi Technológiai Könyvtár (a mostani BME OMIKK elődintézménye) 1949-ben Miskolcon megnyitotta első vidéki műszaki fiókkönyvtárát, az akkor még csak 27 éves Fazekas István vezetésével, s ezt a műszaki fiókkönyvtárát 1951. június 1-jén beolvasztották a kiváló dr. Uhlmann Aladár által szintén 1949-ben megszervezett Miskolci Városi Könyvtárba. Így sorakoznak tehát a miskolci megyei könyvtár ötvenéves jubileumainak, illetve lehetséges ötvenéves megemlékezéseinek, ünnepléseinek dátumai: 1949 – a Miskolci Városi Könyvtár megnyitása; 1949. május 1. – az országban ötödikként megszervezett Miskolci Körzeti Könyvtár működésének kezdete; 1949. július 22. – a Miskolci Műszaki Fiókkönyvtár létesítése; 1952. október 26. – a Miskolci Megyei Könyvtár felavatása. Miskolc esetében tehát három-négy ötvenéves évforduló megünneplésére is lehetőség nyílt. Kérdés: megtörtént-e ez. s ha igen, hány megemlékezésre került sor az említett dátumokhoz igazodva? (Meg-

* A 2005. május 17-én az Ózdi Városi Könyvtárban rendezett Könyvtári értékek – könyvtári emlékek című tanácskozáson elhangzott előadás szerkesztett változata.

jegyzem, hogy két évfordulót ugyanebben a ciklusban a szikszói könyvtár is megünnepelhetett volna, ugyanis 1949. április 19-én ott, az akkor még megyeszékhely rangban levő nagyközségben létesült Komoróczy Györgynek, Abaúj-Torna vármegye főlevéltárosának vezetésével az ország harmadik körzeti könyvtára, s ez 1952. október 28-án szintén átalakult – az abban az időpontban már csak járási székhely jogállású Szikszón működő – a szikszói járás könyvtárává.) A miskolcihoz és a szikszóihoz hasonlóan alakultak a dolgok országosan is, azzal a kivétellel, hogy jó néhány „igazi” városi könyvtár – tehát nem megye- vagy járási székhelyen működő városi könyvtár – alapítása szintén az 1949–1951-es időszakra esik. A forrásokból tudjuk, hogy 1940-ben az akkori, megnagyobbodott Magyarországon is csak tíz városi könyvtár működött, e lemaradás miatt a '40-es évek végén a népművelési kormányzatnak nagyon sok új városi könyvtárat kellett szerveznie.

Most azonban maradunk még a körzeti könyvtárak korszakánál, az 1949-től 1951 végéig terjedő hároméves időszaknál. Ha a körzeti könyvtárak akkori 32-es számához hozzáveszünk még vagy 90-et, mert a később várossá lett települések könyvtárai közül legalább 120-nak az alapítása is 1949 és 1952 között történt, megállapíthatjuk, hogy körülbelül *150 könyvtár ünnepelhetne volna fennállásának félszázados évfordulóját 2001 végéig*. Adataink szerint azonban mindössze 14 tette ezt, mégpedig a volt 32 körzeti könyvtár közül öt, a többiekből hét városi és két egykori falusi könyvtár. Szomorúan kis szám ez, és akkor sem lesz szebb jubileumi mérlegünk, ha tudjuk és megemlíjtjük, hogy a tárgyalt jubiláris időszakban volt egy országos körzeti könyvtárosi-közművelődési könyvtárosi megemlékezés a Heves megyei Noszvajon, és az ELTE BTK Könyvtártudományi Tanszékének 1949-es megalapítását ünneplő, valamint az orvosi könyvtárügy kezdeteire visszatekintő nagy összefoglaló is lezajlott.

Persze elképzelhető, hogy minderre valaki azt mondja: Pardon, tévedni tetszett, mert nem számolt azokkal a könyvtárakkal, amelyek jubileumi megemlékezésének nemcsak a meghívója, de a híre sem jutott el a Könyvtári Intézetbe! A válaszom: bizonyára előfordult, hogy némelyek zártabb körben, netán a sajtó- és egyéb nyilvánosságot mellőzve, ám mély értelmű múltidézőssel ünnepeltek, ezek száma azonban nem haladhatja meg az említett kör tíz százalékát, tehát az így kapott szám, a $14+15 = 29$ még mindig a múlt iránti kiábrándítóan csekély érdeklődésről tanúskodik.

Lépjünk azonban tovább az időben! Nézzük meg, hogy az 1952–1954-es nagy alapításokra való mai emlékezés-emlékeztetés újabban megtanult promóciós és marketing-lehetőségeit, fogásait kihasználták-e az érintett könyvtárak, amelyek közben állhatatosan és jogosan panaszkodtak az irántuk megnyilvánuló ilyen-olyan fenntartói és társadalmi közönyre?! Vizsgálódásunkhoz idézzük fel 1952, 1953 és 1954 nagyszabású fejlesztéseit. 1952-ben mind a tizenkilenc megyeszékhelyen megalakultak a megyei könyvtárak – mint említettem, a megyeszékhelyen működő körzeti és városi könyvtár egyesítésével. Rajtuk kívül 45 járási székhelyen szervezték meg a járási könyvtárat, és több, főhivatású könyvtáros vezette. ún. önálló községi könyvtárat is létrehozta a nagyobb falvakban. 1953 végére a járási könyvtárak száma 75-re nőtt, az önálló községi könyvtárak kategóriájába tartozóké, amelyekből a legtöbb napjainkra városi könyvtárrá rangosodott, 46-ra emelkedett. 1954 végén 19 megyei, 85 járási, 17 városi és 140–150 önálló községi könyvtár működött az országban. 2002 és 2004 között – természetesen az 1952–

1954-es ciklus előtt alapított városi könyvtárakat leszámítva – körülbelül 250 könyvtár büszkélkedhetett volna fél évszázados múltjával. *A valóságban alig több mint egynegyedik, 64 intézmény valamilyen évfordulás megemlékezéséről van tudomásunk*, és ezt a számot még az ímént alkalmazott tíz százalékos korrekcióval megemelve is elégtelennek tartjuk a 90:250-es arány, viszonyítás alapján! A hiányzók között megveszékelyt is találunk (Nógrádéról és Heveséről nem hallotunk), a nagyobb városok közül Dunaújváros, Sopron és Baja említendő, de például Mohács, Gyöngyös és Kazincbarcika jubilálásáról sincsenek értesüléseink – örülnénk, ha megcáfolnának!

Áttérve az évfordulás megemlékezések tartalmára, nézzük meg, mivel ünnepeltek a jubiláló könyvtárak? Mindenekelőtt összejövetelekkel, hazai és nemzetközi konferenciákkal, munkatársi és „veterán”-találkozókkal, könyvtárosok és olvasók találkozóival. Ezek látszólag könnyebben szervezhetőek és lebonyolíthatók, ráadásul a Nemzeti Kulturális Alap is könnyebben csurrant-cseppent költségeikre némi pénzmagot. Fáradságosabb és költségesebb, sőt rizikósabb az évfordulók maradandóvá tétele valamilyen írásos rögzítés formájában. Szerencsére ilyenre is akad jó példánk, egyikük épp borsodi-zempléni: a 2003. szeptember 9–11-i sárospataki tanácskozásról, amely a pataki és a szerencsi könyvtár múltjáról is szólt, maradandó értékű kiadvány született. A Paksi Városi Könyvtár pedig a helyi irodalmi–művészeti–helytörténeti szemlében örökítette meg az évfordulós ünnepség könyvtártörténeti részét. A Győr-Moson-Sopron Megyei Könyvtár 2002. októberi ünnepi tanácskozásának anyaga éppenséggel könyvtári folyóiratban található, a könyvtár híradójának, a *Kisalföldi Könyvtárosnak* 2002/1–2-es összevont számában.

Az önálló könyvtártörténeti kötetek, füzetek száma sem kevés: a megyei könyvtárak közül a pécsi, a békéscsabai, a székesfehérvári, a debreceni, a szolnoki, a tatabányai, a szentendrei (tehát a Pest megyei), valamint a zalaegerszegi adott ki ilyeneket. Összesen tehát kilenc, a megyei könyvtárak valamivel kevesebb, mint fele. A városi könyvtárak közül könyvtártörténettel jelentkezett a pécsi városi (igaz, még csak a 40. évfordulóját ünnepelhette), továbbá a kiskunfélegyházi, a hatvani, a püspökladányi, a komáromi, a bonyhádi, a tamási, a keszthelyi, a pápai, illetve a már említett paksi, sárospataki és zalaegerszegi, összesen 12 városi könyvtár. Ez a városi könyvtárak akkori, körülbelül 240-es számához viszonyítva elenyészően csekély, a vállalkozó intézmények emiatt is a legnagyobb dicsőretekre érdemesek. Produktumaik közül ki kell emelni a kiskunfélegyházit, a komáromit, a pápait, a püspökladányit és a sárospatakit. Ez utóbbit egy másik kiadvány-vállalkozásának úttörő merészségéért is, mert a pataki 2001-es, a városi kiváltságok elnyerésének 800. évfordulója alkalmából megjelentetett munka az első könyvtártörténetünk, amely nem egy város egyetlen könyvtárának a történetét öleli fel, hanem a város valamennyi könyvtárának egyenkénti históriáját foglalja egyetlen kötetbe.

Mielőtt e kör értékelését lezárnám, hadd tegyek fel egy halk kérdést. Nem feltűnő az, hogy a kiadvánnyal jelentkezett 12 könyvtár között nincs egyetlen, más szervezetbe tagolt, ún. integrált intézmény keretében működő könyvtár sem? Talán ez esetben is bebizonyosodott, hogy a nagyobb szakmai teljesítményekhez az önállóság, a szuverén intézményi státus a legmegfelelőbb jogállás, szervezeti forma, létállapot.

Még egy közbevetés. Az évfordulós kiadványok között nemesak könyvtártörténetek találhatóak, hanem más műfajúak, például *Ki kicsoda?*-összeállítások és *minervák* is. Ezek csekély száma azért érthetetlen, mert létrehozásuk inkább gyűjtő-, mint kutatómunkát igényel, így rövid határidőre is elkészíthetők. Nem úgy, mint a könyvtártörténetek. Ezekhez ugyanis megfelelő, rendezett-gondozott források, dokumentumok és már elvégzett, több irányú előmunkálatok szükségeltetnek. Ráadásul megírásukhoz a szakmaiakon felül történeti ismeretek és írói-szerkesztői kvalitások is kellenek, továbbá elegendő idő – amely soha sincs –, megtetézve az NKA-támogatás határidős elszámolásának fenyegető rémével...

A gyors munka, az alapos lektorálás elmulasztása és a gondos nyomdai korrigálás elmaradása miatt túl sok a kifogásolnivaló ezekben a kiadványokban. Ám hibáik, ügyetlenségeik ellenére sem haszontalanok a megjelent könyvtártörténetek. Mindegyikben van annyi jó nyersanyag, amennyiből egy következő évforduló felkészült és kritikus könyvtárosa, történésze hitelesebb monográfiát formálhat – természetesen a szükséges kiegészítésekkel és javításokkal.

A jelenhez visszatérve, tallózzunk egy kicsit a megjelent publikációk között. A jubileumi időszak könyvtártörténetei közül az egyik legtöbbit dicsért a tatabányai megyei könyvtáré, sikerét annak is köszönheti, hogy igen jól dokumentált munka – minden bizonnyal az 1949 óta napjainkig jól kezelt irattárának, továbbá a sok év óta következetesen, kihagyás nélkül, két évente megjelenő évkönyveinek és csaknem negyven éve folyamatosan kiadott híradóinak jóvoltából. A szombathelyiek könyvtártörténete atraktív kiállításával, a könyvtár értékeinek pazar bemutatásával is kitűnik. A békéscsabai és a debreceni megyei könyvtárak története pedig bölcs műfajválasztásával: az erőket, a szerzői kapacitásokat és a rendelkezésre álló időt felmérve a csabai könyvtár „emlékkötetet” állított össze, emlékezések tartalmazás és színes csokrálval hozott létre maradandó értéket; a debreceni könyvtár pedig szaktörténeti megbízhatósággal válogatott dokumentumkötetet tett le a jubileumi asztalra. A megyei könyvtár történeténél szélesebb területet és tágabb időhatárokat fog át a pécsi megyei könyvtár történeti erényeket felmutató tanulmánykötete. *A könyv- és könyvtárkultúra ezer éve Baranyában* című, és egészen kiváló a székesfehérvári Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtárnak Kégli Ferenc által írt, az elődintézmények – a városi és a körzeti könyvtár – történetét feldolgozó, szakmai etalonnak is tekinthető két kiadványa. A hódmezővásárhelyi könyvtártörténet különböző korszakait Kőszegfalvi Ferenc által feldolgozó munkák ugyancsak szaktörténeti erényeket csillogtatnak.

Lezárva ezt a remélhetőleg nem túl hiányos „seregszámlát”, okvetlenül szólnunk kell arról is, ami itt tágabb világunkon, a közművelődési könyvtári területen kívül történt. Nevezetesen arról, hogy a tárgyalt „jubileumi” időszakunkban, tehát 1999 és 2004 között jelent meg például az orvosi könyvtárügyi évfordulóra kiadott „emlékkönyv”, a miskolci és a soproni egyetemi könyvtár előtörténetének feldolgozása, az Akadémiai Könyvtár gyűjteményeinek történetét ismertető kötet, az Országos Széchényi Könyvtár 1918-ig szóló története, valamint a helyismereti könyvtárosok évenkénti találkozásának anyagát tartalmazó füzetek sorozata, és jelentek meg olyan, régi állományokat bemutató katalógusok, mint a pécsi Klimó-könyvtáré vagy a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár antikváit leíró kötetek. Kiadták még a hódmezővásárhelyi olvasókörök legújabb kori történetét, az Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ ötvenéves történetéről szóló

munkát, az Országos Idegennyelvű Könyvtár, továbbá az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum évkönyvét, valamint az utóbbi történetének első kötetét – hogy csak a legfontosabbakat említsem...

II.

A könyvtártörténeti írások fontos megjelenési helyei az említett *évkönyvek* is. Ezek létjogosultságának elismerése azonban nem egyértelmű. Szakmánkban is akad olyan tekintély, aki elavultnak ítéli a műfajt, abból kiindulva, hogy nehézkes, lassú és elegyes: a benne levő jelentések, beszámolók gyors megjelenést kívánnának, tehát külön közlést külön kiadványban, a legkülönbözőbb témákról szóló tanulmányaiknak pedig inkább az érintett diszciplínák szakfolyóirataiban vagy gyűjteményes kötetekben volna a helyük. Nagy hagyományú műfajról lévén szó, én békén hagynám őket, annál is inkább, mert némely könyvtárak régi iratanyagának hiányában esetleg fő forrásai a könyvtártörténetnek a korabeli évkönyvek. Bizonyos adatokat keresvén készülő kronológiámhoz magam is évkönyveket használtam elsődleges forrásként, például a Veszprém megyei könyvtár évkönyvsorozatát.

A hazai könyvtári évkönyvek történetét nem ismerem kellőképpen. Feljegyzéseim szerint az első könyvtári évkönyvek megjelenése a Fővárosi Könyvtárhoz. Szabó Ervin igazgatói működésének kezdeti időszakához kötődnek. Legelsőként a *Fővárosi Könyvtár Értesítője* címmel 1907 májusában jelent meg évkönyvnek minősíthető kiadvány, amely később névmegjelölésében is évkönyvvé változott. Sőt a Fővárosi Könyvtár Értesítőjének 1912. évi folyamához egy melléklet is csatlakozott: a *Fővárosi Pedagógiai Könyvtár Értesítője*, amely még a következő évben is megjelent. A Fővárosi Pedagógiai Könyvtár Értesítője 1928-ban önállósult és 1942-ig nyolc kötete került ki a nyomdából. (Sietek megjegyezni, hogy mindmáig a fővárosi könyvtár jelentette meg a legtöbb évkönyvet, 38-at. Közülük 26-ot a II. világháború után; a legutolsót, az 1997–1998. évit immár öt éve, 2000-ben.)

A kezdetekkel, az indulással kapcsolatban talán másokban is motoszkál a kérdés: miért éppen a fiatal Fővárosi Könyvtár fiatal, 1907-ben harmincéves igazgatója, Szabó Ervin volt az úttörője az évkönyvkiadásnak is? (Pontosabban: nemcsak az évkönyvkiadásnak, mivel ezek a beszámolókat, híreket és gyarapítási jegyzékeket tartalmazó vegyes tartalmú periodikák egy másik műfaj, a *könyvtári híradó* őseinek is tekinthetők.) A magyarázatot két tényben sejtem. Az egyik oldalon a könyvtárügyben ott volt az imponáló fejlődésnek indult fiatal intézmény és vezetője, aki mögött olyan, az újra fogékony főnökök álltak, mint – 1906-ban bekövetkezett haláláig – Kőrösy József, a Fővárosi Statisztikai Hivatal tudós vezetője, illetve mindvégig a nagy kultúrabarát Bárczy István polgármester; a könyvtárügy másik területén, világában viszont a csekélyebb önállósággal rendelkező, más rendeltetésű intézményekbe, így múzeumokba (lásd: a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtára), a Magyar Tudományos Akadémiába, egyetembe-egyetemekbe, kamarákba szervezetileg teljesen betagolt könyvtárak – többnyire korosabb, Szabó Ervinnél legalább húsz évvel idősebb vezetőkkel. Például Szily Kálmán, az MTA főkönyvtárnoka, akadémikus akkor, 1907-ben 69 éves, Fejérfegyver László történész, a Széchényi Könyvtár igazgatója ötven, Ferenczi Zoltán irodalomtörténész, az Egyetemi Könyvtár igazgatója ugyancsak ötvenéves volt, és még

Rados Gusztáv műegyetemi tanár, a könyvtár igazgatója is elérte már a negyvenöt évét. Ők jobbára csak megosztott idővel és figyelemmel könyvtárvezetőködtek, többnyire egyetemi professzorok, akadémiai tagok voltak, vagy ilyen pozíciók, rangok, címek megszerzésén fáradoztak. Tudósi ambícióik mellett számukra a könyvtár mint szolgáltató szervezet, annak ilyen működtetése, a működés állandó vizsgálata és e vizsgálódás eredményeinek nyilvánosságra hozatala, az évről évre történő beszámolás, az évkönyv kínálta megmutatkozás és a társadalmi-szakmai kapcsolatteremtés kevésbé volt fontos. Ráadásul e nagy könyvtárak beosztott munkatársaiból is többnyire hiányzott a szolgálati-szolgáltatói irányultság. Mai szóhasználatlaltal „parkolópályán” tanyázva ugyanúgy az egyetemi vagy akadémiai karriert tekintették életcéljuknak, mint ahogyan vezetőik. Üssük csak fel a régi könyvtáros-folyóiratok megsárgult számain! A szerzők és a hírekben szereplők közül több beosztott könyvtáros, könyvtáros őrségéd, segédőr neve mögött olvasható az akadémiai levelező tag rangjelölés, majd a XX. század tízes éveiben feltűnik az egyetemi magántanár titulus is.

Mindezek után talán jellemző lehet az évkönyvkiadás időrendjének, a sorrendnek pusztá egybevetése, mégpedig az említett 1907-es fővárosi könyvtári kezdéstől számítva:

- 1939 – Győri Városi Könyvtár,
- 1954 – Debreceni Egyetemi Könyvtár,
- 1958 – Kaposvári Megyei Könyvtár (július),
- 1958 – Országos Műszaki Könyvtár (november)
- 1958 – Országos Széchényi Könyvtár (december vége, 1959 január),
- 1962 – Országos Pedagógiai Könyvtár (február),
- 1962 – Veszprémi Megyei Könyvtár (augusztus 7.),
- 1962 – Komárom Megyei Könyvtár (augusztus 19.),
- 1962 – Budapesti Egyetemi Könyvtár (november),
- 1964 – Szolnoki Megyei Könyvtár (február),
- 1964 – Szombathelyi Megyei Könyvtár (március),
- 1967 – Budapesti Műszaki Egyetemi Könyvtár,
- 1971 – Jászberényi Városi–Járási Könyvtár,
- 1988 – Állami Gorkij Könyvtár
- 1993 – Zalaegerszegi József Attila Városi Könyvtár (egyetlen városi könyvtár 1989 után),
- 1995 – Békéscsabai Megyei Könyvtár.

Néhány kiegészítés az iménti listához. Mint láttuk, az évkönyveket kiadó könyvtárak sorában a második a Győri Városi Közkönyvtár volt 1939-ben. Vezetője a fiatal, akkor harmincöt éves Bay Ferenc dr. arról is nevezetes, hogy elsőként ő mérte fel egy város teljes magánkönyvtári helyzetét egy ügyes fogás, a több mint húszezer adóívbe szinte becsempészett kérdések válaszainak feldolgozásával. Utódai, a Győri Megyei Könyvtár vezetői még két évkönyvet adtak ki: 1965-ben, illetve a könyvtár fennállásának századik évfordulóján, 1998-ban.

A harmadikat, a Debreceni Egyetemi Könyvtár évkönyvsorozatát Kovács Máté indította el 1954-ben, majd utódai, Csűrű István, az ő halála után pedig a rá következő igazgatók folytatták napjainkig a kiadást. Az utolsó kötet, amelyről tudok, a 2001–2002-es évekről beszámoló 22–23. számú évkönyv.

A negyedik a sorban a Kaposvári Megyei Könyvtár évkönyve 1958-ból, ez pár hónappal megelőzte az Országos Széchényi Könyvtár első (!) és az Országos Műszaki Könyvtár (a későbbi OMIKK) szintén első évkönyvét. Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyvei ezután minden esztendőről megjelentek – később évszevonásokkal és mind nagyobb késésekkel – egészen 2000 augusztusáig, amikor a sorozat hivatalosan is kimúlt. A legutolsó kötet már éppenséggel öt évet markolt egybe, és a megjelölt kezdő évhez képest hat esztendőnyi késéssel jelent meg.

Az Országos Műszaki Könyvtárnak 75. évfordulójára, 1958-ban kiadott első kötetét mindössze négy követte, mégpedig 1963-ig. Az igazgatóváltás, Jánszky Lajos távozása véget vetett az évkönyvkiadásnak... Az 1945 utáni közművelődési könyvtárak közül úttörőként évkönyvkiadásra vállalkozó Kaposvári Megyei Könyvtár erejéből igazgatójának – egyébként az első megyei sajtóbibliográfiát is összeállító-közreadó Kellner Béla Bernátnak – három kötetre futotta, mégpedig 1963-ig.

A következő sűrűsödési pont, gazdagabb termésű év négy – első évkönyvvel jelentkező – könyvtára közül kettő közművelődési, ráadásul mindkettő a legkitartóbb évkönyvkiadó intézményünk: a Komárom-Esztergom megyeit kiadó tatabányaira már utaltam a könyvtártörténetekkel kapcsolatban, most hadd emeljem ki a legutolsó szerkesztőknek, Monostori Imrének és Takács Annának azt a szívósságát, amelynek köszönhetően minden második évben újabb értékes kötet kerül a szakma asztalára. Csaknem hasonló kitartás jellemzi a Veszprém Megyei Könyvtárat: az 1962. évit követő, három-öt-hat éves gyakorisággal sorakozó kötetek folytonossága ugyan megszakadt 1987-ben, de a szorgalmas és tehetséges szerkesztő, Balogh Ferencné tavaly elkészítette az 1987–2003-as kötetet, amelybe magam is szívesen adtam egy kronológiai összeállítást Veszprém megye könyvtártörténetének csaknem ezer évéről.

A másik két, 1962-es indulású évkönyvsorozat további sorsáról csupán annyit, hogy az Országos Pedagógiai Könyvtár 1966-ig megszakítatlan évkönyvsorát majd húsz évvel később, 1984-ben követte újabb kötet, és további tizenkilenc évig kellett várni a következőre, a 2003. évre. Hasonló kihagyások jellemzik a Budapesti Egyetemi Könyvtár évkönyveinek kiadását is: az 1962 és 1973 között megjelent kötetek huszonnégy év szünet után folytatódtak, úgy, hogy 1997-től 2001-ig újabb három kötetet vehettünk kézbe.

A következőkben – kissé gyorsabban haladva – megemlíjtjük, hogy az 1964-ben évkönyvvel jelentkező két megyei könyvtár közül a szolnoki meg is maradt az induló kötetnél, és a szombathelyi is még csupán egyet adott ki, mégpedig 1970-ben, új épületének avatása alkalmából. A Budapesti Műegyetemi Könyvtár szándékából-erejéből öt kötetre futotta 1967 és 1988 között.

A számba vett újabb indulási dátumnál, 1971-nél mindenképpen meg kell állnunk egy figyelemfelkeltés erejéig: 1971. december 6-án jelent meg egy kisvárosi könyvtár nagy szellemi érdeklődését és helytörténeti-helyismereti fogékonyságát tükröző kötet, a *Könyvtár és művelődés* címet, a *Jászberényi Járási és Városi Könyvtár értesítője 1. 1966–1970* alcímet viselő kötet, a fiatal könyvtárvezető, Arató Antal országos elismerést kiváltó munkája. Ezt 1972-ben és 1973-ban még egy-egy évkönyv követte – az előző esztendő anyagával. Kisváros kis könyvtáráról lévén szó, megismételhetetlennek tűnt ez a teljesítmény, azonban az utódok 2000-ben szintén jelentkeztek évkönyvvel, mégpedig a város nyilvános könyvtári szolgálatának száz év előtti kezdeteire emlékezve-emlékeztetve.

Az 1971-et követő csaknem két évtizedben már alig-alig találkozunk új indulású évkönyvekkel. A könyvtárosok elfáradása, a műfaj kiürülése vagy a sokasodó anyagi gondok okozták-e a bekövetkezett apályt, nem tudom, egyszer majd talán a könyvtártudósok szánnak időt az okok mélyebb kutatására. Nekem az a dolgom, hogy feljegyezzem: jó nagy késéssel, 1988-ban az Állami Gorkij Könyvtár jelentkezett évkönyvvel, majd csaknem másfél évtizeddel később, 2002-ben ugyanez a könyvtár – immár Országos Idegennyelvű Könyvtár néven – újjal is. 1993-ban a zalaegerszegi József Attila Városi Könyvtár „jubileumi évkönyvnek” nevezett kiadvánnyal ünnepelte létesítésének harmincadik évfordulóját; 1995. augusztus 20-án pedig a Békéscsabai Megyei Könyvtár *Évtizedkönyv* címmel kiadott első évkönyvével különleges formában emlékezett-emlékeztetett új épülete felavatásának tizedik évfordulójára. A különlegesség abban rejlik, hogy az évkönyvet könyvként nem lehet olvasni, mert az csak mágneslemezen jelent meg. Ez már csakugyan a „szép új világ”, az elektronikus kor betörése könyvtári világunkba.

III.

Ha a könyvtári kiadványok egyik jellegzetes csoportját alkotó ún. *könyvtári híradók* a könyvtári körlevelek szerepkörénél többre pályáznak és vállalkoznak, éppen úgy lehetnek a *könyvtártörténet forrásai*, mint a *könyvtártörténet-írás gyakorló terepei, iskolái*. Eredetileg és elsősorban a hálózatgondozás, a központi könyvtár és a tagkönyvtárak párbeszédének, kommunikációjának, az oda-visszacsatolásnak eszközei, ezért szinte törvényszerű volt megjelenésük a könyvtárhálózatok kiépítésének egy bizonyos fejlődési szakaszában. Ez nálunk meglepően korán, 1950-ben bekövetkezett: az év közepén a körzeti könyvtárak által szervezett falusi könyvtárak, népkönyvtárak (értsd: letéti könyvtárak) száma már az ezret is meghaladta. Irányításukra, eligazításukra ekkor, 1950. augusztus 10-én adta ki Lipták Pál, a békéscsabai körzeti könyvtár sokoldalú, annyi könyvtárügyi kezdeményben úttörő szerepet vállaló és az újdonságokat elsőként meg is valósító vezetője a *Népkönyvtáros. A Békéscsabai Körzeti Könyvtár havi értesítője* címet, illetve alcímet viselő megyei híradót. Ezt a négy stencillapra gépelt, majd arról sokszorosított és a – mellesleg képzőművész – könyvtárvezető által rajzolt fejléccel ellátott, szerény külsejű híradócskát fél évvel később követte a második, 1951. február 18-án a Horváth Géza által vezetett Tatai Körzeti Könyvtár adott ki *Könyvtári Híradó* címmel hálózati lapot. De ha a könyvtárak nem hagyták volna oktanulni szétszóródni-elpusztulni régi irattárukat, bizonyára más híradót is fel tudnánk mutatni abból az időből. Emlékek 1955-ből maradtak nagyobb számban. 1954. április 4-én ugyanis a Népművelési Minisztérium meghirdette az állami közművelődési könyvtárak egy évig, 1955. április 4-ig tartó „felszabadulási munkaversenyét”, és ennek népszerűsítésére a körzeti könyvtárakból időközben megyei könyvtárakká alakult intézmények – legalábbis a mozgékonyabbak – mindmind megindították saját „versenyhíradójukat”. Köztük volt például a Pest Megyei Könyvtár, amelynek híradóját már nyomdában sokszorosították. És köztük volt a jó emlékezetű Szőnyi László vezette Miskolci Megyei Könyvtár is, amelynek híradója, a *Borsodi Könyvtáros* 1955. július 1-jén, tehát már a verseny után jelent meg, nyilván annak tudatában, hogy a rendszeresen megjelenő hálózati orgánium

többre alkalmas annál, hogy csupán egy erősen vitatható könyvtári kampány, a szakmai teljesítmények összehasonlítására alkalmatlan verseny kétes fogásainak, trükkjeinek, feltupírozott eredményeinek megszépítő, megnemesítő eszköze legyen. Akkoriban már minden faluban volt könyvtár, tehát a nagy területű Borsod-Abaúj-Zemplén megye könyvtárainak összefogására, a vertikális és horizontális kommunikáció fenntartására, a közös gondolkodás kialakítására kellett első-sorban a híradó. Tanácsai, ötletei, módszerbeli példái-fogásai az 1953-tól 1956-ig fokozatosan romló ellátási-anyagi körülmények közepette is valamilyen megoldásokat sugallhattak, bár a könyvtárak gondjait természetesen nem szüntethették meg.

1956 következményei a hálózati híradók sorsára is hatottak, de egy részük viszonylag hamar kiheverte a könyvtárak nagy megrázkódtatásait, a leváltások, disszidálások okozta személyi veszteségeket. Sőt új híradók is indultak: 1957. június elején megjelent a *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár közlönye* alcímű *Könyvtári Híradó*; 1957 decemberében jelentkezett újra a tatabányaiak, a Komárom megyei híradója, 1958-ban megjelent a győriek *Kisalföldi Könyvtárosa* és a *Csongrád Megyei Könyvtárosa*, valamint újból a *Pest Megyei Könyvtárosa* is. 1959-ben viszont olyan változás következett be – és éppen Borsod-Abaúj-Zemplén megyében –, amely a híradók egész addigi rendszerét érintette. Az Edelényi Járási Könyvtár vezetője, Slezsák Imre kiadta a *Bódvavölgyi Könyvtárost*. Ebből, az ország első járási híradójából 1964 júniusáig tizenegy szám jelent meg, majd negyedéves levélként 1989-ig rendszeresen jelentkezett szerkesztőjének fáradhatatlan buzgalmból. A *Bódvavölgyi Könyvtáros* színre lépése megváltoztatta a híradók kiadásának filozófiáját. Ekkoriban zajlott le országosan a falusi könyvtárak intézményesítése, a helyi tanácsok tulajdonába adása, a közönségesen „tanácsosítás”-nak nevezett folyamat. Ennek nyomán az a szakmai nézet alakult ki, hogy a járási könyvtárak – közelebb lévén a falvakhoz, mint a megyeié – alkalmasabbak a közvetlen irányítás, módszertani gondozás eszközének szerepére, tehát a híradók kiadása is első-sorban az ő feladatuk. A *Bódvavölgyi Könyvtárost* követve így szaporodtak gomba módra a járási híradók országsszerte. Színvonaluk természetesen egyenetlen volt, összességüket tekintve azonban nemesak új színeket, hanem szakmai hasznot is hoztak, és főleg: szellemileg felrázták a gyakran második garnitúrának tekintett járási könyvtárosi gárdát. Érdekes módon a megyei könyvtárak közül némelyek, a központi járásban járási funkciót is betöltők (például a kaposvári könyvtár) maguk is áttértek saját járásuk híradójának kiadására a megyei híradó helyett. Néhány év múlva azonban kiderült, hogy jobb lett volna megtartani – már csak mintának is – a megyei híradókat, mivel a hatvanas években mind nagyobb számban vontak össze járásokat, és ez előrevetítette a járások várható megszüntetését is. 1971-ben valóban megszűntek a járási önkormányzatok, a tanácsok, s a helyettük még 1984-ig meghagyott járási hivatalok a járási könyvtárakat fenntartóként átvevő helyi (városi, nagyközségi) tanácsokkal együtt sem voltak képesek törés nélküli fejlődést megvalósítani a nevükben immár városi-járási, illetve nagyközségi-járási könyvtárak ügyeiben. Mindez a könyvtári híradók sorsára úgy hatott, hogy a járásiak többsége fokozatosan elhalt, viszont sok helyen szerepüket nem vették át az újrainduló megyei folyóiratok, hiába ösztönözte őket például a *Könyvtáros* című folyóirat is, egyebek között azzal, hogy minden számukat szemlélte. A járási könyvtári híradók közül 1972 táján már csak a tapolcai, a marcali és az enesi híradó jelent meg – minden bizonnyal

a kitűnő vezetők, igazgatók jóvoltából. Nevüket érdemes megemlíteni: Kertész Károly, Frang József és az enesi Szabó Gyula.

A lassan újrainduló megyei híradók folyamatosságra példát a *Pestmegyei Könyvtárostól* vehettek, amely a járási híradók korszakában is mindvégig megjelent. A Fejér megyei híradó sorsa érdekesen alakult: 1961-ben a székesfehérvári járás lapjaként indult, 1962-ben megyeivé változott, majd 1969-től *Fejér Megyei Könyvtáros* névvel jelent meg. Az egyik legrégebbi híradónk a győri *Kisalföldi Könyvtáros*, ez hét évi szünet után, 1966-ban indult újra és 1972 óta rendszeresen megjelenik. A *Borsodi Könyvtáros* 1960 áprilisában indult, negyedévesre tervezték, és 500 nyomtatott példányban jelent meg, s amíg létezett, jól teljesítette küldetését. A legstabilabb, legmegbízhatóbb megyei híradók közül kiemelem az 1968 óta folyamatosan, bár más formában és névvel megjelenő komáromi, az 1958-ban indított, évtizedekig a legállandóbbak, legnívósabbak egyikeként számon tartott *Csongrád Megyei Könyvtárost* és a szintén a legszínvonalasabbak közé tartozó három híradót: az 1970-es indulású Szolnok megyei *Együtt*, a debreceni, 1971-es „születésű” *Hajdú-Bihar Megyei Könyvtári Téka* címűt, valamint a kitarító következetességgel minden évben – jelenleg is – három számmal jelentkező Vas megyei híradót, amelynek neve *Vas Megyei Könyvtárak Értesítője*. És amíg élt, a különleges című, békéscsabai *Könyvtári Jegyzékek* is az élvonalba tartozott.

A hatvanas évek közepétől a nyolcvanas évtized közepéig terjedő időt a megyei könyvtári híradók virágkorának tekinthetjük. Ekkorra végképp tisztázódott a szerepük, kialakultak szerkesztési elveik, és beérett az a szerkesztői gárda, amely tagjainak nagyobbik része az '50-es, '60-as évektől szolgálván, már jól „kitanulta” a szakmát. Megkezdődött, mert érdemessé vált a megjelent évfolyamok repertorizálása is – kapásból csak a Komárom, a Szolnok, a Fejér, valamint a Szaboleszatzmár megyei repertóriumokat említem. A *Könyvtáros* című folyóirat 1977-től 1986-ig újból számonként ismertette-szemlélte a híradókat, és kezdeményezte szerkesztőik rendszeres találkozóit, tanácskozásait, valamint közzétette ezek beszámolóit. Az 1972. évi leányfalui első, nagy összefüggést 1983-ban már a negyedik követte Tatabányán, majd 1987-ben Gárdonyban még egy.

És akkor jött a rendszerváltozás, és a nehéz gazdasági helyzet okozta kényszerintézkedések első áldozatai között voltak a híradók is. Pedig éppen abban az időben lett volna igazán szükség a megyei híradókra. A volt járási, immár városi könyvtárak területi munkájának, módszertani szerepkörének általános megszüntetése következtében ugyanis éppen úgy magukra maradtak a falusi könyvtárak, mint amennyire 1949. a körzeti könyvtárak megszervezése előtt egyedül voltak. A város cserbenhagyta környékét, többé nem lélegzett vele együtt. A volt járási könyvtárak hálózatgondozó tevékenységének kiesését a megyei könyvtár még a legjobb hálózati-módszertani munkával sem tudta-tudja pótolni, különösen olyan nagy megyékben, mint Borsod. Persze azt is tekintetbe kell venni, milyen lehetőségek maradtak a hét szűk esztendőskörülme nyek közepette. A kátyúból való kilábalás egyik útját már egy rendszerváltozás előtti, 1988-as kísérlet, kezdemény is jelzi. Akkor ugyanis a nyíregyházi megyei könyvtár *Kis Hírmondó* címmel havonta megjelenő gyorstájékoztatót indított – egy ideig még a szaboleszatzmári „nagy” híradó mellett (amelyet csak most említek meg, noha szintén a jól szerkesztett, hosszú idő óta rendszeresen megjelenők között illett volna felsorolnom). A *Kis Hírmondó* neve mára *Kis Híradóra* változott, és – talán azért, mert a „nagy”

híradó megszűnt – a jellege is megváltozott. A rövid, híradás jellegű közlemények közé hosszabb cikkek is bekerültek, ezért inkább „köztes” műfajúnak nevezném az ilyen híradó típusát.

A nyíregyházi példát elsőként a győriek követték az 1989-ben útjára bocsátott *Könyvtári Hol-Mi*-val. Ennek azért is a „szabályos” kis híradó műfajában kellett maradnia, mert egészen a közelmúltig vele párhuzamosan megjelent a régi típusú, jól szerkesztett *Kisalföldi Könyvtáros* is. A *Könyvtári Hol-Mit* időközben a szűkített fókuszú *Könyvtári Híresztelő* váltotta fel, sajnos, nagyobb időbeli kihagyásokkal. Ugyancsak kis híradó jellegű az 1992. január végén indított szolnoki *Kaptár*, amely az *Együtt* című klasszikus híradót váltotta fel. 1992 másik új lapja, az egeri *Kapszolat* az akkori igazgatóhelyettes, mai megyei igazgató szerkesztésében indult meg, és ma is megjelenik, mégpedig rendszeresen. Indulása idején új híradónak volt tekinthető, mert módszertani füzetek helyébe lépett. A köztes műfajba tartozik. A legtipikusabb kis híradónak az 1993-as évfjártú, hosszú nevű *Hírlevél Hajdú-Bihar Megye Önkormányzati Könyvtárainak* című debreceni kiadvány tekinthető, amely valóban rendszeresen és gyakran jelenik meg. Szerkesztője kezdettől fogva Szilágyi Irén – régebbi nevén Belgyár Lászlóné. A debreceni hírlevél formája rölap, tartalma teljesen informatív: figyelemfelkeltés jogszabályokra, pályázatokra; rendezvények előrejelzése, hírek, értesülések szép számban. E hírlevél léte nem befolyásolta az értékes *Hajdú-Bihar Megyei Könyvtári Téka* megjelenését, és bár régen nem volt a kezemben új Téka-szám, remélem, hogy Bényei Miklós tanár úr nyugalomba vonulása nem jár együtt e nagy múltú, klasszikus híradó „elnyugvásával”. Mert tapasztalatom szerint a könyvtárak vezetőségében, vezetői körében és a fenntartók pénzügyi helyzetében bekövetkezett változások kihatnak – többnyire kedvezőtlenül – a kiadáspolitikára, tehát a híradók megjelentetésére is. Komolyan szurkolok például azért, hogy a szegedi Somogyi Károly Könyvtár 1995 januárjában útjára bocsátott *Negyedévi Értesítő* című szabályos kis híradója és a könyvtár „nagy” híradója, az 1958 óta megjelenő *Csongrád Megyei Könyvtáros* ne essen áldozatul a közelmúlt drasztikus szegedi költségvetési korlátozásainak. Ugyanis hosszú ideje nem találkoztam egyik Csongrád megyei híradóval sem.

A rendszerváltozás óta indított, de azóta – sajnos – kimúlt híradók közé kell sorolnom a 2001 márciusában megjelent *Fejér Megyei Könyvtári Hírvivőt* is, amelyet eredetileg évente tízszeri gyorstájékoztatónak szántak.

Érdekességként említem meg azt, hogy 1989 óta nemcsak megszűntek régi típusú megyei híradók, hanem újak is keletkeztek, sőt ma is élnek. Ilyen a *Zalai Könyvtári Levelező*, amely 1990 óta folyamatosan megjelenik az országos *Könyvtári Levelező*/lap ihlette néven.

Említettem a híradószerkesztők 1989 előtti összejöveteleit, amelyeknek a szakmai kérdések tisztázásán felül az volt a rendeltetésük, hogy a más munkák mellett, mellékesen a híradók összeállításán is fáradozóikba új erőt sugározzanak, és köszönettel illessék az érdekes szerkesztőket. Céltudatosan utoljára a körmenyi MKE-vándorgyűlésen foglalkoztak a szerkesztés és a szerkesztők ügyeivel, bajjaival, majd egy évvel később a Békés megyei Szanazug üdülőhelyen rendezett összejövetelen. Erről már nem jelent meg írásos beszámoló...

Végső számvetésem eredménye eléggé lehangoló. Amíg ugyanis 1985 körül szinte valamennyi megyének volt híradója, napjainkban csak bizonytalan többségben vannak az ilyen-olyan műfajú híradókat kiadók, mert

Nincs Bács-Kiskun, Békés, Fejér, Nógrád, Somogy, Tolna, Veszprém megyében, tehát hét helyen;

Van – bizonyosan – Baranya, Győr-Moson-Sopron, Hajdú-Bihar, Heves, Jász-Nagykun-Szolnok, Komárom-Esztergom, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Vas és Zala megyében;

Bizonytalan a létezése – legalábbis számomra – a Csongrád megyeinek, a Pest megyeinek (az utolsó száma, amelyet láttam, 2003-as volt) és a Borsod-Abaúj-Zemplén megyeinek, amelyről eddig szándékosan nem szóltam. Annyit ugyan tudok, hogy 2003 decemberében *Könyvtári Hírlevél* címmel Borsod-Abaúj-Zemplén megye új híradót indított, de ennek csak a híre jutott el a Könyvtári Intézet szakkönyvtárába. (Azóta – az ózdi összejövételnek köszönhetően is – az elmaradt példányok megérkeztek az intézetbe – G. Gy.)

Befejezésül, összegezeként mit mondhatnék a híradók jövőjéről, műfajuk megválasztásáról? Véleményem szerint minden, magára valamit is adó hálózati központ – vagy virtuális hálózat központja – alapfeladatai közé tartozik az összetartozás közös szimbólumának és eszközének, a hálózati híradónak a kiadása. Ha a központi könyvtár erejéből futja, vállalkozhat a klasszikus híradó kiadására, de akkor gondoskodnia kell a műfaj nehézségéből, lassúságából adódó hátrányok kiküszöböléséről. A kapcsolattartás megfelelő, gyorsabb eszközt egyetlen megyei könyvtár sem nélkülözheti. Akármilyen nehézségekkel küszködik is, annyi anyagi és szellemi tartalékának kell lennie, hogy belőle fussa legalább valamilyen röplap formájú, néhány oldalas kis híradó rendszeres megjelenítésére. Afféle, amely bizonyos tartalmi minimum közvetítésére alkalmas, tehát amely minden számában valamennyi könyvtára részére olyan alapinformációkat tud nyújtani, mint a jogszabályok, pályázati lehetőségek, szakmai programok ismertetése, felhívások, személyi, rendezvényi és egyéb hírek, az eseményekről szóló rövid beszámolók, állás- és egyéb hirdetések, beszerzési javaslatok és kínálatok.

Végül még annyit: az ózdi könyvtárosok által tanácskozásunkra megadott téma, a *Könyvtári emlékek – könyvtári értékek* ürügyén nemcsak a könyvtártörténet-írásról, annak produktumairól és olyan forrásairól-segédleteiről elmélkedtem, mint a könyvtári évkönyvek és a híradók, hanem a közelmúlt könyvtári jubileumi időszakában tapasztalt könyvtárosi magatartással foglalkozva a szakma nagyobbik részének amnéziájára, emlékezetkihagyásaira is próbáltam felhívni a figyelmet. Hitem szerint ugyanis a múlt megismerése és ismerete a könyvtáros önbecsülésének alapja. Önértékelési zavaraink, a testvérszakták képviselőivel szembeni kisebbségi érzéseink egyik oka az, hogy nagyobb, fényesebb intézményi múltat képzelünk mögéjük, mint amilyen a mi szerénynek, kevésbé gazdagnak vélt múltunk. Pedig a három közgyűjtésményi intézménytípus közül a legrégebbi éppen a könyvtár. Ezt azonban csak az tudja, aki ismeri e múltat. Ismerni pedig akkor fogja, ha valamilyen formában, legalább „hétköznapi” módon műveli is: a saját területén, munkáágában felderíti és gyűjti emlékeit, részt vesz segédmunkáiban, rendezi dokumentumait. Keresztury Dezsőtől gyakran hallottam idézni Vörösmarty mondását: „Emlékek nélkül nemzetnek híre csak árnyék!” Vegyük végre tudomásul, hogy múltunk, örökségünk lelkiismeretes feltárása és birtokba vétele nélkül a könyvtárosság sorstalan, a híre is csak árnyék!

Gerő Gyula

Bibliopláza a (köz)művelődésért

A multikultúra terei a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központjában

Mi, az ezekben az években százéves¹ Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár dolgozói méltán lehetünk büszkéek könyvtárunk távolabbi és közelebbi múltjára egyaránt. Előbbire mint nagynevű elődeink által megalapozott tudományos és általános igényű közgyűjteményre, amely társadalmi változásokat, forradalmakat, háborúkat, ellentétes társadalmi rendszereket túlélő, a fővárosi lakosságot mindvégig szolgáló, Budapest kulturális életét, művelődését alapvetően befolyásoló intézményrendszerre; utóbbira mint a magyar könyvtártörténet legújabb (siker)fejezeteként emlegetett, legjobb hagyományainkat őrző, a XXI. század művelődési, tudományos, tanulási, szórakozási igényeit teljes társadalmi spektrumban kielégítő komplex könyvtári fejlesztésre. A Központi Könyvtár felújítása, bővítése után az elmúlt hat évben átalakult intézményi struktúra, valamint szakmai koncepció valós társadalmi szükségletre adott hatékony választ: „modern” szolgáltató könyvtárrá vált úgy, hogy közben megőrizte a hagyományos könyvtár kultúráközvetítő funkcióit. Minőségi és mennyiségi oldalról is látványos átalakulásnak lehetünk tanúi: eddig soha nem látott számú beiratkozott, illetve regisztrált olvasó jelent meg a Központi Könyvtárban. Folyamatos, sorokban kígyózó olvasói rohamokat szolgálunk ki. Magyarországi vonatkozásban egyedülálló a kb. 70 ezer regisztrált használó. A napi adatok magukért beszélnek: átlagosan 3-4 ezer olvasó látogatja az intézményt. Éves forgalmi kumulációban 1 193 338 érdeklődő lépett a könyvtár területére 2004-ben. Az elmúlt hat évben dinamikusan növekedett könyvtárunk minden mutatója: a 2000-ben regisztrált 15 077 olvasószám 2004-re 71 703-ra emelkedett, a kölcsönzött dokumentumok száma 143 525 egységről 1 265 922 egységre nőtt ugyanebben az időszakban. Tehát jogos a több évre elnyúló ünnepléssorozat, amellyel nemcsak a múlt eredményeiről emlékezünk meg, hanem a jövőbe mutató, nagy ívű könyvtárfejlesztési koncepció is kiforrálódik. Nézzünk tehát az imponáló könyvtárhasználati mutatók mögé, bemutatva azt a metamorfózist, amely egy új társadalmi környezet szükségleteiből fakadó igényrendszerbe helyezte a felújított könyvtár szervezeti és szakmai követelményeit. Vizsgáljuk meg ennek a mérőben új könyvtári struktúrának az elemeit, törvényszerűségeit, belső szakmai folyamatait, tapasztalatait, céljait, hiszen ebben mi is részt vettünk, és hisszük, hogy az itt elindult változások az egész magyar könyvtári szakmát megmozgathatják, és segíthetik átalakulását egy jobb, hatékonyabb, korszerűbb könyvtári hálózat létrehozásában.

A könyvtár 1999-es bővítésével, majd a rákövetkező évben a régi, hagyományos könyvtári térnek, a Wenckheim-palota felújításának befejeztével – magyar viszonyok között – addig még nem előrelátható és elgondolható mértékű változás vette

kezdetét a főváros szívében, a Központi Könyvtárban. Állománya, valamint az épület régít–újat megőrző–megújító koncepciója, felújított–kibővített könyvtári tereivel, 250 számítógépet magában foglaló informatikai hálózatával, folyamatosan digitalizált katalógusával azonban előrevetítették egy sokrétű, komplex használói igényt kielégítő, multifunkcionális kulturális intézmény prosperitását. Ennek a célnak a támogatása is vezette a Fővárost, amikor a városrész eme – palotanegyednek is nevezett – területe kiemelt fontosságot kapott a nyolcadik kerületi belváros fejlesztésében, státuszának megváltoztatásában. Rangos oktatási, kulturális, intézményi hálózat közegében (Magyar Rádió, ORTT, MÁV Filharmonikusok, Nemzeti Múzeum, egyetemek stb.) újjult meg tehát a Központi Könyvtár, és lett maga is egy városrész fejlesztési koncepciójának sarokkövévé. Ebben az igényes társadalmi környezetben kell megalapozni szolgáltatásaink körét, bővíteni társadalmi kapcsolatainkat az egész város felé, fenntartani, növelni olvasói bázisunkat.

A Központi Könyvtár hagyományosan értékorientált, magas színvonalú, mennyiségben felülreprezentált állománya² a felújítást–bővítést megelőző időszakban is a bölcsészettudományok egyik legfőbb gyűjteménye volt. Megújítása során ezt a hagyományos gyűjtőkörét, különgyűjteményeinek prioritását egyrészt megőrizte, másrészt más típusú és tartalmú, az új könyvtári terekbe tervezett szolgáltatások számára alkalmas állománytesteket, dokumentumtípusokat is felvett gyűjtőkörébe. A felújítás előtt a könyvtárban nem volt audiovizuális dokumentumok kölcsönzése, gyerekkönyvtár, valamint könnyű irodalom, illetve nyilvános internetszolgáltatás. Ezeknek az állományrészeknek, szolgáltatásoknak a megjelenése annyiban volt szükségszerű, amennyiben szolgáltatásaink a lehető legnagyobb társadalmi igényeket célozták meg, kibővítve, de megőrizve az addig ellátott olvasói kört. A könyvtár felújításával–kibővítésével egy időben, belső szakmai viták keretében egyszerre újjult meg a könyvtár teljes szervezeti, szerzeményezési, feldolgozási, szolgáltatási, informatikai koncepciója, rendszere. Az átmenet szűkre szabott ideje alatt birtokba vettük az új könyvtár tereit, megmozgattuk, átköltöztettük a teljes szabadpolcos, kézikönyvtári, raktári, valamint a különgyűjtemények állományait.³ Könyvtárunk szakrendszere is átalakult; az addigi Tizedes Osztályozáson nyugvó rendszert az Egyetemes Tizedes Osztályozás váltotta fel. Az átköltözés nagysodrású éveiben kellett végrehajtanunk a teljes körű leltárt is.

Nyilvánvalóan nem lehetett volna elképzelni az állományon ilyen mértékű változtatást, ellenőrzést, honosítást egy teljesen új informatikai rendszer nélkül. A könyvtár vezetése azért döntött a Corvina integrált könyvtári szoftver bevezetése mellett (amely a régi, DOS-alapú Textlibet váltotta fel), mert állandóan fejlesztett moduljai alkalmasak ilyen nagyságrendű állomány könyvtári-funkcionális kiszolgálására. A felújítás utáni hat évben bebizonyosodott, hogy nemcsak az állomány szolgáltatása, de a másféle olvasói igények kiszolgálásának további gépesítése, növelése is csak az informatikai rendszer állandó fejlesztésével valósítható meg. A felújított Központi Könyvtár tehát elsőként az országban olyan integrált, gépesített informatikai hálózattal lepte meg olvasóit, amelyen megközelítően 180 olvasói számítógépről lehet a Corvina OPAC szolgáltatásaival keresni immár a teljes állományban, mindenfajta dokumentum között, valamint az utóbbi időben önállóan raktári kérést kezdeményezni egyedi olvasóazonosítóval. Természetesen a világhálón való megjelenésünkre is szükség volt, és ennek arculata is folyamatosan igazodik a változó igényekhez. A mai állapotban a teljes Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár

hálózatába tartozó összes könyvtárával együtt jelenik meg a honlapunkon. önálló arcolataival, régiók szerinti bontásban csak úgy, mint a katalógusban, ahol a hálózat tagkönyvtárainak állománya is lekérdezhető. A gépesítés nemcsak gyorsítja, könnyíti, pontosabbá teszi a könyvtáros munkáját, de maga is perspektivikus lehetőségeket teremt az olvasók kiszolgálásában. Az olvasók számának, nyilvántartásának növekedése, a kölcsönzési forgalom, valamint az olvasók számítógépes lekérdezéseinek ugrásszerű emelkedése szükségessé tette az informatikai rendszer zavartalan működését és állandó felügyeletét.

A technika eme nagyarányú fejlesztése természetesen nem volt öncélú folyamat, hiszen ezt az informatikai hálózatot a könyvtár szolgáltatásai, állománya, és a kollégák szakmai kompetenciája töltik meg tartalommal, megint csak az olvasók hatékonyabb kiszolgálásáért. Emellett érezni lehet a kölcsönhatást és az egymásra utaltságot a technikai háttér és a tartalmi folyamatok között; állandó oda-vissza ható folyamatként a napi gyakorlat megköveteli a rendszer folyamatos tökéletesítését, de maga a korszerűsödő technikai színvonal is sugalmaz további gyakorlati–szemléleti változtatást a munkaszervezés terén. Példának okáért említsük meg, hogy könyvtárunk honlapján már olvasói vonalkóddal on-line is lehet könyvet hosszabbítani. Következő lépésként egyéb on-line szolgáltatások lehetősége is felmerült: on-line könyvelőjegyzés, erről e-mailben, SMS-ben értesítés stb. Hosszútávú elképzelésként a könyvek önkiszolgáló rendszerű kölcsönzése is elképzelhető. Ugyanakkor nem szabad, hogy a technika – segítő hatásai mellett – elszemélytelenítse a könyvtáros és az olvasó közvetlen kapcsolatát, amely a könyvtárat felkeresők jogos elvárása, és az igényeik pontos kielégítésének feltétele is.

A könyvtárban végzett komplex művelődési, oktatási, szórakozási, valamint rendezvényszervezői tevékenységekben teljesedik ki az épület építészeti is átgondolt funkcionalitása. A hat szinten elhelyezkedő olvasói terek a földszintről indulva specializált állományokra, szolgáltatásokra osztva szűrik az olvasói igényeket, megteremtve a komplexitás és a specializáltság egységét.⁴ A földszinti böngészőbe és médiatárba cleve a legnagyobb forgalmú, legáltalánosabb igényű, szórakoztató műfajok kerültek. Itt található természetesen a teljes kölcsönzési adminisztráció is, amelyet az összes látogató érint, üzemszerű munkaszervezést és munkamegosztást megkövetelve. Félelemtenként továbbhaladva először a gyermekkönyvtárban találjuk magunkat, amely szintén közeli elhelyezkedése révén számít a fiatal olvasókra, valamint arra, hogy a könyvtárhasználat „magasabb” régióiba a gyermekrésztlegesen keresztül vezető utat megtalálja a fiatalabb korosztály. A második szinten elhelyezkedő szabadpolcos könyvkiválasztó tér a maga 140 ezer kötetes állományával a könyvtár centrális helyszínévé vált; munkafolyamatok vonatkozásában ezen az olvasószolgálati szinten valósul meg leginkább a könyvtáros tájékoztató–szellemi, valamint raktári–fizikai tevékenységeinek egymást feltételező–kiegészítő egysége. Erről a szintről irányítjuk a használókat tovább a szakolvasókba, így képezve hidat a kölcsönzés és az elmélyült kutatás között. Innen közelíthetők meg tehát a felsőbb szinteken lévő általános és szakolvasói kézikönyvtárak, valamint a szociológiai és helytörténeti különgyűjtemények olvasótermei, illetve a folyóirat-olvasó, ahol a leggyakrabban keresett folyóiratok retrospektív, bekötött évfolyamai szabadpolcon vannak, tehermentesítve a raktári munkaerőt. Ezek a felsőbb szinteken van az e-olvasó, ahol számos tudományos és oktatási információs adatbázisból tölthetnek le adatokat, cikkeket

az érdeklődők. A könyvtár épületének eme vertikális tagoltsága, a szakolvasók, valamint a könyvkiválasztó terek egymásra épülő szerveződése végcéljukat tekintve szintén azt a komplex igényt szolgálják, hogy a használók a magazinolvasástól az internetezésen keresztül a szakirodalmi kutatásig bezárólag minél többféle szolgáltatást tudjanak igénybe venni.

Láthatjuk tehát, hogy a könyvtári állomány újszerű megjelenési formái – igazodva az olvasók sokirányú érdeklődéséhez – újfajta gondolkodást tettek szükségessé a könyvtárról mint szolgáltató-közművelődési intézményről. Az állomány és a szolgáltatások fent vázolt vertikális megoszlása elősegíti egy új típusú könyvtári szolgáltatásrendszer fejlesztését, egyben előfeltételül is szolgál a korszerűbb, hatékonyabb, egyre szélesebb olvasói igénybevételt célul kitűző könyvtárpolitikának. Ez a könyvtári filozófia úgy lehet ennyire sikeres, hogy rövid-, közép-, illetve hosszú távú terveiben összehangoltan, komplex kulturális-szolgáltató intézményként gondolkodik a könyvtárról, a társadalmi környezet elvárásait, szükségleteinek változásait állandóan figyelme középpontjában tartva épít egy könyvtári imázst. Ennek az imáznak lényeges dimenziója a szabadságelv (használói oldalról), valamint a kulturális szolgáltatások új, keresletorientált megszervezése (a belső munkafolyamatok oldaláról). Ez a közkönyvtári filozófia eredeti alapvetése is, amely szerint a formai kötelezettségek betartása mellett bárki szabadon használhatja a könyvtárat saját érdeklődése és igényei szerint. A megfelelően szervezett, közvetített és kommunikált, gazdag tartalmú szolgáltatások jelentenek új utat és lehetőséget a szabad olvasói attitűd irányába. A könyvtár egész szolgáltatási szellemiségét átjárja tehát az olvasóknak biztosított lehető legnagyobb használói szabadság és önállóság. Ennek a komplex igényrendszernek a kielégítéséhez kell, hogy igazítsa gyűjtőkörét és szolgáltatásait, valamint azt, hogy eredeti-megörökölt értékeit föl nem adva, ebben az alapvetően fogyasztóelvű keresleti rendszerben szolgáltatson kulturális értékeket. E két, sokszor egymásnak látszólag ellentmondó könyvtárpolitikai elvnek a szintézise lehet egy olyan komplex könyvtári modell, amelyben a könyvtár multifunkcionális szolgáltatásrendszer hoz létre, tartalmi munkamegosztással növelve a hatékonyságot és a különböző szintű olvasói igények kielégítését. Ennek az újszerű koncepciónak a sikerességét alapvetően az állomány- és munkaszervezés fent vázolt tartalmi mozzanatai határozzák meg, és ennek a koncepciónak a sikerességében fejeződik ki a mindenkori könyvtári szolgáltatásrendszer szabadságfoka és hatékonysága. A tömegkultúra és a magas kultúra sokszor vitatott, egyre inkább relativizált, illetve egymást kizáró felfogásai befogadó módon tükröződnek vissza a sokszintű és sokszínű kulturális identitást vállaló könyvtári modellben. Bízunk abban, hogy korunk egyre riasztóbb értékvesztésének világában a könyvtárak a jövőben is képesek lesznek megőrizni értékorientáltságukat és kisugárzásukat.

Ez az új könyvtári struktúra életközeli tette azt az új típusú, a könyvtárat több funkcióiban használó olvasói attitűdöt, amelyben a használó egyszerre van jelen tanulási, művelődési, szórakozási igényeivel, és ezt lehetőleg egy helyen szeretné kielégíteni, nem utolsósorban az időtényezőt is figyelembe véve. Ebben az újszerű kulturális versenyben komoly előnyt jelentett (a könyvtáráépület mellett) a társadalmi környezet igényessége; egyetemek, kulturális intézmények hatóságokban lévő nagy számú fiatal-felnőtt olvasó korszerű igényköre (akik egyben a könyvtár használóinak legfőbb bázisát is adják). Primer igényeiket elsősorban a

tanuláshoz kapcsolódó (szak)irodalom teszi ki, de a könyvtár jellegéből és állományából adódóan nagymértékben mutatkoznak másodlagos, közművelődési szükségletek is. Ennek az igényhorizontnak a felismerése fontos könyvtárosi-gyakorlati mozzanat, hiszen az olvasók megtartása és az élethosszig tartó önművelésre, tanulásra való késztetés kialakítása könyvtári, és persze társadalmi érdek. A könyvtári koncepcióalkotás tehát felismerte a fiatalok életmódjának azt a trendjét, hogy iskolai közösségeikből kiindulva (sokszor kollégiumokból) együtt jönnek tanulni, és a tanulás közben–után felszabaduló idejüket is értelmesen szeretnék eltölteni. A könyvtár városközpontban lévő, könnyen megközelíthető helyzetéből adódóan sokan választják találkozási helyként a Központi Könyvtárat, nemcsak a szoros értelemben vett könyvtári szolgáltatások iránt érdeklődve, hanem a megújított térszerkezetből adódó társas együttlétek kulturált helyszínéül is. A néhány fős közösségekben a könyvtárba betérő fiatalok térhasználatra meglepő hasonlóságot mutat a bevásárlóközpontok, plázák ilyen jellegű közösségeivel: kisebb asztalok melletti együttlétek, beszélgetések, „plázázó” korzózások a könyvtár tereiben. Az ilyen és hasonló módon eltöltött időt hatékony módon használhatják ki a művelődésre, kultúraátadásra fogékony szakmai elképzelések. Az igényes könyvtári környezet (terek, asztalok, székek nemcsak az olvasói részlegekben, hanem a kávézóban is), az állományprezentáció, valamint a könyvtáros szakmai elkötelezettsége együttesen járulhatnak hozzá ahhoz, hogy a közművelődés gondolata a XXI. században is tovább éljen, immár egy paradigmaváltás utáni szakmai és társadalmi feladat- és szükségletrendszerben.

Az elképzelés sikerességét bizonyítják egyrészt a Központi Könyvtár jól működő és népszerű szolgáltatásai, illetve azok a további országos közkönyvtári fejlesztések, amelyek szintén egy ilyen típusú intézményrendszerben képzelik el a jövő könyvtárait. Legutóbb a pécsi megyei és városi könyvtár összevonásával, zöldmezős beruházásként bemutatott „bibliopláza” terveivel ismerkedhettünk meg, ez regionális könyvtárként fogja szolgálni a térség kulturális igényeit. Utalhatunk már működő hasonló típusú könyvtári rendszerekre; például a kecskeméti, valamint a veszprémi megyei könyvtárra, ez utóbbinak palotafelújítási, -bővítési koncepciója építészeti szempontból is a Központi Könyvtár hasonló megjelenésére hajaz.

Összefoglalva, a magyar könyvtárügy régi problémája – késve követjük a társadalmi változásokból fakadó megváltozott kulturális szükségleteket – elementáris erővel jelentkezett a főváros meghatározó könyvtárának átalakítási koncepciójában. Jelentkezett azért is, mert köztudottan magas színvonalú dokumentumállománya mindössze az 1990-es évek elejétől kezdett szabadpolcossá válni, és ez belülről is visszafordíthatatlan folyamatokat indított be a szakmai szemléletben, valamint kifelé az olvasók igényeiben. Az 1990-es évek végére szerencsés módon futottak össze az átalakítás, bővítés, felújítás szempontjai a szakmai, valamint társadalmi szükségletek elvárásaival: épüljön egy világvárosi igényeket kielégítő könyvtár, amely a hagyományos (rég) olvasótermek mellett a legmodernebb technikai és szakmai igényeket kielégítő épületegyüttesben nyilvánuljon meg. Ennek a szükségletnek az eredménye a mai Központi Könyvtár, amelynek építészeti kialakítása (három különböző stílusú épület összeépítése) már önmagában kifejezi a modern könyvtárhasználat megkettőződött dimenzióját: a hagyományos könyvtári érték közvetítő, valamint a fogyasztásorientált kulturális szükségletek összehangolt kielégítését.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban az elmúlt években lezajlott úttörő jellegű újítások és változások ráirányíthatják a szakma figyelmét az új típusú, komplex könyvtári szolgáltatásrendszer szükségességére, amely állandóan változó, szemléletében rugalmas, megújulni képes szervezetként alkalmas arra, hogy kielégítse használóik mindenfajta szükségletét. Ennek lehet eredménye egy hatékony, a társadalom szemében is hasznos könyvtári kultúra, hogy a jelenlegi és jövőbeli kultúrafinanszírozás szempontjaiban is megkaphassa megérdemelt prioritását.

JEGYZETEK

- 1 A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár elődje, Budapest fő- és székváros könyvtára felirattal 1893-ban kezdte meg működését a városháza egykori nagytermében. Az 1903–1906 közötti időszakban Szabó Ervin és Gárdonyi Albert vezetésével szerveződött újjá. (Forrás: Katsányi Sándor: A Főváros Könyvtárának története 1945-ig) 1904-től önálló nyilvános könyvtár.
- 2 Az állomány mennyiségben is magas növekményére emeljük ki példaként a 2003-as év gyarapodási adatait: míg 2002-ben csak könyvből 769 903 egység volt könyvtárunkban, addig 2003 év végére ez a szám 791 635-re nőtt, 21 732 kötettel növelve állományunkat.
- 3 Az összes megmozgatott dokumentum 1 461 372 egység volt (2000-es adat).
- 4 A felújított könyvtár bruttó szintterülete: 14 200 négyzetméter: nemcsak térbeli növekedése, de szintbeli elosztása révén is új funkciókat előlegezett.

Balogh András

„mert az adatbázisok használata munkánk során nélkülözhetetlen”

Tapasztalatok
a „*Könyvtári források használata*” című foglalkozások megszervezéséhez egy egyetemi könyvtárban

Az elektronikus információ megjelenésével könyvtáraink falai kitágulnak, szolgáltatásaink átstrukturálódnak, a földrajzi korlátok megszűnnek, honlapjaink virtuális kapuin keresztül pedig a nap huszonnégy órájában ki-bejárnak az érdeklődők. Az információtechnológia fejlődése következtében állandóan változó információs környezet és könyvtárhasználati szokások megkívánják, hogy könyvtárainkban a használók képzését, továbbképzését is sokkal rugalmasabban kezeljük, mint azt tettük ez idáig.

Az alábbiakban arról számolunk be, hogyan hívjuk fel új szolgáltatásainkra a figyelmet, milyen eszközökkel próbáltuk és próbáljuk felkelteni az érdeklődést,

mi mindent követünk el annak érdekében, hogy az érdeklődés ne lankadjon, és minél többen használják ezeket a cseppet sem olcsó lehetőségeket.

Könyvtárunk, a Pécsi Tudományegyetem Orvostudományi és Egészségtudományi Centrumának Könyvtára 2001-ben ünnepelte alapításának 75. évfordulóját. A könyvtárat alapító dr. Pekár Mihály szándéka szerint, már az első pillanattól kezdve nagy gondot fordítottak az olvasók nevelésére¹, könyvtárhasználati ismereteinek bővítésére, a katalógusok használatára.

A nyolevanes évek végétől, az első számítógép könyvtárunkba kerülésével minden érdeklődővel egyénileg foglalkoztunk. Ez a módszer lett aztán a jellemző közel tíz éven át, és talán ez a legkedveltebb, legkényelmesebb módja olvasóink számára ma is az ilyen irányú ismeretek megszerzésének.

Aztán a kilencevenes években egyetemünk valamennyi intézete és klinikája kielégitő mennyiségű és minőségű számítógépet vásárolt. Ezeket a számítógépeket csakhamar megfelelő technológiai színvonalon álló hálózat kapcsolta össze, hogy ne csupán intraneten keresztül tudjunk egymással kommunikálni, de ki tudjuk használni az internet kínálta lehetőségeket is.

Közben könyvtárunk is évről évre gyarapodott. A kezdetekhez képest, amikor csupán egy CD-alapú, bibliográfiai MEDLINE adatházist tudtunk olvasóink rendelkezésére bocsátani, napjainkra a különböző módon hozzáférhető bibliográfiai és teljes szövegű adatházisok egész sora a kínálat, amelyek az orvos- és egészségtudomány valamennyi szakterületét lefedik².

Az integrált könyvtári rendszer bevezetése, a megváltozott mennyiségű és minőségű elektronikus forrás³, technikai háttér, valamint az egyetemi hallgatók, oktatók, a gyógyításban közreműködők, kutatók szokásai változtatást követeltek a forrásismeretek terjesztése területén is. A rendelkezésre álló elektronikus forrásaink intranetre történő kihelyezésével egy időben megkezdtük a könyvtári foglalkozások átstrukturizálását is. Mindez gondos előkészítést, tájékozódást, igényfelmérést igényelt. Az eredmény az a többlépcsős projekt lett, amely az ezredfordulón kezdődött és reményünk szerint a szükségletek és lehetőségek által megszabott módon, tapasztalataink hozzáadásával állandóan fejlődve folyamatosan működik.

Az első lépésben *Könyvtári alapozó tréning* címmel hirdettünk meg csoportos könyvtári foglalkozásokat⁴. Célunk csupán az volt, hogy a rendelkezésre álló valamennyi elektronikus adatházist megmutassuk és az egyszerű keresést segítsük. A tréningre hallgatók, oktatók egyaránt jelentkezettek. Az érdeklődés olyan hatalmas volt, hogy a nagyszámú jelentkezőből huszonhárom csoportot kellett szerveznünk, és a könyvtárunkban elhelyezett tizenöt számítógép is kevésnek bizonyult. A könyvtár on-line katalógusának bemutatása után az adatházisok egymás után kerültek „terítékre”. Közben jócskán biztosítottunk időt a keresőfelületek megismerésére, a keresések kipróbálására, összehasonlítására. A foglalkozások végén a résztvevők kérdőívet töltöttek ki, amelyből elégedettségükről, további elvárásaikról, ötleteikről, kritikai észrevételeikről szerettünk volna tájékozódni. A cikk címével választott mondat is egyik olvasóink véleményét tükrözi.

Ahhoz, hogy további lépésfokként szolgáló tanfolyamokat szervezhessünk, elemeztük a *Könyvtári alapozó tréning*en részt venni kívánók jelentkezési lapját. Többek között az derült ki, hogy a klinikáinkon dolgozók sokkal nagyobb számban küldték azokat vissza, mint ahányan valóban el tudtak jönni. Érdeklődésünkre

szinte valamennyien azt válaszolták, hogy rengeteg időt emészt fel az oda-visszautazás a könyvtár és a munkahelyük között.

Éppen ezért a második lépcsőként emlegetett tanfolyamot ettől kezdve magunk között csak a *Ha Mohamed nem megy a hegyhez...* címen emlegettük, ugyanis ezeket már nem a könyvtárunk falain belül szerveztük. Felkerestük levélben, e-mailben, telefonon, személyesen valamennyi intézet- és klinikaigazgatót, felajánlottuk, hogy igény esetén „házhoz megyünk”, és az intézetekben, klinikákon tartunk forrásismereti órákat.

És nem hiába kopogtattunk! A megkeresettek hatvannégy százaléka örömmel vette kezdeményezésünket, és igényt tartott szolgáltatásunk e formájára. Nem egy esetben a klinika összes orvosa előtt tartottuk meg foglalkozásainkat munkaidő után! Talán ezek a forrásismereti órák adták a legtöbbet számunkra – mind szakmailag, mind emberileg. Pedig a kihelyezett könyvtári foglalkozások sokkal nagyobb felkészültséget, koncentrációt várnak el munkatársainktól. Ezeket a tanfolyamokat azonos szakterületen dolgozó orvosok, egészségügyi dolgozók látogatják, akik spontán feltett kérdéseikben konkrét és speciális területre kíváncsiak. Embert próbáló, amikor egy-egy kérdés elhangzásakor azonnal meg kell találni a megfelelő adatbázist, és nyomban prezentálni, ha lehetséges, a teljes szöveges forrást. Nem szabad elfelejteni, hogy a rosszul megválaszolt kérdések hatására a könyvtáron keresztül elérhető forrásokba vetett hit a tét.

A tanfolyamainkat látogatók folyamatos visszajelzései egyre világosabbá teszik a következő lépcsőfokok körvonalait. Részint az orvostudományi kart látogató diákok ez irányú képzését céloztuk meg, részint az oktatókórházainkban folyó tudományos tevékenység megkönnyítése a célunk.

Most, hogy a kutatóink, oktatóink⁵ megismerték, megszerették és használják az általunk bemutatott elektronikus forrásokat, nyugodt szívvel láthatunk a hallgatók oktatásának előkészítéséhez. Bízunk abban, hogy munkánkat nagymértékben fogja segíteni, hogy az egyetemi oktatókkal immár egy nyelvet beszélünk, azonos forrásokból merítünk.

JEGYZETEK

- 1 Az alapító egy alkalommal a „könyvtárba való besorozás céljából” az Új Idők Illemdex-et is megvásárolta saját költségén.
- 2 Az egyetemi integráció óta szép számmal áll rendelkezésre a valamennyi oktatott tudományterületet felölelő elektronikus bibliográfia.
- 3 Külön meg kell említeni az OM által biztosított EISZ, valamint a NKÖM nyújtotta EBSCO adatbázisokat.
- 4 Ugyan projektort mindig kölcsön kellett kérnünk, vetítővászonként pedig egy fehér lepedő szolgált, de a lelkesedésünkkel mindezt feledtetni tudtuk.
- 5 Ha az oktatók nem ismerik, nem használják, nem propagálják a rendelkezésre álló elektronikus forrásokat, akkor a hallgatók sem veszik igazán komolyan a „könyvtári források ismerete” tárgyú foglalkozásokat.

Gracza Tünde–Somoskövi Istvánné

A mese bűvöletében

„Mesére még a felnőtteknek is szükségük van, de a szabadidőtöltésben a tévé kiszorította az olvasást. A gyerekek így a felnőttek által nézett silány szappanoperákon, tévéshow-kon, filmekben nőnek föl, mivel a mai 30–40 éves korosztály – a kisgyerekes szülők – nem veszik a fáradságot, hogy meséljenek vagy az életkorának megfelelő könyvet adják a gyerek kezébe... Ennek következtében a gyerekek szókincse és fantáziája is szegényessé válik, azokat ugyanis csak az olvasás fejleszti igazán...” – E véleményt Szávai Ilonától, a pedagógiai tárgyú kiadványokat megjelentető Pont Kiadó igazgatójától idéztük.

A Magyar Olvasástársaság (HUNRA), az olvasás ügyének másfél évtizede elkötelezett támogatója épp e súlyos kortünetet próbálja folyamatosan enyhíteni, orvosolni a maga eszközeivel. Ennek jegyében szervezte meg legutóbb – 2005. szeptember 30-án – a „Népmese Napját”. Nem véletlen, hogy az Országos Széchényi Könyvtárban hagyományteremtő szándékkal létrejött rendezvény épp legnagyobb mesemondónk, Benedek Elek születésnapjára esett.

Az Országos Széchényi Könyvtár dísztermében Nagy Attila, a HUNRA elnöke köszöntő szavaiban valamennyi résztvevő reménytelni óháját fejezte ki, mondván, bízik abban, hogy évtizedek múlva is fontos lesz a mese. Hisz a mese még a tiszta racionalitás, például a szókincsgyarapítás terén is hallatlan többletet tud adni. Jelzi ezt az a – Berecz Andrásról kölcsönzött – szellemes és ízes fordulat is, hogy „a talált szótól az ökör is meghátrál”.

Benedek Elek munkásságáról egyik dédunokája, Benedek Katalin – az MTA Néprajztudományi Intézetének munkatársa – tartott információkban gazdag előadást. Noha Benedek Elek magyar mese- és mondagyűjteménye, a *Magyarmese- és mondavilág* nem öleli fel teljességében a magyar nép ezer évének mesekincsét, mégis teljes világmép rajzolódik ki lapjain. Benedek Katalin részletesen elemezte dédapja „felülmúlhatatlan népszerűségű” összeállításának szerkesztési kritériumait, látásmódját és tematikáját. A válogatásban a jóság, szépség és okosság szempontjai érvényesülnek. A legendamesékben, állat- és tündérmesékben a paraszti miliő jelenik meg – a színhely többnyire a falu, az erdő, jellegzetes szereplők például a szorgalmas parasztlány, az igazmondó juhász, a vitéz szabó vagy az eszes pásztorlegény –, a tréfás mesék pedig a főbűnököt teszik nevetségessé.

A déli szünet előtt még egy „csemege” várt a hallgatóságra, hiszen Boldizsár Ildikó előadásai mindig nagy közönségsikert aratnak. A téma és a tudományosan alátámasztott, mégis közvetlen, oldott hangvételi felszólalás ezúttal is maradandó élményt nyújtott. Boldizsár Ildikó Benedek Elek valamennyi (389!) meséjében megvizsgálta az apafigurákat, és korábbi hipotézisével ellentétben, „nagy megrendüléssel” azt kellett látnia, hogy „nem mindig jók az apák a mesékben”. Hisz’ felbukkannak hiszékeny apák, a gyermekeikről nem gondoskodó vagy őket korlátozó apák, és olyanok is, akiket a hízelgő szavak megtévesztenek (pl. *A só* című mesében), vagy akik minden áron teljesíteni akarják gyermekük kívánságát. A

rossz vagy legalábbis gyarló mesebeli apafigurák után – ismét konkrét mesékre hivatkozva – a jó apák tulajdonságait elemezte az előadó. Hadd említsünk itt csak egy-két kiragadott példát a felsorolásból: jó az, aki saját gyermekeivel megőrizteti az apai örökséget; aki apai áldással tudja elengedni a világot látni induló fiait; aki gyermekei között igazságosan osztja el az örökséget; aki – sok gyermeke lévén – keresztpapákról gondoskodik; aki segít megtalálni lányának a jövődöblijét... Folytathatnánk a sort, de utaljunk itt most már csak a *Mirkó királyfi* című mesében az igazi apa archetípusaként sűrített figurára, aki a bennünk is élő jó apát jeleníti meg. Mert ki bennünk „a jó apa”? – tette fel a kérdést befejezésül, szokása szerint továbbgondolásra, önvizsgálatra késztetően Boldizsár Ildikó. Nem más, mint az alábbi értékek: tartás, biztonság, értelem, kötelesség, felelősség, szolidaritás, mérték és mérce...

A délutáni program szintén bővelkedett tartalmas és tanulságos előadásokban. Fodor Judit a szolnoki Gyermekkönyvtáros Műhely vizsgálatáról számolt be, amely azt volt hivatott kideríteni, „legyőzheti-e a népmesék sárkánya Pokemont?“, azaz mit jelent a gyerekeknek a népmese. Az 5. osztályosokkal készített felmérés szerint ez a korosztály már nem nézi ugyan a kisebbek körében oly népszerű japán rajzfilmsorozatot, de az olvasás terén számos probléma merül fel náluk: kevesen és nehezen tudták például megfogalmazni egy-egy népmese tanítását, tanulságát. Fodor Judit az egy évvel fiatalabb korosztályt is vizsgálta: a 4. osztályosokkal fogalmazást íratott „Kedvenc mesém” címmel. Az a tény, hogy a gyerekek többségének a „kedvenc meséről” a TV jutott eszébe, messzemenőig igazolja Szávai Ilona megállapításait, amelyek közül egyet e beszámoló bevezetőjében idéztünk. Igaz, hogy a Szolnokon megkérdezett kisiskolások szabadidős tevékenységeinek sorát még az olvasás vezeti, de rögtön utána a számítógép és a TV következik. A megkérdezettek többsége naponta több mint egy órát tölt a készülékek előtt. Pedig a televízió nem pótolhatja a szülő-gyermek kapcsolatot is mélyítő, színező meselvasást. A mese megkerülhetetlenül fontos a gyermekek értelmi és érzelmi fejlődésében azért is, mert viselkedési mintákat nyújtanak a gyerekek számára. Az előadó a „2. lépcsőfok”, az iskola szerepére és felelősségére is figyelmeztetett. A Szolnoki Városi Könyvtár Gyermekkönyvtárában nagy súlyt fektetnek a mesék népszerűsítésére: mesefoglalkozásokat, vetélkedőket, mesemondó versenyeket rendeznek annak érdekében, hogy – Pokemon helyett – megtartsuk és legyőzzük a magyar népmesék sárkányát. Szükségünk van a sárkányra, mert ha legyőzzük, akkor az erősíthet bennünket...

Meséljük el kedves népmeséinket! címmel Budavári Klára egy programsorozat tapasztalatairól számolt be. A Magyar Könyvtárosok Egyesülete Gyermekkönyvtáros Szekciójának elnöke a FSZEK pestszentlőrinci könyvtárában nyolc éve alkalmazza a mesedramatizálást, a bábozást és a kézműves-foglalkozások nyújtotta lehetőségeket a mesék megkedveltetésére. Benedek Elek és Arany László meséi mellett 2004-től újabbak is bekerültek a „repertoárba” (Pákolitz István és a Grimm testvérek egy-egy meséje, valamint bolgár népmesék).

Köztudott – különösen Bruno Bettelheim immár alapműnek számító könyve (*A mese bővölete és a bontakozó gyermeki lélek*) óta –, hogy a mese kimeríthetetlen kincseshánya a pszichológia számára. Ezt Stibler Erika előadásában is bizonyította, aki felsorakoztatta azokat a nézőpontokat, értelmezési lehetőségeket és kérdéseket, amelyek a pszichológus számára fontosak lehetnek. Honnan cred

a mese – álmokból, kollektív lelki tartalmakból, mítoszok maradványaiából? – és hányféle tartalmat, üzenetet hordoz? A mesékben rejlő gazdagság éppúgy beletartozik a szociálpszichológia körébe, mint a kommunikáció vagy a transzperszonális pszichológia világába. S hogy miért érvel a pszichológia a mese olvasása mellett? Azért, mert a mese általános, közös és nagyon fontos ősi tartalmakat hordoz, és miközben felkínálja az azonosulás lehetőségét, kitérít a valóságot, „dimenzióváltást tesz lehetővé”. A pszichológia számára felhasználható a problémamegoldás és alkalmazkodás fejlesztésére, és segít a szorongásoldásban.

Az utolsó előadásban Szőnyi Magda a metatörténeti elemzés szempontjait változta fel. A mesék metajelentései a történetek mögött meghúzódó ontológiai tudnivalóról szólnak. Aladdin csodalámpája például azt a metaüzenetet hordozza, hogy az ember saját munkájával, erőfeszítésével (a lámpa megdörzsölése) megértheti, tudatosíthatja és ezáltal uralhatja az önmagában és a őt körülvevő világban végbemenő történéseket (a kívánságokat teljesítő szellem megjelenése). Szőnyi Magda még számos (nép)mesei elem, motívum metajelentésébe, szimbolikájába avatta be a hallgatóságot érdekes fejtegetésében: szólt például Babszem Jankóról, aki az ökör fülébe ült, a rőzsehordó öregasszonyról, akivel minden mesében szóba kell állni, a dagadt lábú Oidipuszról, sőt imponáló értelmezést rögtönzött a Berecz Andrásról frissiben hallott és fentebb már idézett népi hasonlathoz is, amely szerint úgy peregték a bőbeszédű mesemondó szavai, mint a „kecskebogyók a jégen”. És mindezekhez képest milyen létállapotot tükröznek a mai „mesék”, a sci-fik? Elsősorban az uniformisokba és úrhajókba zárt emberek szabadsághiányát. E mai történetek megrázó és felrázó metaüzenete az, hogy a túltengő racionalitás leírhatatlan irracionálitáshoz vezethet.

A Magyar Olvasástársaság felhívása, amelyet bevezetőnkben idéztünk, ezzel a biztatással zárul: „Ne hagyjuk veszendőbe menni mindazt, ami évszázadokon keresztül élni segítette az embereket!” A „Népmese Napja” című konferencia maradéktalanul tükrözte e nemes szándékot. És hogy e törekvésre sokan figyelnek, bizonyítja a csatlakozók nagy száma is: több mint kilencven intézmény és szervezet – iskolák, könyvtárak, egyesületek és művelődési házak – határainkon innen és túl.

Éger Veronika

Olvasáskultúra Észak-Amerikában

AZ OLVASÁS EGY KANADAI ORSZÁGOS FELMÉRÉS TÜKRÉBEN

2005-ben telefon útján országos felmérést végeztek a kanadai olvasás mai állapotáról a 16 éves vagy annál idősebb nemzedékek körében.¹ Megjegyzendő, hogy a felmérés a telefon-előfizetők köréből válogatott; a kanadai háztartásoknak csak 2 százaléka nem rendelkezik vezetékessé telefontal. A mobiltelefon nem játszott szerepet a felmérésben: a csak mobiltelefonon elérhető a társadalom öt százalékát teszik ki, így ez sem volt különösebben torzító körülmény. Közel kétez (1963) telefonos interjútt folytatott le 2005. január 5–31. között.

Főbb eredmények

Minthogy 1991-ben hasonló vizsgálatra már sor került², lehetőség nyílt a közel másfél évtized során bekövetkezett változások összehasonlítására. Az eredmény lényege: a *kanadai olvasáskultúra változatlanul virágzik*, tehát egyáltalán nincs olyan veszélyben, mint a déli szomszédságban, ahol az újabb felmérés komoly visszaesést jelez³. Egyben megállapítható volt az is, hogy nem igazolódtak az internet káros hatásáról elterjedt feltételezések.

Minden második kanadai felnőtt (16 év feletti 54 százaléka) elvben naponta olvas szórakozásból, vagyis saját indíttatásból (tehát nem tanulmányi vagy munkahelyi „kényszerből”), további egyharmad pedig ritkábban. Így a lakosság 87 százaléka évente legalább egy könyvet elolvas saját motiváció alapján. A válaszolók 43 százaléka nagyon szeret olvasni, csak 17 százalék állítja, hogy számára nem okoz örömet az olvasás.

A felmérés célját képező szórakoztató olvasásra hetente négy és fél órát fordítanak, ugyanannyit, mint 1991-ben. Ez napi közel 40 percnek felel meg. A szórakozást szolgáló olvasás az összes olvasási elfoglaltságnak (újságolvasás, munkahelyi vagy tanulmányi olvasás, képeslapok, internet stb.) kerekén egyötödét jelenti.

Évente a felnőtt kanadaiak átlag 17 könyvet olvasnak szórakozás céljából. Minden második kanadai évente legalább hét könyvet elolvas. A szenvedélyes olvasók – a 16 év feletti 13 százaléka – évente több mint 50 könyvet olvasnak (gyakorlatilag hetente egyet-egyét). A rendszeres olvasók aránya 28 százalék, ők évente 12–49 könyvet olvasnak (tehát legalább havi egyet vagy annál többet). A ritkábban olvasók aránya 46 százalék, ők évente 1–11 könyvet „teljesítenek”. 17 százalék a könyvet nem olvasók aránya. A mostani átlag elolvasott 17 könyv bizonyos csökkenést mutat 1991-hez viszonyítva; akkor 24 könyv volt az átlag.

A válaszolók 44 százaléka állítja magáról, hogy főként szépirodalmat olvas (regény, esszé, vers, dráma), illetve 79 százalék évente legalább egy szépirodalmi művet elolvas (az egyesült államokbeli arány csak 47 százalék, főként a regények iránti közömbösség következtében).

Az olvasás társadalmi háttere

Több szocio-kulturális tényező közvetlen összefüggést mutat az olvasás intenzitásával. Ezek közül kanadai viszonylatban különösen szembeűnő a *nem. az iskolai végzettség és az anyanyelv szerepe*.

A nők körében jóval elterjedtebb az olvasás: tíz rendszeres olvasóból hat nő, és tíz szenvedélyesből hét. A férfiaknak kevesebb, mint fele rendszeres olvasó, csak egyharmaduk mondja magát főként irodalmi művek olvasójának. Vagyis a férfiak általában is kevesebbet olvasnak a nőknél, körükben kisebb népszerűségnek örvend a szépirodalom.

A főiskolát végzettek körében a rendszeres olvasók aránya 59 százalék, ugyanaz az egyetemi diplomával rendelkezőknél 66, míg a felsőfokú tanulmányokat nem végzettek vagy nem befejezettek körében ez az arány 48 százalék. Ez nem azt jelenti, hogy az alacsonyabb végzettség okvetlenül a nem-olvasók vagy nem rendszeres olvasók számát gyarapítja, hiszen a középiskolát nem befejezettek körében is 48 százalék mondja magát rendszeres és 13 százalék szenvedélyes olvasónak. Az alacsonyabb végzettség ugyanakkor vezethet olvasási problémákhoz, viszont e problémáktól részben függetlenül adott hányad az olvasást pozitívan értékeli, azt kedvelő attitűddel rendelkezik. A magasabb végzettség könnyebben kapcsolódik a szépirodalom olvasásához, például az egyetemet végzettek körében 50 százalék, míg a többi kategória esetében 43 százalék.

A francia anyanyelvű kanadaiak kevesebbet olvasnak az angol anyanyelvűekhez viszonyítva. Az angol anyanyelvűek 59 százaléka állítja, hogy rendszeres olvasó, míg ez a franciáknál csak 45 százalék (és 44 százalék az egyéb anyanyelvűek körében). Az angol anyanyelvűek körében 48 százalék olvas főként szépirodalmat kedvtelésből, ez az arány a franciáknál 37, a más anyanyelvűeknél 40 százalék. Az évente átlag elolvasott könyvek száma a franciáknál 13,9 könyv, az angoloknál 17,6.

Az 1. táblázat adatai szerint az életkor nem játszik igazán meghatározó szerepet a könyvolvasás (általános) intenzitálásában.

1. táblázat

A kanadai nemzedékek és az olvasás

	Kanada összes (%)	16–24 éves	25–34 éves	35–44 éves	45–54 éves	55 éves és idősebb
Könyvolvasók	87	91	89	87	86	86
Rendszeres könyvolvasók	54	53	51	59	52	55
Főként szépirodalmat olvasók	44	54	40	43	43	42
Szenvedélyes könyvolvasók	13	7	13	11	13	23

Talán látszik, hogy vannak rejtettebb nemzedéki eltérések. Például:

- a rendszeres könyvolvasás erőteljesebb arányú a középnemzedéknél (35–44 évesek: 59%),
- a főként szépirodalmat olvasók közül kiugrik a húsz év körüliek csoportja (16–24 évesek: 54%),
- a szenvedélyes (heti egy!) könyv olvasása az 55 év felettieknél közel egy-negyedes arányt mutat, míg a fiatalabb csoportoknál csupán egynyolcadost. (25 és 45 feletti), egykilencedet (44–55 évesek), sőt a 24–35 éveseknél csak minden tizennegyedik szenvedélyes olvasó.

2. táblázat

A nők és férfiak olvasási intenzitása

	Kanada összes (%)	Férfiak	Nők
Könyvolvasók	87	82	93
Rendszeres könyvolvasók	54	43	65
Főként szépirodalmat olvasók	44	33	55
Szenvedélyes könyvolvasók	13	8	19

3. táblázat

Az olvasói típusok nemek szerinti összetétele

	Férfi (49%)	Nő (51%)
Könyvolvasók	46	54
Rendszeres könyvolvasók	39	61
Főként szépirodalmat olvasók	37	63
Szenvedélyes könyvolvasók	29	71

A *foglalkozás szerinti megoszlás* általában nem sokat mond (rendszeres olvasók köre: diákoknál 53%, aktív nemzedékeknél ugyancsak 53%, nyugdíjasoknál 56%). Az olvasmányszerkezet már jobban eltér: a főként szépirodalmat olvasó kategória diákoknál 56 százalék, míg az aktívknál és inaktívknál 44, illetve 41 százalék.

Internet és olvasás

A válaszolók 70 százaléka rendelkezik otthoni internettel. A kanadaiak hetente átlag 5,5 órát – az otthoni internetkapcsolattal rendelkezők 7,9 órát! – töltenek internethasználattal, ennek közel felét (2,4 óra) a monitoron történő *olvasásra fordítják*. Az otthoni internethasználat a válaszadók 60 százaléka szerint pozitív hatással van az olvasásra.

Az 1991-ben mért szabadidő-felhasználás adatait a mostanival összevetve (akkor még nem volt internet), az derül ki, hogy az internet főként az audiovizuális tevékenységek, illetve az újságok és képeslapok olvasása terhére terjeszkedik, de nem hatott a könyvolvasás időkeretére. Egyébként a kedvenc időöltésre kérdezve ugyanannyi válaszoló adja meg a könyvolvasást (26%), mint a tévézést, az internetezés (egyelőre) csupán 9 százalékot kapott.

4. táblázat

Internethasználat és olvasás

	Kanada összes (%)	Nem internetezők	Otthoni internet, heti 6 óránál kevesebb használat	Otthoni internet, heti 6 óránál több használat
Könyvolvasók	87	83	89	92
Rendszeres könyvolvasók	54	48	60	55
Főként szépirodalmat olvasók	44	36	47	52
Szenvedélyes könyvolvasók	13	14	13	14

Az olvasott mű nyelve

Az olvasott könyvek szinte kizárólag a két hivatalos nyelv (angol, francia) egyikén jelentek meg (98%). A kutatási jelentés ehhez hozzáfűzi, hogy a más nyelvű olvasmányok azért a gyakorlatban ennél komolyabb szerepet játszhatnak. hisz a telefonos felmérésben azok nyilván nem vettek részt, akiknél gondot jelent az angolul vagy franciául történő diskurzus. A válaszolók ötöde főként franciául olvas (17% kizárólag), míg főként angolul 76 százalék (71% kizárólag). Az olvasott könyvek 77 százaléka angolul jelent meg, s 21 százaléka franciául. Az olvasók 11 százaléka állítja, hogy az elmúlt egy év során legalább egy-egy művet olvasott mind angolul, mind pedig franciául.

Jövedelem és lakóhely

Az iskolai végzettség és a jövedelmi szint a kanadai viszonyok közt (is) igen szorosan kapcsolódik egymáshoz. Ez közvetetten az olvasás intenzitásában is szerepet játszik.

5. táblázat

Jövedelem és olvasás

	Kanada összes (%)	60 ezer kanadai dollár alatti családi jövedelem	60 ezer kanadai dollár feletti családi jövedelem
Könyvolvasók	87	87	92
Rendszeres könyvolvasók	54	51	60
Főként szépirodalmat olvasók	44	42	51
Szenvedélyes könyvolvasók	13	14	12

Érdekes, hogy a városi vagy vidéki lakóhely, vagy a lakás/ház birtoklása/bérlése tekintetében nincsenek szignifikáns különbségek. Ez a kanadainak a magyar társadalométól eltérő szerkezeti tulajdonságát mutatja.

Az olvasásra fordított idő

A kanadaiak átlagban 4,6 órát fordítanak hetente könyvolvasásra szórakozásból. Akik olvasnak, azok átlaga heti 5 óra, míg a rendszeres olvasóknál már 7 óra (azaz minden második kanadai felnőtt átlagosan napi egy órát fordít kedvtelésből történő könyvolvasásra). A 4,6 órás átlag majd' megduplázódik, ha a többi – munkát vagy tanulmányt szolgáló – könyvolvasást is hozzávesszük (együtt pontosan 8,7 óra). Vagyis közel annyit fordítanak „funkcionális” olvasásra (4 óra), mint a szórakozás célúra. Ha pedig a könyvolvasáshoz hozzáteszük – becslés alapján – az újságolvasást, a számítógép képernyőjéről való olvasást stb., akkor heti 19,1 órát kapunk, ami napi átlagban 2 és háromnegyed órányi nagyságrendet eredményez. Mondhatni, a magas szinten mediatizált kanadai társadalom egyik meghatározó alaptevékenysége a szerteágazó típusú és funkciójú olvasás.

6. táblázat

Az olvasás más szabadidős tevékenységekkel együtt az időmérlegben

	Kanada összes (óra)	Olvasók	Nem-olvasók (saját motivációból)	Rendszeres olvasók
Kedvtelésből könyvet olvas	4,6	5,1	0	6,8
Könyvet olvas bármely céllal	8,7	9,4	2,2	11,5
Összes olvasás	19,1	20,2	8,8	22,8
Audiovizuális tevékenységek (tévé, videó, mozi, zene)	23,0	22,4	27,4	22,4
Más társadalmi, kulturális és művészeti tevékenység	7,0	7,3	4,9	8,3

A rendszeres olvasók esetében az összes olvasás (22,8 óra) hajszállal több időt tesz ki, mint a tévézés és a hozzá kapcsolódó audiovizuális elfoglaltságok (22,4 óra). Ellenben a kedvtelésből nem olvasóknál a tévézés és a többi AV-tevékenység abszolút döntő elfoglaltság (27,4 óra) a szabadidő egészében. Más megfogalmazással: a könyvet kedvtelésből nem-olvasók egyedül a tévézés és környéke műfajban „verik” a könyvolvasókat.

* * *

Az olvasástípusokra fordított idő 1991-ben és 2005-ben

	2005 (óra)	1991 (óra)
Könyvolvasás kedvtelésből	4,6	4,4
Újságolvasás	2,6	3,6
Képeslapok olvasása	1,6	2,1
Minden nyomtatott olvasmány	8,8	10,1
Internetes olvasás	2,4	0
AV-tevékenységek (tévé, video stb.)	23,0	27,4

Közkönyvtár igénybevétele

A válaszolók 56 százalékának van közkönyvtári olvasójegye. A kedvtelésből könyvet olvasók esetében 60 százalék, és 40 százalék kölcsönzött az elmúlt 12 hónapban könyvet könyvtárából. A francia anyanyelvűek körében ez az utóbbi adat alacsonyabb (34% Quebecben, 32% másutt). A kanadai olvasás földrajzilag nyugat-keleti lejtős vonalat rajzol: British Columbia adata 49 százalék, míg az atlanti partokon csupán 30 százalék.

A gyermekes családok lényegesen intenzívebb közkönyvtárhasználók, mint az összes többi családtípus: előbbieknél 46 százalék, utóbbiaknál 36–39 százalék.

8. táblázat

Adatok a közkönyvtári kölcsönzésről

	Az utóbbi évben legalább egy könyvet kölcsönzött (%)
Kanada összes	40
Nő	48
Férfi	33
Egyetemi diploma	59
Néhány főiskolai év	33
Francia anyanyelvű	34
Angol anyanyelvű	42
Olvasó	45
Rendszeres olvasó	53
Szenvedélyes olvasó	68
Főként szépirodalmat olvasó	48

* * *

Könyvvásárlás

A válaszolók 37 százaléka keresett információt könyvekről a világhálózaton. Könyvvásárlásra viszont csak 12 százalék használta az internetet. A könyvek után keresők 39 százaléka ilyen módon nem találta a szükséges információkat.

A válaszolók közel ötöde nem szokott könyvet venni. Viszont a szenvedélyes könyvvásárlók (évi legalább 12 könyv) 34 százalékot tesznek ki, a közepes vásárlók 20 százalékot, a ritkábban vásárlók (évi 1–5 könyv) pedig 27 százalékot. Minthogy a 16 éves vagy idősebb nemzedékek csaknem 26 millió embert jelentenek, a becsült új és használt könyvek vásárlói értéke megközelítheti az évi 3 milliárd kanadai dollárt (egy főre számítva ez kb. háromszorosa a hazai értéknek).

A válaszolók átlag 12,3 könyvet vettek az utolsó évben (átlag 12 dolláros áron), ebből a hálózaton történő beszerzés egy könyvet jelentett. 81 százalék vásárolt legalább egy könyvet az utolsó évben (köztük a nem olvasók bő egyharmada is). A vásárolt könyvek 38 százalékát szánták ajándéknak. Az összes könyvvásárlás igen erősen koncentrálódik a szenvedélyes vásárlókra: miközben ők az összes könyvvásárló 42 százalékát teszik ki, az általuk vásárolt könyvek az összesnek háromnegyedét (76%) érik el.

Az olvasott művek forrásai és a családi tőke

Leggyakrabban a barátok tanácsára fog valaki Kanadában egy konkrét könyv olvasásába (40%). A tájékozódásban az ajándékba kapott könyvek 24 százalékot jelentenek, a könyvismertetések 23 százalékot, míg a különböző helyeken (újság, tévé stb.) megjelent hirdetések 19 százalékot eredményeznek.

A könyvolvasók forrásnak a következőket jelölik meg: könyvesbolt 62 százalék, közkönyvtár 32 százalék, másoktól történő kölcsönzés 19 százalék, antikvár könyvesbolt 9 százalék. A szenvedélyes olvasók körében jóval nagyobb a közkönyvtár és az antikvárium jelentősége.

A családi (otthoni) magánkönyvtár jelentőségét firtatva derül ki, hogy a tipikusnak nevezhető kanadai magánkönyvtár – kedvtelési célra – mindössze 50 kötetet tartalmaz. A válaszolók 48 százaléka jelezte, hogy otthoni könyvtárukban több, mint 50 kötet van.

9. táblázat

Adatok az otthoni könyvtárról

	50 könyvnél több kötete van kedvtelési célból (%)
Kanada összes	48
Olvasók	52
Nem-olvasók	20
Férfi	42
Nő	53
Brit Kolumbia	53

	50 könyvnél több kötete van kedvelési célból (%)
Quebec	38
Egyetemi diplomás	63
Néhány főiskolás évet végzett	43
Otthoni internetkapcsolat	55
Nincs otthoni internetkapcsolat/nem használja	36

Ezek az adatok korántsem azt jelzik, hogy a kanadai család nem tekinti fontos feladatának az olvasás megszerettetését. Ellenkezőleg. A felmérés érdekes adatai közül említsünk néhány idevágót. A válaszolók 61 százaléka úgy emlékezik vissza, hogy a szülők olvastak nekik gyermekkorukban, 45 százalék szerint beszélgettek is az olvasmányokról. Ezek az adatok jóval szerényebbek a frankofon közösségnél.

10. táblázat

Adatok az olvasás családi hátteréről

	A szülők olvastak nekik gyermek- korukban (%)	Szülőkkel beszélgettek könyvekről (%)
Kanada összes	61	45
Olvasók	64	48
Nem-olvasók	49	25
Angolajkúak	64	47
Frankofon	49	37

Úgy tűnik, a gyermekkori élmények jelentik az egyik „végső mozgatót” az olvasás iránti felnőttkori elkötelezettségben. A válaszolók saját analóg szerepvállalásukról is nyilatkoztak. Ebből az derül ki, hogy körükből 70 százalék olvas gyermekének (olvasók: 73, nem-olvasók: 52%). Sőt, a gyermek egyéves vagy annál kisebb korában kezdik a tevékenységet minden második válaszoló családjában (olvasó: 54, nem-olvasó: 36%). A nyelvi–kulturális hagyományok itt is tetten érhetőek: az angolajkúak körében a napi olvasás 75, a frankofonok körében csupán 55 százalék, s az egy évesnél fiatalabb kor számára elkezdett olvasás előbbieknél 59, utóbbiaknál csak 29 százalékos arányt mutat.

VESZÉLYBEN A SZÉPIRODALOM OLVASÁSA AMERIKÁBAN

Az amerikai Országos Művészeti Alapítvány (National Endowment of Arts, NEA) megbízásából a Kereskedelmi Minisztériumhoz tartozó Népszámlálási Hivatal (U. S. Bureau of the Census, BS) 2002-ben ismételten átfogó felmérést készített a lakosság kulturális–művészeti aktivitásáról. Ennek a széles tematikájú

vizsgálatnak a tömör összefoglalása 2004 tavaszán jelent meg (2002 Survey of public participation in the arts. Report no. 45. 72 p., továbbiakban: SPPA), majd a szépirodalom olvasására vonatkozó rész alaposabb kifejtése (Reading at risk: a survey of literary reading in America. Report no. 46. 60 p., továbbiakban: RR) 2004 kora őszén látott napvilágot.

A 2002-es vizsgálatra augusztus harmadik hetében került sor kérdőíves módszerrel. A gondosan tervezett, minden részletében reprezentativitásra törekvő felmérés összesen 17 ezer 18 éves vagy annál idősebb felnőttnek az elmúlt egy évben (2001. augusztus 1–2002. augusztus 1.) kifejtett kulturális aktivitására vonatkozó válaszait dolgozta fel. A szépirodalom olvasását tárgyaló RR széles kör számára történő bemutatására maga az NEA elnöke, *Dana Gioia* vállalkozott.

A NEA számára nem öröm a vizsgálat eredményeinek közzététele – állapítja meg D. Gioia –, hiszen a társadalom modern történetében először szembesülnek azzal a ténnyel, hogy *a felnőttek kevesebb, mint fele olvas csak szépirodalmat*. Ez annál szomorúbb, minthogy a szépirodalom olvasása olyan aktív figyelmet és elkötelezettséget feltételez, ami semmi mással nem pótolható. Az elektronikus média például kevésbé igényes, passzív közreműködés mellett is eléri célját. Az aktív és teremtő meditáció visszaszorulása az emberi képességek elszegényedésével jár, ezért nem egyszerűen az olvasás a tét, mondja az elnök. Mi a teendő, kérdi végül. Minden érintett és felelős csoport – írók, pedagógusok, kiadók, újságírók, könyvtárosok és törvényhozók – számára fel van adva a lecke, hogy a tendencia megfordításán gondolkozzanak, s megfelelő javaslatokkal álljanak elő. Annál is inkább szükséges ez, mert az olvasás nem valamiféle időn kívüli állandó képesség, hanem számos oktatási, kulturális és anyagi tényező összjátékára épül jelenlegi és jövőbeli sorsa. A lehangoló vizsgálati eredményekkel behatóan foglalkozott a sajtó, például a tekintélyes *The New York Times* és *The Washington Post*, a közbeszéd témájává avatva a kérdést.

Tíz fontos megállapítás

1. Húsz év alatt a szépirodalmat (is) olvasó felnőttek aránya kerekén tíz százalékkal csökkent (1982: 56,9%, 1992: 54%, 2002: 46,7%). Ez gyakorlatilag 20 milliós olvasóközönség elvesztését jelenti. Minthogy a felnőttek száma ebben az időszakban 40 millióval nőtt, ezért abszolút számmal kifejezve éppen annyi, azaz 96 milliós szépirodalmi olvasótáborral lehet számolni az Egyesült Államokban.
2. A szépirodalmi olvasás csökkenése párhuzamosan mutatkozik a könyvolvasás szintjének – bár csekélyebb mérvű – visszaesésével. (könyvet olvasott 1992-ben 60,9%, 2002-ben 56,6%, eközben a könyvolvasás százalékban kifejezett vesztesége 7, míg a szépirodalomé 14%). A szépirodalom térvesztése gyorsuló ütemet mutat: az előző tíz évben mért 5 százalékról most 14-re ugrott.
3. A nők több szépirodalmat olvasnak, mint a férfiak, bár a csökkenés mindkét nem esetében szembetűnő. A szépirodalmat olvasó férfiak aránya 1982-ben 49 százalék, 1992-ben 47 százalék, 2002-ben pedig csak 37,6 százalék volt. A nőknél a három adat: 63–60–56,1%. Tehát a férfiaknál

alig több, mint minden harmadik olvas szépirodalmat, a nők körében minden második fölötti az arány. Húsz év alatt a férfiaknál 11,5 százalék a visszaesés, a nőknél pedig 7,9 százalék.

4. Az amerikai etnikai mérések mentén tapasztalható különbségek: fehérek közt szépirodalmat olvas 51,4 százalék, afroamerikaiak közül 37,1 százalék, spanyolajkúaknál pedig 26,5 százalék. Húsz éves perspektívában a spanyolajkúaknál a legnagyobb a csökkenés a korábban is alacsony 36,4 százalékról (egészében kis híján 10% csökkenés), ezt követi a fehérek csökkenési aránya (8,4%), ehhez képest az afroamerikaiak kevesebbet vesztek (5,2%).
5. Minden képzettségi szinthez csökkenés kötődik, bár a magasabb iskolai végzettség valamennyi csoportban magasabb szépirodalmi olvasást vonz:
 - általános iskolai végzettségűek olvasása: 14% (!), – húsz év alatt 7,2% veszteség;
 - részleges középiskolai végzettség: 23,3 %, – 15,4%;
 - érettségizettek: 37,7%, – 16,5%;
 - befejezetlen felsőfokú tanulmányok: 52,9%, – 20% (!);
 - főiskolai vagy egyetemi diploma: 66,7% – 15,4%.
6. Meglepő, hogy az érettséggel járó olvasási szint milyen alacsony: csak minden harmadik maturált olvas szépirodalmat. A diplomások olvasási aránya a többi csoporthoz képest meggyőzően magasnak tűnik, ám érdemes belegondolni, hogy így is három közül egy diplomás egy év alatt sem olvasott el egyetlen szépirodalmi művet sem. (Érdekes lenne tudni, milyen diplomás rétegekhez vagy foglalkozáshoz kötődik inkább a szépirodalom elvesztése...)
7. Minden életkori csoportban csökken a szépirodalmat olvasók aránya:
 - 18–24 évesek: 42,8%, – húsz év alatt 17%, ebből az utóbbi tíz évben 10,5% (!);
 - 25–34 évesek: 47,7%, – húsz év alatt 14,4%;
 - 35–44 évesek: 46,6%, – 13,1%;
 - 45–54 évesek: 51,6%, – 3,3%;
 - 55–64 évesek: 48,9%, – 3,9%;
 - 65–74 évesek: 45,3%, – 1,9%;
 - 75 és idősebb: 36,7%, – 4,2%.

Látható, hogy a legidősebb korosztályt leszámítva a 18–24 évesek a se-reghajtók, miközben körükben a lemorzsolódás is a legdrámaibb, 17 százalék.

8. A fiatalok olvasási kedvének csökkenése különösen akkor mutatkozik elszomorítóan, ha a korábbi olvasói arányt a mostanival összevetve a tényleges csökkenést mérjük. A teljes vizsgált minta átlagos csökkenése 56,9 százalékról 46,7 százalékra (ha az 56,9%-ot vesszük száznak) 18 százalékot jelent, míg a legfiatalabb vizsgált nemzedéknél (59,8-ról 42,8%-ra) 28 százalék. Kerekítve: korábban tíz fiatalból hat olvasott, most csak négy, vagyis egyharmadhoz közeli a veszteség. A következő nemzedéké (25–34 évesek) is meghaladja az egyötödös arányt (23%, tehát közel egynegyed morzslódott le, minthogy az arányt 62,1-ről esett vissza 47,7%-ra).

9. A szépirodalmat olvasók csökkenése magával vonzza számos más kulturális vagy sporttevékenység visszaesését, hiszen az olvasók körében az ilyen aktivitás messze magasabb támogatást élvez, mint a nem olvasóknál. Például az olvasók körében a művészeti múzeumokba látogatók aránya 44 százalék (nem olvasók: 12%), előadó-művészeti eseményt látogat az olvasók fele (pontosan: 49%, míg a nem olvasók körében az arány 17%). önkéntes (ingyenes) jótékonyági munkát vállal az olvasók 43 százaléka (nem olvasók 17%).
10. A tizedik megállapítás szerint az olvasás visszaesése együtt jár az elektronikus média fokozott használatával: a nem-olvasók többet tévéznek stb. Az amerikai háztartások elektronikus eszközökkel való felszereltségéről néhány adat 1999-ből: az átlagos amerikai gyermek körül a háztartásban 2,9 televízió, 1,8 videolejátszó, 3,1 rádió, 2,1 CD-lejátszó, 1,4 videojáték és 1 számítógép működött. Azóta számuk csak növekedhetett...

Már az 1982-es – *Veszélyben a nemzet* (Nation at risk) című jelentés – óvott a középszerűség iskolai térhódításának következményeitől, a friss adatok tanúságtétele szerint hasztalanul.

Fontosabb részadatok

A szépirodalom olvasása a válaszolók túlnyomó többsége számára *prózai műfajok* olvasását jelenti (45,1%). Ehhez képest igen szerény a költészet „fogyasztása” (12,1%, vagyis körülbelül négyszer annyian olvastak egy év alatt prózakötetet, mint verseskönyvet), és még szerényebb a drámai műfajok olvasása (mindössze 3,6% válaszolt pozitív módon). Élő előadásban vagy elektronikus eszköz által élvezett prózát 9,3 százalék és költészetet 5,9 százalék. Saját szépfírói próbálkozást jelzett a válaszadók 7 százaléka, ebből 1 százalékuknak meg is jelent valamilyen műve nyomtatásban. Tekintve, hogy a felnőtt társadalom 200 millió feletti az Egyesült Államokban, ez az egy százalék legalább kétmillió embert jelenthet.

Egy év alatt az amerikaiak átlagban mintegy hat könyvet olvasnak. Ez a felnőtt 200 milliós népességre vetítve évente 1,2 milliárd könyv elolvasását indikálja. Az olvasói intenzitás négy csoportjának aránya:

- a ritkábban olvasók (évi 1–5 könyv): 21%;
- közepes gyakorisággal olvasók (évi 6–11 könyv): 9%, (c két kategória a kanadai vizsgálatban együtt 46%!);
- rendszeres olvasók (12–49 könyv): 12% (Kanada: 28%);
- szenvedélyes olvasók (évi 50 vagy több könyv, vagyis legalább heti egy): 4% (Kanada: 13%).

Különösen a felső két kategória esetében megdöbbentő a különbség: az Egyesült Államokban a felnőttek körében hozzávetőlegesen csak minden hatodik, míg Kanadában tízből négy olvas el legalább havonta egy szépirodalmi könyvet.

* * *

Az Egyesült Államok olvasóközönségének főbb adatai

Demográfiai adatok	Szépirodalmat olvasók (%)	Olvasók száma (millió)
Teljes népesség	46,7	96
Nők	55,1	59
Férfiak	37,6	37
Fehérek	51,4	77
Spanyolajkúak	26,5	6
Afroamerikaiak	37,1	91
8–24 évesek	42,8	11
25–34 évesek	47,7	18
35–44 évesek	46,6	21
45–54 évesek	51,6	20
55 – 64 évesek	48,9	13
65–74 évesek	45,3	8
75 év feletti	36,7	6
Általános iskola	14,0	2
Néhány középiskolai osztály	23,4	5
Érettségizett	37,7	24
Be nem fejezett felsőfokú tanulmányok	52,9	30
Főiskola	63,1	23
Egyetemi diploma	74,3	13
10 ezer USD alatti családi jövedelem	32,1	5
10–20 ezer USD között	37,5	8
20–30 ezer USD között	37,5	9
30–40 ezer USD között	44,1	11
40–50 ezer USD között	47,9	8
50–75 ezer USD között	52,3	18
75 ezer USD fölött	60,8	28
Nincs jövedelmi adat	39,8	8

A felnőtt amerikaiak néhány szabadidős tevékenysége (%)

Tevékenység	%	Millió személy
Legalább napi egy órát tévéznek	96	197
Moziba megy	60	124
Kocog, kirándul stb.	55	113
Szobanövényt ápol, kertészkedik	47	97

Tevékenység	%	Millió személy
Szépirodalmat olvas	47.0	96
– ezen belül prózát	45.0	93
verset	12.0	25
drámai műfajt	3.6	7
Naponta legalább három órát tévéznek	46.0	95
Amatőr vagy profi sporteseményre jár	36.0	72
Művészeti fesztiválon vagy vásáron vesz részt	33.0	69
Alábbi előadóművészeti előadás egyikén részt vesz:	32.0	65
musical vagy operett	17.0	35
prózai előadás	12.3	25
opera	3.2	7
balett	6.3	8
dzsessz-koncert	11.0	22
klasszikus zene (ide sorolva klasszikus rockot is)	11.6	24
Múzeumba, művészeti galériába jár	26.5	55
Történelmi emlékhelyet vagy szobrot néz meg	31.6	65
Jótékonyági akciókban részt vesz	29.0	60

Az amerikai olvasáskultúra nemzetközi összehasonlításban sem különösebben büszkélkedhet. Az Európai Unió 2002-ben megjelentetett kutatási jelentése (*M. Skaliotis: Key figures on cultural participation in the European Union*) szerint a 15 tagország átlaga a könyvolvasás terén 45 százalék volt (nem tanulmányi vagy munkához kapcsolódó céllal). Ezen belül kirívóan nagy különbségek vannak: élen állnak a skandináv országok (Svédország 72, Finnország 66%), őket követi az Egyesült Királyság (63), míg 40 százalék alatti szintet mutatnak a dél-európai országok: Spanyolország (39%), Görögország (36%), leghátul Portugália kullog (15%).

Az amerikai nagyrégiók szerint is differenciált az ottani olvasási térkép. Legmagasabb adatokat a nyugati államokban (Arizonától Alaszkáig és Új Mexikótól Hawaiiig) mérték (51,2%), északkelet és középnyugat átlaghoz közeli (49,7 illetve 46,7%), míg a déli államok (Floridától Arkansasig és Texitól Kentuckyig) jóval az átlag alatti értéket mutatnak.

Igen fontos tényező a családi „kulturális tőke” is, amit legjobban a szülők iskolai végzettsége illusztrálhat.

13. táblázat

Olvasás a szülők iskolai végzettsége alapján

Szülők iskolai végzettsége	Apa végzettsége szerint (%)	Anya végzettsége szerint (%)
Általános iskola	37	34
Befejezetlen középiskola	45	44
Érettségi	49	50
Befejezetlen felsőfokú tanulmány	60	63
Főiskolai diploma	63	65
Egyetemi diploma	73	76

Az olvasási intenzitás és a tévzéses átlagos időráfordítása közti kapcsolatot jellemzi a következő táblázat:

14. táblázat

Átlagos tévzésesi idő és olvasási teljesítmény

	Átlagos napi tévzésesi idő (óra)
Minden felnőtt	2.9
Szépirodalmat nem olvasók	3.1
Szépirodalmat olvasók	2.7
Ritkán olvasók (évi 1–5 könyv)	2.8
Közepes olvasók (évi 6–11 könyv)	2.5
Rendszeres olvasók (évi 12–49 könyv)	2.4
Szenvedélyes olvasók (50 vagy több könyv)	2.6

ÖSSZEGZÉS HELYETT KÉRDÉSEK

Az Egyesült Államok felnőtt lakossága az 1982-es 168 millióról 2002-re 206 millióra növekedett, azaz csaknem 38 százalékkal. Eközben a szépirodalmat olvasók abszolút száma lényegében változatlan maradt (1982: 95,6 millió, 1992: 100,3 millió és 2002: 96,2 millió). Ennek az az oka, hogy a húsz év előtti 57 százalékos szépirodalmi olvasói arány 10 százalékot esett, 2002-ben 46,7 százalékra csökkent. Jóllehet, eközben a jövedelmi, iskolázottsági és egyéb mutatók szépen erősödtek.

Ha összevetést készítünk a kanadai és déli szomszédja között, különösen markáns módon vetődik fel a kérdés: miért gyengül a világ leggazdagabb országában a lakosság szellemi aktivitása? Túl egyszerű lenne a választ az elektronikus média körül keresni (Kanadában, Svédországban vagy Finnországban nem kevésbé elterjedt az új technika). Valahol mélyebben, az értékek és a motivációk, a kulturális átörökítés szintjén kell a probléma gyökereit keresni. Érdemes lesz figyelni az óceánon túlra: mikor, hogyan és milyen válaszok születnek?

JEGYZETEK

- 1 Reading and buying books for pleasure: 2005. national survey. Final report. Submitted by CREATEC to Canadian Heritage Industry Development Publishing Policy and Programs. March 2005. 272 p. URL: <http://www.createc.ca/>
- 2 *Reading in Canada. 1991.* An Ekos survey carried out on behalf of Canadian Heritage. További kanadai felmérések adatai: Enquête sur les pratiques de Québécoises et des Québécois. Module lecture. 1999. Ministère de la Culture et des Communications du Québec.
Canadian book buying habits: what influences purchases? 2002. Survey carried out by Pollara for the Association of Canadian Publishers.
- 3 *Reading at risk: a survey of literary reading in America.* 2004. National Endowment of the Arts.

Sonnevend Péter

Fazakas József
(1910–2005)

Az Országos Széchényi Könyvtár hajdani és jelenlegi munkatársai nevében búcsúzunk Fazakas Józseftől, a 2000-ben alapított Bibliothecarius Emeritus cím egyik első kitüntetettjétől.*

Kilencvenöt év, csaknem egy évszázad adatott meg egykori kedves munkatársunknak. Ebbe a hosszú életbe mennyi öröm és bánat férhetett! Tanulmányait szülővárosának, Kolozsvárnak híres református kollégiumában kezdte, majd a cívisvárosban, Debrecenben fejezte be. Ugyanitt végezte egyetemi tanulmányait is magyar és francia szakon, ez utóbbit tekintette fő szakjának, így 1931-ben egy féléven át a Sorbonne hallgatója is volt. Különösen a nyelvészet vonzotta, emellett már gimnazista korától felejthetetlen élményt jelentettek számára a könyvtárak, először a kolozsvári Református Kollégium nagykönyvtára, majd a debreceni Egyetemi Könyvtár, illetve a párizsi Bibliothèque Nationale. Könyvtárosi munkálkodását önkéntes és ingyenes gyakornokként már egyetemistaként megkezdte, ebben az elhatározásában döntő szerepet játszott a debreceni könyvtárigazgató és egyetemi magántanár, Nyireő István. Ugyancsak az ő közbenjárására sikerült később doktori szigorlatához melléktárgyként a könyvtártudományt választania. 1937-ben részt vett a diplomások számára szervezett könyvtárosi tanfolyamon, amelyet a nemzeti könyvtárban a szakma olyan kiváló szakemberei tartottak, mint Fitz József, Trócsányi Zoltán, Goriupp Aliz, Gulyás Pál, Asztalos Miklós, Halász Gábor. De az akkori gazdasági nehézségek miatt még magas képzettséggel sem volt könnyű állást szerezni, így Fazakas József is hosszú évekig fizetés nélkül dolgozott a debreceni Egyetemi Könyvtárban, majd rövid tanári munka után 1944 novemberében lett az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, ettől kezdve nyugdíjba vonulásáig a Régi Nyomtatványok Tárában tevékenykedett. A Régi Magyar Könyvtár gyűjteményének nyilvántartásai viselik keze nyomát, és számos csonka, töredékes mű azonosítását végezte el. A gyakran hasonmás lapokkal kiegészített példányok meghatározása ösztönözte Fazakas Józsefet az elmélyült nyomdatörténeti és vízjelkutatásra, ennek során számos ismeretlen nyomtatványt határozott meg és írt le, az ezeket bemutató publikációi rendszeresen jelentek meg a Magyar Könyvszemle lapjain. Felkészültsége és tudása személyében nem párosult szakmai góggal és az olvasóktól való elzárkózással, éppenséggel egyik legfontosabb feladatának tartotta a kutatók támogatását, munkájuk segítségét.

1972-ben, huszonnyolc évi szolgálat után saját kérésére nyugdíjba vonult, de tudományos kutatásait ezután is folytatta. A Borsa Gedeon által létrehozott munkaközösségben részt vett a Régi magyarországi nyomtatványok bibliográfiája első

* Elhangzott a Farkasréti Temetőben 2005. október 27-én.

kötetének anyaggyűjtésében, és segédletet készített a többi kollégának nagy gondot jelentő román cyrillica művek feldolgozásához. Nagy tudását, nyelvismeretét a köz érdekében kamatoztatta, mindig szem előtt tartva azt, amit Pál apostol mondott a szeretetről Károlyi Gáspár fordítása szerint: „Nem cselekszik éktelenül, nem keresi csak az ő hasznát, nem gerjed hamar haragra, nem gondol gonoszt. Nem örül a hamisságnak, örül pedig az igasságnak. Mindeneket elszenved, mindeneket hiszen, mindeneket remél, mindeneket eltűr. Az szeretet soha el nem fogy: de az jövendőmondások is eltörölnének, az különböző nyelvek is megszűnnek, az tanulásból való esméret is eltöröltetik.”

Mindannyiunknak végig kell mennünk földi zarándokutunkon, amelynek vége a nagy találkozás. Éppen ezért Fazakas Józseftől, egykori kedves munkatársunktól a legillőbben Reményik Sándor egyik versével búcsúzzhatunk:

*Viszontlátásra, – mondom, és megyek.
Robognak vonatok és életek –
Bennem, legbelül valami remeg.
Mert nem tudom,
Sohasem tudhatom:
Szoríthatom-e még
Azt a kezét, amit elengedek.*

*Viszontlátásra: mondom mégis, mégis.
Viszontlátásra – holnap.
Vagy ha nem holnap, - hát holnapután.
Vagy ha nem akkor – hát majd azután.
És ha aztán sem – talán egy év múlva.
S ha még akkor sem – talán ezer év múlva.
Viszontlátásra a földnek porában,
Viszontlátásra az égi sugárban.
Viszontlátásra a hold udvarában,
Vagy a Tejút valamely csillagán –
„Vidám viszontlátásra” mégis, mégis!*

W. Salgó Ágnes

Régi magyar könyvtár III/XVIII. század

A régi magyarországi, illetve magyar vonatkozású nyomtatványok bibliográfiai regisztrálásának újabb fontos tomusa látott napvilágot a közelmúltban. Mint köztudott, évtizedekkel ezelőtt Borsa Gedeon irányításával elkezdődtek a *Régi magyarországi nyomtatványok (RMNy)* munkálatai, az eddig megjelent három kötet 1655-ig tárja fel a magyar nyelven bárhol, valamint a Magyarország területén közreadott nyomtatványokat. A nyelvi és a területi hungarikumok számbavétele tehát megnyugtatóan halad az 1960-as években lefektetett elvek szerint. Másként alakult viszont a régi magyar személyi és tartalmi patriotikumok korszerű bibliográfiai regisztrálásának helyzete, annak ellenére, hogy Borsa Gedeon egyik tanulmányában (*A régi, szerzői hungarika nyomtatványok bibliográfiája*. Magyar Könyvszemle) már 1978-ban felvázolta Szabó Károly RMK-ja harmadik része átdolgozásának szempontjait: a személyi és anyagi erőforrások korlátozott volta miatt erre csak később kerülhetett sor.

A most közreadott, a XVIII. századi személyi hungarikumokat regisztráló kötetet megelőzte 1990–1996 között Dörnyei Sándor és Szálka Irma gondozásában a *Régi magyar könyvtár III. Pótlások, kiegészítések, javítások* négy füzeté és a teljes RMK harmadik részének névanyagát egységesen feltáró index. A négy füzet 2887 tételes gazdagodást jelentett Szabó Károly és Hellebrant Árpád összegzéséhez képest (az alapmű 4831 művet vett számba), ezzel az 1711-ig terjedő időszak ismert szerzői hungarikumai jelentős mértékben gyarapodtak. A patriotikumok negyedik kategóriája, vagyis a tartalmi szempontok vonatkozásában szerényebb, ám mégis jelentős esemény volt, hogy 2004-ben Vekerdi József összeállításában napvilágot látott az Apponyi-gyűjtemény katalógusának 5. kötete 438 olyan tétel leírásával, amelyet a bibliofil főúr már nem tudott elkészíteni (*Hungarica. Ungarn betreffende im Auslande gedruckte Bücher und Flugschriften. Band V. Hrg. von József Vekerdi*. Bp. 2004, OSZK.).

A *Régi magyar könyvtár III/XVIII.* közreadásával immár túllépett a szerzői hungarikumok regisztrálásának időhatára a még Szabó Károly által lecövekelte 1711-es esztendőn, és szervesen kapcsolódik a régi nyomtatványok nemzetközileg is elfogadott korszakolásához. A most napvilágot látott kötet időrendben folytatja az RMK-t, ugyanakkor szervesen kapcsolódik Petrik Géza bibliográfiájához, illetve az ahhoz az OSZK-ban készült kiegészítésekhez, pótlásokhoz. A bibliográfia a feldolgozott és számba vett szerzők vonatkozásában az RMK III. pótlásaihoz alkalmazott elveket követi, vagyis a történelmi Magyarország – beleértve Erdélyt – területén született, később bárhol működött auktorok műveit veszi lajstromba. Megtalálhatók az összeállításban szok a munkák is, amelyeknek külföldi születésű szerzői alkotó korszakukban nálunk tevékenykedtek, vagyis a Magyarországra költözésük előtt és

a távozásuk után írt műveiket nem tartalmazza Dörnyei Sándor és Szávuly Mária munkája.

Az előzetes várakozásokkal ellentétben meglehetősen nagy a regisztrálandó nyomtatványok száma, így a jelen kötet 1823 számozott tétele (amelyhez további 220 számozatlan kapcsolódik; utóbbiak a példányból ma már ismeretlen, illetve tévesen feltételezett nyomtatványok) az 1760-ig megjelenteket tárja fel; az 1761–1800 közöttiek összesítése a következő kötet feladata lesz.

A bibliográfiába felvett művek elsősorban a XVIII. századi magyar értelmiség peregrinációjának és külhoni egyetemi pályafutásának, karrierjének mélyebb megismerését teszik lehetővé, ugyanis a regisztrált kiadványok mintegy fele a legtágabban felfogott egyetemi nyomtatvány: disszertációk, tankönyvek, egyetemi nyilvános vitákra, ünnepségekre szóló meghívók, ünnepi beszédek, üdvözlő versek tartoznak e csoportba. Ennek megfelelően a nyomtatványok megjelenési helyeként zömmel a honfitársaink által leginkább látogatott német egyetemi városok (és Bécs) neve olvasható a leírásokban: a császárvárosban 355 kiadvány látott napvilágot, Wittenberg 174, Halle 138, Jena pedig 126 kötet közreadó városa volt – hogy Dörnyei Sándor összegzésének csak az elejét közöljük. Nem okoz meglepetést a nyomtatványok nyelvi összetétele sem: a latin toronymagasan vezet, a nyomtatványok csaknem 80 százaléka (1454 mű) e nyelven jelent meg. Németül 252 kötet íródott, a maradékon pedig tizenegy nyelv osztozik.

Az egyetemi kiadványokon kívül legnagyobb számban egyházi vonatkozásúak készültek még, számuk 424. Sajátságos, hogy a legtöbb kiadásban megjelent szerző egy, a korábbi időszakban működő sokoldalú jezsuita szerzetes, Hevenesí Gábor (1656–1715) volt; 132 alkalommal tették közzé elmékedéseit, kegyességi műveit. Legismertebb kegyességi írása az először 1695-ben kiadott *Ars bonae mortis* volt, melyben a „jó halálra” való felkészülést szolgáló Szűz Máriához kapcsolódó napi áhítatgyakorlatokat ismertetett. A könyvnek 13 kiadását tartalmazza a bibliográfia: hasonlóan közkedvelt volt a korban Hevenesítől a *Quadragesima Christo patienti sacra*, a nagybőjt negyven napjára való elmékedések gyűjteménye. Érdekes lesz megnézni majdan a bibliográfia 1761–1800 közötti részében, hogy ezek a jellegzetesen barokk kori kegyességi művek mikor és milyen mértékben szorultak ki az európai könyvkiadásból. A világi tudományok közül a földrajz–történelem csoportjába tartozók száma 70, az irodalmi-nyelvészeti munkáké 29. Több mint félszáz, 53 uralkodói rendelet mellett 29 külföldön kiadott jogtudományi publikáció szerzője volt honfitársunk. A természettudományi írások száma 35, igaz, részben e kategóriába sorolható további 38 orvostudományi kötet is. Az alkalmi versek, beszédek – például esküvői vagy koronázási köszöntők – száma 77, és a kiterjedelmű alkalmi nyomtatványok másik számottevő csoportja, a halotti búcsúztatók is 54 tétellel szerepelnek a könyvészetben.

A bibliográfia ugyan szerves folytatása az *RMK III*-nak, Szabó Károly–Helibrant Árpád művével és az 1990–1996 közötti pótlásokkal ellentétben azonban a jelen kötet nem időrendi felépítésű: a tételek szerzői, illetve címek szerinti beürendben sorakoznak. A megoldás logikus és helyénvaló a szerzői jellegnek megfelelően, ugyanakkor érdemes lenne a második kötetben a megjelenés helye és időrendje szerinti mutatóval kiegészíteni az összeállítást.

A kiadványok leírása általában lehetővé teszi a pontos azonosítást, csak akkor hiányzik valamilyen adatelem egy-egy tételből, ha nem volt mód az autopszia elvé-

nek érvényesítésére. A tételekhez szükség szerint megjegyzések – ezek a kiadváltozatokat, az első kiadásokat, valamint a vizsgatételeket hordozó edíciók adatait regisztrálják –, illetve irodalmi hivatkozások kapcsolódnak. A külföldi szakirodalmi hivatkozások mellett Petrik Géza bibliográfiája és Szinnyei József biobibliográfiája szerepel leggyakrabban. Érdeemes lett volna Apponyi Sándorra és Hungarica-katalógusára is utalni: számos mű leírása megtalálható az immár ötkötetes jegyzékben. (Például a bibliográfia 105., 108., 142., 165. stb. tételei.)

A könyvészet használatát jelentősen megkönnyíti a tételek között kétféle utaló alkalmazása: egyenlőségjel kapcsolja össze a mellőzött névformát a szerzői rendszóvá emelt változattal (alaki eltérések, álnevek, kettős nevek második eleme): nyíl vezet el a betűrend megfelelő helyén található, ám nem rendszóként kezelt különféle szellemi közreműködő személyek nevére ahhoz a tételhez, amelyben az illető név előfordul. A tételek a leelőhelyek közlésével zárulnak.

[Régi magyar könyvtár III/XVIII. század. Magyarországi szerzők külföldön nem magyar nyelven megjelent nyomtatványai. 1. kötet: 1712–1760. Összeáll. Dörnyei Sándor. Szávuly Mária. Bp. 2005, OSZK. 356 p.]

Pogány György

Komárom-Esztergom megye a magyarországi sajtóban (1990–1994) VIII/1–2. köt.

Nyolcadik kötetéhez érkezett az a – nyugodt szívvel – monumentálisnak nevezhető bibliográfiai vállalkozás, amely teljesség-igényűen földolgozva és szisztematikus rendben adja közre a Komárom-Esztergom megyére vonatkozó, 1990–1994 között megjelent sajtóanyagot. A dupla kötet a rendszerváltozást követő első fél évtized újságközléseit regisztrálja, azokat a nagyobb lélegzetű tanulmányokat, valamint időszerűség inspirálta riportokat, tudósításokat, interjúkat, cikkeket és más zsurnalisztikai, esetleg publicisztikai műfajban született írásokat, amelyek az országos és a megyei orgánumokban láttak nyomdafestéket, a napi- és hetilapokban, havi folyóiratokban, ismeretterjesztő és szaklapokban, egyéb periodikákban. (Mondani is fölösleges, a legtöbb bibliográfiai tétel a Tatabányán megjelenő megyei lapból, a *24 Órából* származik, ennél fogva a kötetek e napilap sajátos szempontú, irányított optikájú repertóriumaként is fölfoghatók.)

A több mint 13 600 tétel – ahogyan az előző kötetekben is – tematikus csoportosításban kapott helyet. A nagy fejezetek (*Politikai élet; Közigazgatás; Társadalmi élet, társadalmi jelenségek; Gazdasági élet; Egészségügy; Művelődésügy; Sport; Földrajz, történelem, életrajzok; Egyházak, vallás*) számos, ugyancsak tematikus alfejezetre tagoldódnak. A tartalomjegyzékben is tükröződő, részletező bontás nagymértékben megkönnyíti a keresést a két vastos kötetben, ilyenformán a megye élete, egyre inkább múlttá váló jelene és formálódó jövője iránt érdeklődő

éppen úgy rálel a politikai pártok helyi szervezeteinek működéséről beszámoló cikkekre, mint az alkotóművészek munkásságát taglalókra, a különböző sportágak megyei eredményeiről számot adókra vagy épp a nemzetiségek és felekezetek életét bemutató írásokra, az eseményeket efemer módon tükröző közlésekre és az akár tudományos igényű földolgozásokra egyként.

A rövid leírású, de minden, azonosításhoz nélkülözhetetlen adatot tartalmazó bibliográfiai tételek természetesen közlik a cikk szerzőjének nevét (esetleg szignóját, ha lehet, annak föloldásával), írása eredeti formájú címét, a lap nevét, a megjelenés dátumát (folyóiratnál lapszámát), illetve az oldalszámokat. Alkalmassint – ha a cikk címe nem utal egyértelműen a tartalomra – rövid megjegyzés magyarázza és zárja tételt.

A dupla kötetben való keresés, tájékozódás iránytűje természetesen a *Mutatók* című vaskos, mintegy 140 oldalas fejezet, amely voltaképp összevont személynév-, intézménynév- és földrajzi név-mutató. A címszó, illetve a mellé rendelt oldalszám nyomdai szedése utal arra, hogy személynév esetében a cikk szerzőjéről van-e szó, avagy az adott személyre vonatkozó, őt megszólaltató írással van-e dolgunk, esetleg közigazgatási egységről, intézményről, cégről tájékozódhatunk az adott tételszám alatt.

A rövidítésjegyzékkel, a feldolgozott periodikumok betűrendes listájával kiegészített – szó szerint – nagy mű fontos tanulság levonására ad alkalmat. Arra a fölismerésre, hogy hazánk legkisebb megyéjéről, annak – bár kétségkívül rendkívül érdekes változásokat mutató – mindössze fél évtizednyi életéről beszámoló, 13 600 írásművet regisztráló, imponáló teljességű kiadvány minta és példa lehet más megyék számára, miközben természetesen tudjuk, hogy több megyei könyvtárban nagyon igényes helyismereti bibliográfiai föltáró munka folyik. Mégis jó érzés kézbe venni ezt a nagy munkával létrehozott megyei sajtorepertóriumot, amely azokat a tekintélyes országismereti kiadványokat idézi emlékezetünkbe, amelyek a XIX. és a XX. század fordulóján jelentek meg, és amelyek a helyismereti munkának máig megbízható forrásai és segédletei.

A kiadvány – mint az eddigiekből kiderülhetett – valóban figyelemre méltó mű. Épp az efféle remekeknek van meg az a vonzó sajátossága, hogy új és még újabb gondolatokat ébresztenek. A két kötet a teljesség igényével dolgozza föl mindazt, amit a hazai sajtóban Komárom-Esztergom megyéről, annak bármilyen vonatkozásáról megjelent. De éppen ez a teljesség tűnik kérdésesnek, ha tekintetbe vesszük, hogy a megyének „folytatása” van a szomszéd országban, Szlovákiában. Vajon lehet-e teljes egy bibliográfia (repertórium), ha nem szerepelnek benne a megyével határos országban róla megjelent újság- és folyóiratcikkek? Nem lenne-e még teljesebb ez a munka a szlovákiai szlovák és magyar sajtó vonatkozó anyagának földolgozásával és közlésével? Bizonytalán teljesebb lenne. Ma már talán nem kellene oly igen tisztelni a határokat, s főképp nem az olyan megyében, amelynek történelmi területe átnyúlik a határon.

Azon is elmerenghetünk, miért csak a sajtó cikkei, írásai állnak rendelkezésre. Persze ez a legfontosabb és mennyiségében is legtekintélyesebb anyag. Ám milyen lehetne egy olyan kiadvány – gondolkodhatunk tovább –, amelyben minden benne van (természetesen az adott térbeli és időbeli határok között), ami csak megjelent a megyéről? Tehát tartalmazná a legkülönbözőbb műfajú kiadványok – első helyen persze a könyvek – megyére vonatkozó anyagát. Ez már nem lenne

repertórium a szó hagyományos értelmében, de sokkal megbízhatóbb tájékoztató műszer volna. És elkészítésének bázisa ugyanott és ugyanúgy megvan már, mint a sajtófigyelésé. A megyei könyvtár helyismereti gyűjteményére gondolunk – természetesen. Az a kiadvány, amelyik mindent tartalmazna, ami Komárom-Esztergom megyéről megjelent, természetesen feldolgozná és közölné a nem hagyományos (elektronikus) dokumentumok lelőhelyadatait is, vagyis az igazán teljes műben helyet kapnának a vonatkozó digitalizált művek, az adatbázisok is. És még a kommentár, az annotáció lehetőségét is fölemlíthetjük az álmodott teljesség kedvéért.

Immár nagyon elkalandoztunk a jövőben. De éppen a dupla kötet, a *Komárom-Esztergom megye a magyarországi sajtóban (1990–1994)* nyolcadik részének ki-tűnősége hajtott bennünket az álmodozásba. És az, hogy ez a két kötet valóban az előző századforduló nagy országismereti ópuszaira emlékeztet. De hát manapság is századfordulón élünk!

(Komárom-Esztergom megye a magyarországi sajtóban VIII. [1990–1994] Válogatott repertórium. 1–2. köt. Tatabánya, 2005. Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat József Attila Megyei Könyvtár, 824 p.)

Mezey László Miklós–Vajda Kornél

*Minden kedves olvasónknak, el-
őfizetőknek,
hirdetőnknek, kollégáinknak
kellemes karácsonyi
ünnepet és boldog újévet kívá-
nunk*

A Szerkesztőség

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

III/XVIII. század

MAGYARORSZÁGI SZERZŐK KÜLFÖLDÖN,
NEM MAGYAR NYELVEN MEGJELENT NYOMTATVÁNYAI

I. kötet: 1712–1760

ALTE UNGARISCHE BIBLIOTHEK

III/XVIII. Jahrhundert

IM AUSLAND ERSCHIENENE,
FREMDSPRACHIGE WERKE UNGARLÄNDISCHER AUTOREN

Band I: 1712–1760

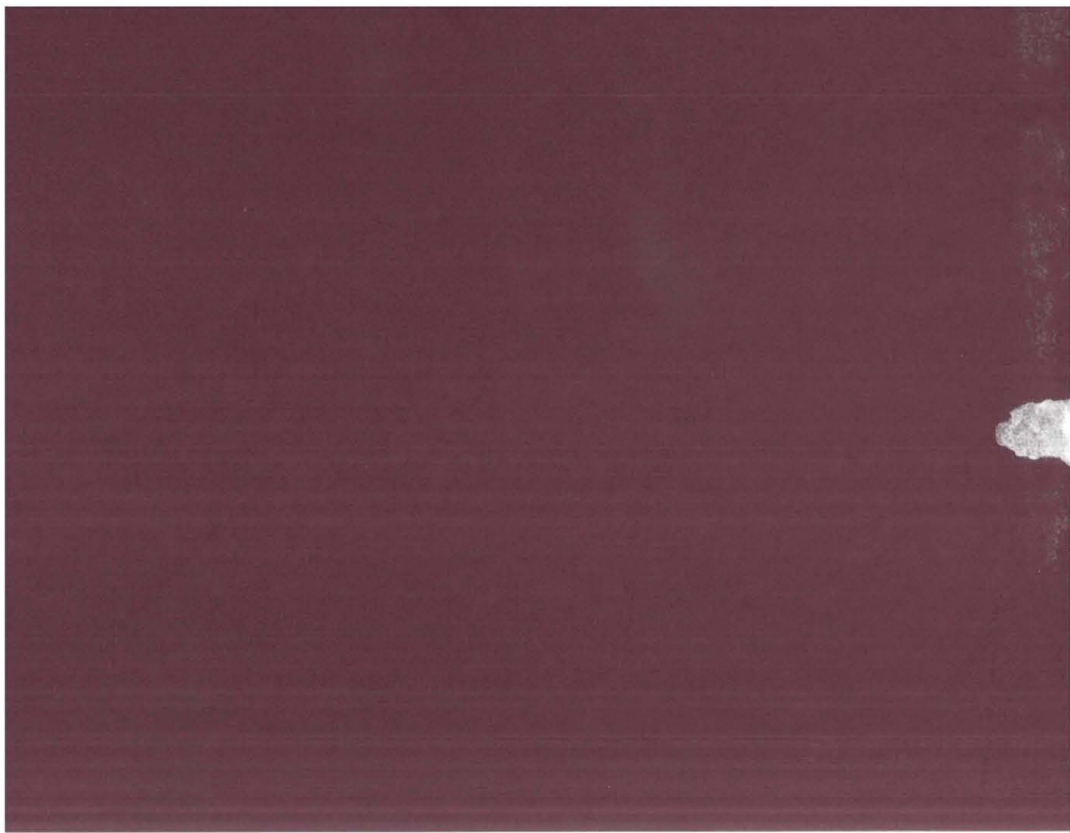
Összeállította

DÖRNYEI SÁNDOR és SZÁVULY MÁRIA

BIBLIOTHECA NATIONALIS HUNGARICA

Országos Széchényi Könyvtár
Budapest, 2005

3K
3K
3K
3K
3K
3K
3K

2 000000 007939
3K 2005/12

370.00 Ft

M U T A T Ó
14. évf. 2005

13. BOBCATSSS – 2005. Budapest, január 31–február 2.	6. 33–42.
32. Nemzetközi ISBN Tanácskozás. (Berlin, 2004. november 4–5.) ...amit tesznek, valóban több, mint szakma: hivatás”	1. 18–26. 8. 5–6.
Amberg Eszter: A nyilvános könyvtáraktól a nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtárakig	5. 8–13.
Amberg Eszter: Támogatás a gyakorlatban	10. 9–12.
Az Amerikai Egyesült Államok könyvtárai az ezredfordulón. Statisztikai vázlat	6. 43–52.
Az Amerikai Magyar Alapítvány 50 éves jubileuma	11. 50–52.
Arató Antal: Pillanatkép egy falusi könyvtárról és Lajosékról a '60-as évek elejéről	11. 53.
B. Majkó Katalin: Magyarországi Tartalomszolgáltatók Egyesülete etikai kódexe	4. 16–17.
Bada Zoltán: Szentgyörgyi István hagyatékának jövőbeli szerepe az Országos Idegennyelvű Könyvtár szolgáltatásaiban	11. 37–41.
Bakos István: Magyar Örökség-díj. Vekerdi László	8. 56–58.
A balatonfenyvesi helyismereti gyűjtemény kialakításának tervczete	6. 27–32.
Balázs Sándor Norbert–Giczi András Béla–Peer Gábor–Szabó Tamás Péter: 13. BOBCATSSS – 2005. Budapest	6. 33–42.
Balogh András: Bibliopláza a (köz)művelődésért. A multikultúra terrei a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központjában	12. 29–34.
Balogh Anna–Hegyközi Ilona: „A Nagy Könyv” program Angliában és Németországban	2. 44–47.
Balogh Ferencné: Halász Béla (1939–2005) (nekrológ)	6. 53–55.
Bánhegyi Zsolt: Vita Mikulás Gáborral	10. 21–23.
Bánkeszi Katalin: A CD-ROM-kiadás jövője – érvek és ellenérvek	2. 33–36.
Bartók Györgyi: Az elfelejtett irodalom bedekkere (könyvismertetés)	8. 59–60.
Bartók Györgyi: Könyvtörténeti kalauz (könyvismertetés)	4. 59–60.
Bartók Györgyi: Püspökladányi könyvtártörténet (könyvismertetés)	7. 59–60.
Bartos Éva: Hivatása könyvtáros	9. 3–8.
Bartos Éva: Több mint konferencia	2. 42–44.
Benda Mária: Hozzászólás az etikai kódex kérdéséhez	2. 20.
Bényei Miklós: Gondolatok a helyi irodalmi értékek könyvtári számbavételéről	9. 47–52.
Bényei Miklós: Közkönyvtáraink múltja. A könyvtártörténet-írás fontossága, szerepe, módszertana	8. 24–36.

<i>Bényei Miklós</i> (interjú)	8. 37–42.
<i>Bényei Miklós</i> (könyvismertetés)	2. 56–60.
Berke Barnabásné: 32. Nemzetközi ISBN Tanácskozás. (Berlin, 2004. november 4–5.) Beszámoló az ISBN alkalmazásában várható változásokról és a kiadói, terjesztői, könyvtári szféra előtt álló teendőkről.	1. 18–26.
<i>Bertalanné Kovács Piroska</i> (interjú)	8. 16–24.
Beszámoló a Magyar ISBN Iroda tevékenységéről (2003. október – 2004. november)	1. 22–26.
Betűhidak-szakadékok. (Világkongresszus Budapesten)	10. 13–20.
Bevezető a magyar könyvtárosság etikai kódexe szövegtervezete vitájához	8. 7–15.
Bibliopláza a (köz)művelődésért. A multikultúra terei a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központjában	12. 29–34.
Biczák Péter: Pszichológusok szakmai etikai kódexe	4. 20–21.
<i>Bódi Györgyné</i> (interjú)	7. 18–25.
<i>Borsa Gedeon</i> (Magyar Örökség-díj)	8. 54–56.
Borsodi könyvtárosok „Megyénk könyvtári múltja” c. szakmai konferenciája. Ózd, 2005. május 17.	8. 24–36.
Bozóki András: „...amit tesznek, valóban több, mint szakma: hivatás”	8. 5–6.
A bőség zavara avagy a zavarbajelőző hőség. Gáncsné Nagy Erzsébet könyvről (könyvismertetés)	1. 58–60.
A CD-ROM-kiadás jövője – érvek és ellenérvek	2. 33–36.
CD-ROM-on a Magyar Könyvészet 1921–1944 – javításokkal, pótlásokkal, betűrendes mutatóval (ismertetés)	6. 56–60.
A Ceglédi Városi Könyvtár Mozgókönyvtára 1984–2005.	7. 32–41.
Czinkné Bükkösi Valéria: Egy felújított könyvtár „belakása” [Kaposvár, Megyei Könyvtár]	4. 40–48.
Dömösdy Andrea: Olvasásügy (könyvismertetés)	10. 54–57.
Dörgő Tibor: Az Országos Idegennyelvű Könyvtár műfordítás-adatbázisa	5. 46–48.
Drinóczi Ildikó: A készülő etikai kódex <i>Háttéranyagáról</i>	11. 14–19.
Éger Veronika: A „Polcológiától” az „információs bummgig”. Benyomások egy konferenciáról (Budapest, 2005. március 9.)	5. 53–57.
Éger Veronika: A mese bűvöletében	12. 37–39.
Egerben augusztusban	10. 27–34.
Egy felújított könyvtár „belakása” [Kaposvár, Megyei Könyvtár]	4. 40–48.
Egy könyvtárosnő emlékezete (könyvismertetés)	3. 59–60.
Egyházi könyvtárosok találkozója – Curgó. 2005. június 27–29.	11. 42–44.
Egyházy Tiborné: Kováts Zoltán (1921–2004) (nekrológ)	2. 55.
<i>Elekes Eduárdné</i> (interjú)	9. 27–35.
Az elfelejtett irodalom bedekkere (könyvismertetés)	8. 59–60.
Elképzelések a retrospektív nemzeti sajtóbibliográfiáról	3. 40–44.
Emlékezés az Országos Széchényi Könyvtár Budai Várba költözésének huszadik évfordulója alkalmából	5. 3–7.

„Emlékezzünk jeles elődeinkről”. A Magyar Könyvtárosok Egyesülete Bibliográfiai Szekciója és az MTA Művelődéstörténeti Bizottsága tudományos ülése a Nemzeti Könyvtár Hírlaptára alapításának 120. évfordulóján. (Budapest, 2005. január 12.)	3. 30–51.
Emlékkötet Szabó Sándor 70. születésnapjára (könyvismertetés)	10. 58–60.
<i>Engel Tibor</i> (interjú)	10. 27–34.
Az enyingi Vas Gereben Városi Könyvtár állományalakítási gyakorlata	5. 42–46.
Évfordulók ürügyén a hétköznapi könyvtártörténet-írásról	12. 17–28.
<i>Fazakas József</i> (1910–2005) (nekrológ)	12. 54–55.
Fehér Miklós–Somogyi József: Tájékoztató a Statisztikai Munkabizottság 2004–2005-ben végzett munkájáról	11. 3–9.
Fehér Miklós: Az országos internetfelmérés összegzése	3. 20–24.
Fehér Miklós: Kistérségi ellátás. Új fogalmak, új lehetőségek és (azonnali) tennivalók a kistérségi ellátás területén	2. 3–6.
Ferenczi Endréné: Emlékezés az Országos Széchényi Könyvtár Budai Várba költözésének huszadik évfordulója alkalmából	5. 3–7.
A Fővárosi Szabó Ervin könyvtár honlapján: interneten az Irodalmi bibliográfia	1. 35–36.
Füzéki István Emlékérem 2004 – Kasánszky Zsombor (1940–1988) (rövidhír)	1. 36.
<i>Galli Katalin</i> (könyvismertetés)	4. 59–60.
<i>Gáncsné Nagy Erzsébet</i> (könyvismertetés)	1. 58–60.
Gerő Gyula: Évfordulók ürügyén a hétköznapi könyvtártörténet-írásról	12. 17–28.
Gerő Gyula: Könyvtáros etika apróban	10. 24–26.
<i>Gerő Gyula</i> nyolcvan éves	3. 52–53.
Giczi András Béla – Peer Gábor – Szabó Tamás Péter – Balázs Sándor Norbert: 13. BOBCATSSS – 2005. Budapest	6. 33–42.
Gondolatok a helyi irodalmi értékek könyvtári számbavételéről	9. 47–52.
Gondolatok a szarka farkáról és a könyvtár átpozicionálásáról	7. 25–31.
Gracza Tünde–Somoskövi Istvánné: „mert az adatbázisok használata munkánk során nélkülözhetetlen” Tapasztalatok a „Könyvtári források használata” című foglalkozások megszervezéséhez egy egyetemi könyvtárban	12. 34–36.
Gyűjteményszervezés: vagy amit akartok...	7. 12–17.
Hajdani vélemény a könyvtárosi etikáról. (Kérdések, tézisek és antitézisek)	6. 13–15.
<i>Halász Béla</i> (1939–2005) (nekrológ)	6. 53–55.
A hangoskönyv múltja, jelene és jövője. Interjú Parai Sándorral a MVGYOSZ hangoskönyv stúdiójának vezetőjével	6. 23–27.
Haraszi Pálné: A Magyar Könyvtárosok Egyesületének kapcsolatrendszere a határon túli magyar könyvtárosokkal	7. 3–7.
Haraszi Pálné: Találkozás a finn könyvtárüggyel	4. 49–58.
Hegyközi Ilona–Balogh Anna: „A Nagy Könyv” program Angliában és Németországban	2. 48–50.
Hegyközi Ilona: A könyvtári rendszer stratégiai fejlesztése. Tájékoztató a könyvtárak közötti dokumentum- és információszolgáltatásról	9. 25–26.

A helyismereti könyvtárosok XII. országos tanácskozása. Veszprém. 2005. július 13–15.	9. 36–52.
„A helyismereti munka feltétlen szükséglete az adott hely szeretete.” Interjú Bényei Miklóssal, a Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár nyugalmazott igazgatóhelyettesével, az MKE elnökségi tagjával	8. 37–42.
Hírlaptárolni pedig muszáj. Az Országos Hírlapkönyvtár és utódai. Történeti áttekintés.	3. 30–40.
Hivatása könyvtáros (VK)	8. 3–5.
Hivatása könyvtáros (Bartos Éva)	9. 3–8.
Hock Zsuzsanna: Levéltárosok etikai kódexe	7. 11–12.
Hock Zsuzsanna: Múzeumok etikai kódexe	7. 8–11.
Hogyan lehetek jó könyvtáros?	2. 21–24.
Hogyan tároljuk digitális dokumentumainkat? Az XML formátum története és szerepe a dokumentumok kezelésében	2. 25–32.
Hogyan tovább? – Az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer (ODR) szolgáltatásainak fejlesztése. 5. ODR-konferencia	11. 45–50.
Horváth Ádám: Közhasznúsági jelentés a Magyar Közös Katalógus Egyesület 2004. évi tevékenységéről	11. 11–13.
Hozzászólás az etikai kódex kérdéséhez (Lévai Botondné)	2. 19–20.
Hozzászólás az etikai kódex kérdéséhez (Benda Mária)	2. 20.
Az iskolai könyvtárak szerepe az olvasóvá válás folyamatában	5. 35–41.
Jobst Ágnes: A Történeti Levéltár szakkönyvtára	4. 33–40.
Jubileumi jelentés a könyvtárosasszisztens képzésről	5. 29–35.
<i>Kamarás István</i> (könyvismertetés)	10. 54–57.
Kaposvár múltja életrajzi kislexikonban (könyvismertetés)	5. 58–60.
Kaposváron szeptemberben	11. 20–28.
A kárpát-medencei könyvtárosok konferenciája. Csongrád, 2005. május 9.	7. 3–7.
<i>Kasánszky Zsombor</i> (1940–1988) – Füzőki István Emlékérem 2004 (rövidhír)	1. 36.
Katsányi Sándor: Terra incognita (könyvismertetés)	3. 54–58.
Kéglí Ferenc: CD-ROM-on a Magyar Könyvészet 1921–1944 – javításokkal, pótlásokkal, betűrendes mutatóval (ismertetés)	6. 56–60.
Kéglí Ferenc: Elképzelések a retrospektív nemzeti sajtóbibliográfiáról	3. 40–44.
Kelemenné Farkas Zsuzsa: Az iskolai könyvtárak szerepe az olvasóvá válás folyamatában	5. 35–41.
<i>Kertész Gyula</i> hagyatéka a debreceni Egyetemi Könyvtár kéziratárában	11. 35–37.
A készülő etikai kódex <i>Háttéranyagáról</i>	11. 14–19.
Kiss Barbara: Több mint könyvtár – avagy gondolatok a könyvtári rendezvényekről	6. 3–12.
Kistéleplési könyvtári ellátás Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. Adatelemzés, kiűtkeresés egy tanácskozás kapcsán	5. 23–29.
Kistérségi ellátás. Új fogalmak, új lehetőségek és (azonnali) tenni-valók a kistérségi ellátás területén	2. 3–6.

<i>Mészáros Eszter</i> (könyvismertetés)	7. 59–60.
Mezey László Miklós: A hangoskönyv múltja, jelene és jövője. Interjú Parai Sándorral a MGVYOSZ hangoskönyv stúdiójának vezetőjével	6. 23–27.
Mezey László Miklós: Kaposvár múltja életrajzi kislexikonban (könyvismertetés)	5. 58–60.
Mezey László Miklós – Vajda Kornél: Komárom-Esztergom megye a magyarországi sajtóban (1990–1994) VIII/1–2. köt. (könyvismertetés)	12. 58–60.
Mezey László Miklós – Vajda Kornél: Tízéves a Magyar Elektronikus Könyvtár. Interjú Moldován Istvánal	4. 3–15.
Mezey László Miklós: A magyar könyvgyűjtő kalauza (könyvismertetés)	9. 57–60.
MLM: Egy könyvtárosnő emlékezete (könyvismertetés)	3. 59–60.
MLM: Száz év – száz könyv. Kiállítás a FSZEK Központi Könyvtárban	1. 33–35.
Mezey László Miklós: A szépíró könyvtáros (könyvismertetés)	11. 58–60.
A mezőgazdasági szakkönyvtár európai uniós különgyűjteménye	11. 29–34.
Mikulás Gábor: A kultúra kérdése – lépések a tudásmenedzsment felé	1. 37–46.
Mikulás Gábor: Gondolatok a szarka farkáról és a könyvtár átpozicionálásáról	7. 25–31.
Milyenek a könyvtárosok?	9. 9–18.
Mindörökké Uriel. Az OSZK kisnyomtatvány-megsemmisítése kapcsán	9. 19–24.
Minőségmenedzsment a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtárban	10. 35–42.
Minőségmenedzsment Műhely Kiskunhalason (2004. december 17.)	2. 50–52.
<i>Moldován István</i> (interjú)	4. 3–15.
Monok István: Az olvasott örökség – hagyomány és megújulás	1. 3–10.
Monok István: Mindörökké Uriel. Az OSZK kisnyomtatvány-megsemmisítése kapcsán	9. 19–24.
<i>Monok István</i> kitüntetése – az Olasz Köztársaság Lovagrendje (rövidhír)	1. 26.
Monostori Imre: Kortárs magyar írók, kortárs magyar alkotások és a könyvtár	9. 36–46.
<i>Monostori Imre</i> (interjú)	12. 9–16.
Mozgókönyvtári trendek Skandináviában	7. 42–49.
A muraszombati bibliobusz tapasztalatai	7. 49–53.
A múzeumi könyvtárakról. (Egy szakfelügyelet első három évének tapasztalatai alapján)	2. 37–41.
Múzeumok etikai kódexe	7. 8–11.
Nagy Attila: Bctűhidak – szakadékok. (Világkongresszus [lesz] Budapesten)	10. 13–20.
<i>Nagy Attila</i> (könyvismertetés)	3. 54–58.
Nagy Dóra: Milyenek a könyvtárosok?	9. 9–18.
Nagy Éva: A szombathelyi Berzsenyi Dániel Könyvtár Esélyegyenlőségi programja	2. 7–12.

„A Nagy Könyv” program Angliában és Németországban	2. 44–50.
<i>Nagy Zoltán</i> (könyvismertetés)	5. 58–60.
Néhány megjegyzés és javaslat a készülő etikai kódexhez	2. 13–20.
Németh Gabriella kitüntetése – az Olasz Köztársaság Lovagrendje (rövidhír)	1. 26.
Némethné Pozsgai Éva: Veszprémi tapasztalatok a gyerekek olvasási szokásairól 2003-ban	1. 49–55.
Nimmer können wir zurück (könyvszemle)	11. 56–58.
Nyelvész a könyvtárban	4. 29–32.
A nyilvános könyvtáraktól a nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtárakig	5. 8–13.
Olvasáskultúra Észak-Amerikában	12. 40–53.
Olvasásügy (könyvismertetés)	10. 54–57.
Olvasásvizsgálat egy Waldorf-iskolában	1. 46–49.
Olvasói professzionális munkáállomások az OSZK-ban	3. 28–29.
Az olvasott örökség – hagyomány és megújulás	1. 3–10.
Az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer (ODR) szolgáltatásainak fejlesztése. 5. ODR-konferencia. Tatabánya, 2005. október 10.	11. 45–50.
(Országos gyermekkönyvtáros konferencia az esélyegyenlőségről) Sárospatak, 2004. november	2. 42–44.
Az Országos Idegennyelvű Könyvtár műfordítás-adatbázisa	5. 46–48.
Az országos internetfelmérés összegzése	3. 20–24.
Az Országos Széchényi Könyvtár Budai Várba költözésének 20. évfordulóján rendezett ünnepség. Budapest, 2005. április 4.	5. 3–7.
<i>Ottovay László</i> (1942–2005) (nekrológ)	7. 54–55.
	7. 55–56.
<i>Óvári Sándor</i> (1920–2005) (nekrológ)	9. 54–56.
P. Vásárhelyi Judit: Magyar Örökség-díj. Borsa Gedeon	8. 54–56.
<i>Pallósiné dr. Toldi Mária</i> (interjú)	6. 16–22.
Pannonhalmi Bencés Főapátság, Magyar Örökség díj. 2004. december 18.	5. 49–52.
Papné Angyal Ágnes: Jubileumi jelentés a könyvtárosasszisztens képzésről	5. 29–35.
Papp István: Bevezető a magyar könyvtárosság etikai kódexe szövegtervezete vitájához	8. 7–15.
Papp István: A magyar könyvtárosság etikai kódexének kidolgozására alakított etikai munkabizottság tevékenységéről	3. 14–19.
Papp István: Tér és idő – a múzeum és a könyvtár szemszögéből	1. 11–17.
<i>Pappné Farkas Klára</i> (interjú)	3. 10–13.
<i>Parai Sándor</i> (interjú)	6. 23–27.
Peer Gábor–Szabó Tamás Péter–Balázs Sándor Norbert–Giczi András Béla: 13. BOBCATSSS – 2005. Budapest	6. 33–42.
Pegán Anita: Egerben augusztusban	10. 27–34.
Pegán Anita: „A helyismereti munka feltétlen szükséglete az adott hely szeretete.” Interjú Bényei Miklóssal, a Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár nyugalmazott igazgatóhelyettesével, az MKE elnökségi tagjával	8. 37–42.

Kocsy Anikó: Hírlaptárolni pedig muszáj. Az Országos Hírlapkönyvtár és utódai. Történeti áttekintés.	3. 30–40.
Koltay Tibor: Nyelvész a könyvtárban	4. 29–32.
Koltay Tibor: Referátum, tömörítvény. Tudjuk-e, mi a különbség közöttük?	8. 51–53.
Komárom-Esztergom megye a magyarországi sajtóban (1990–1994) VIII/1–2. köt. (könyvismertetés)	12. 58–60.
<i>Komáromi Gabriella</i> (könyvismertetés)	8. 59–60.
<i>Dr. Komjáthy Miklósné dr. Domonkos Katalin</i> (1925–2004) (nekrológ)	1. 55–57.
Korompai Gáborné: Kertész Gyula hagyatéka a debreceni Egyetemi Könyvtár kéziratában	11. 35–37.
Kortárs magyar írók, kortárs magyar alkotások és a könyvtár	9. 36–46.
Kovács Ilona: Az Amerikai Magyar Alapítvány 50 éves jubileuma	11. 50–52.
<i>Kovács Zoltán</i> (1921–2004) (nekrológ)	2. 55.
<i>Kozocsa Sándor</i> emlékezete	3. 45–51.
„Könyvek között éltem”. Kozocsa Sándor emlékezete	3. 45–51.
„A könyvtár élő, változó szervezet”. Beszélgetés Teveli Judit PR-tanácsadóval, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnökségi tagjával	2. 52–54.
A könyvtárak érdekeltségnövelő támogatása	10. 3–8.
A könyvtárak és a könyvtárosok jövője	12. 3–8.
„A könyvtárak válasza a XXI. századi információs társadalom kihívásaira.” Konferencia. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Egyetemi Könyvtára, 2005. március 9.	5. 53–57.
Könyvtárbusz – Szeminárium a mozgókönyvtári ellátásról. Szombathely, 2005. március 16–17.	7. 31–53.
A Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer kialakítása Heves megyében. Lehetőségek megyei könyvtári feladatok kiszélesítésére	10. 43–51.
Könyvtári értékek – könyvtári emlékek c. tanácskozás. Ózd, 2005. május 17.	12. 17–28.
A könyvtári rendszer stratégiai fejlesztése. Tájékoztató a könyvtárak közötti dokumentum- és információszolgáltatásról	9. 25–26.
Könyvtár-informatika – avagy egy félrevezető terminus születése, tündöklése és bírálata	4. 22–28.
Könyvtáros etika apróban	10. 24–26.
Könyvtörténeti kalauz (könyvismertetés)	4. 59–60.
Közhasznúsági jelentés a Magyar Közös Katalógus Egyesület 2004. évi tevékenységéről	11. 11–13.
A közkönyvtár és használói	3. 3–10.
Közkönyvtáraink múltja. A könyvtártörténet-írás fontossága, szerepe, módszertana	8. 24–36.
Kripner Veronika: A mezőgazdasági szakkönyvtár európai uniós költségűjteménye	11. 29–34.
A kultúra kérdése – lépések a tudásmenedzsment felé	1. 37–46.
Kulturális örökség, kulturális közvagyon. Konferencia. Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 2004. november 23.	1. 3–10.

Látogatás az Európa Tanács Információs és Dokumentációs Központjában. Beszélgetés Pappné Farkas Klárával, az intézmény igazgatójával	3. 10–13.
Lehet-e tanítani a helyismereti tevékenységet (könyvismertetés)	2. 56–60.
Lévai Botondné: Hozzászólás az etikai kódex kérdéséhez	2. 19–20.
Levéltárosok etikai kódexe	7. 11–12.
Maczák Ibolya: Dr. Komjáthy Miklósné dr. Domonkos Katalin (1925–2004) (nekrológ)	1. 55–57.
Magony Imre: Rejtett kincseink (könyvismertetés)	7. 57–59.
A magyar könyvgyűjtő kalauza (könyvismertetés)	9. 57–60.
A Magyar Könyvtárosok Egyesülete 37. vándorgyűlése. Gödöllő, 2005. július 21–24.	8. 3–15. 9. 3–8. 10. 23–26.
A Magyar Könyvtárosok Egyesülete alapításának 70. évfordulója. Ünnepi ülés. Budapest, 2005. november 25.	12. 3–8.
A Magyar Könyvtárosok Egyesülete Helyismereti Könyvtárosok Szervezetének története. 1994–2002. (könyvismertetés)	1. 58–60.
A Magyar Könyvtárosok Egyesületének kapcsolatrendszere a határon túli magyar könyvtárosokkal	7. 3–7.
A magyar könyvtárosok etikai kódexének kérdéséhez	1. 27–32.
A magyar könyvtárosság etikai kódexe	1. 27–32. 2. 13–20. 3. 14–19. 4. 16–21. 5. 14–22. 6. 13–15. 7. 8–12. 8. 3–15. 9. 3–18. 10. 24–26. 11. 14–19.
A magyar könyvtárosság etikai kódexe. Az etikai kódexet előkészítő bizottság által elfogadott tervezet	5. 14–22.
A magyar könyvtárosság etikai kódexének kidolgozására alakított etikai munkabizottság tevékenységéről	3. 14–19.
Magyar kulturális honlapok minősége – európai szemmel	8. 43–51.
A Magyar Orvosi Kamara etikai kódexe	4. 16–18.
A Magyar Örökség díjról. Pannonhalmi Bencés Főapátság	5. 49–52.
Magyar Örökség-díj. Borsa Gedeon	8. 54–56.
Magyar Örökség-díj. Vekkerdi László	8. 56–58.
Magyarországi Tartalomszolgáltatók Egyesülete etikai kódexe	4. 16–17.
<i>Majtényiné Túri Katalin</i> (emlékkötet ismertetése)	3. 59–60.
„mert az adatbázisok használata munkánk során nélkülözhetetlen” Tapasztalatok a „Könyvtári források használata” című foglalkozások megszervezéséhez egy egyetemi könyvtárban	12. 34–36.
A mese bűvöletében	12. 37–39.

Pegán Anita: Kaposváron szeptemberben	11. 20–28.
Pegán Anita: „A könyvtár élő, változó szervezet”. Beszélgetés Teveli Judit PR-tanácsadóval, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnökségi tagjával	2. 52–54.
Pegán Anita: Látogatás az Európa Tanács Információs és Dokumentációs Központjában. Beszélgetés Pappné Farkas Klárával, az intézmény igazgatójával	3. 10–13.
Pegán Anita: Minőségmenedzsment Műhely Kiskunhalason (2004. december 17.)	2. 50–52.
Pegán Anita: Salgótarjánban májusban	7. 18–25.
Pegán Anita: Szekszárdon júliusban	9. 27–35.
Pegán Anita: Szolnokon júniusban	8. 16–24.
Pegán Anita: Szombathelyen áprilisban	6. 16–22.
Pegán Anita: Tatabányán októberben	12. 9–16.
Pesti Ernő: A Fővárosi Szabó Ervin könyvtár honlapján: interneten az Irodalmi bibliográfia	1. 35–36.
Pillanatkép egy falusi könyvtárról és Lajosékról a '60-as évek elejéről	11. 53–55.
Pintér Szilvia: Olvasásvizsgálat egy Waldorf-iskolában	1. 46–49.
Pobori Ágnes: Gyűjteményszervezés: vagy amit akartok...	7. 12–17.
Pogány György: „Könyvek között éltem”. Kozocsa Sándor emlékezete	3. 45–51.
Pogány György: Régi magyar könyvtár III/XVIII. század (könyvismertetés)	12. 56–58.
<i>Pogány György</i> (könyvismertetés)	9. 57–60.
A „Polcológiától” az „információs bummgig”. Bemutatókonferenciáról. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Egyetemi Könyvtára, 2005. március 9.	5. 53–57.
Poprády Géza: A Magyar Örökség díjról. Pannonhalmi Bencés Főapátság	5. 49–52.
Poprády Géza: Óvári Sándor (1920–2005) (nekrológ)	9. 54–56.
Poprády Géza: Változások a MOKKÁ-ban	11. 9–10.
Pszichológusok szakmai etikai kódexe	4. 20–21.
Püspökladányi könyvtártörténet (könyvismertetés)	7. 59–60.
Referátum, tömörítvény. Tudjuk-e, mi a különbség közöttük?	8. 51–53.
Rejtett kincseink (könyvismertetés)	7. 57–59.
Rideg Lászlóné: Az enyingi Vas Gereben Városi Könyvtár állományalakítási gyakorlata	5. 42–46.
Román Lászlóné: Néhány megjegyzés és javaslat a készülő etikai kódexhez	2. 13–19.
Salgótarjánban májusban	7. 18–25.
Sohajdné Bajnok Katalin: Minőségmenedzsment a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtárban	10. 35–42.
Somogyi József–Fehér Miklós: Tájékoztató a Statisztikai Munkabizottság 2004–2005-ben végzett munkájáról	11. 3–9.
Somoskői Istvánné–Gracza Tünde: „mert az adatbázisok használata munkánk során nélkülözhetetlen” Tapasztalatok a „Könyvtári források használata” című foglalkozások megszervezéséhez egy egyetemi könyvtárban	12. 34–36.

Sonnevend Péter: Az Amerikai Egyesült Államok könyvtárai az ezredfordulón. Statisztikai vázlat	6. 43–52.
Sonnevend Péter: Olvasáskultúra Észak-Amerikában	12. 40–53.
Sz. Nagy Lajos: A lány. – A felelősség. [Részletek a Jelenkor 1963. évi 11. számában megjelent írásából]	11. 53–55.
Sz. Nagy Lajos (1935–2005) (nekrológ)	10. 52–53.
Szabó Pahic Zsuzsanna: A muraszombati bibliobusz tapasztalatai	7. 49–53.
Szabó Sándor (70. születésnapjára megjelent emlékkötet ismertetése)	10. 58–60.
Szabó Tamás Péter–Balázs Sándor Norbert–Giczi András Béla–Peer Gábor: 13. BOBCATSSS – 2005. Budapest	6. 33–42.
Szalóki Gabriella: A tárgyszavazás gyakorlata az Országos Széchényi Könyvtárban	3. 24–28.
Szalóki Gabriella: Magyar kulturális honlapok minősége – európai szemmel	8. 43–51.
Száz év – száz könyv. Kiállítás a FSZEK Központi Könyvtárában	1. 33–35.
Szekszárdon júliusban	9. 27–35.
Szeniorok találkozója	10. 23–26.
Szentgyörgyi István hagyatékának jövőbeli szerepe az Országos Idegennyelvű Könyvtár szolgáltatásaiban	11. 37–41.
A szépíró könyvtáros (könyvismertetés)	11. 58–60.
Szolnok Város Közkönyvtára és Múzeumi Gyűjtőhelye. Tudományos ülés a szolnoki közgyűjtemények alapításának 70. évfordulóján. Solnok, 2004. november 12.	1. 11–17.
Szolnokon júniusban	8. 16–24.
Szombathelyen áprilisban	6. 16–22.
A szombathelyi Berzsényi Dániel Könyvtár Esélyegyenlőségi programja	2. 7–12.
Szőnyegi Hajnalka (könyvismertetés)	7. 57–59.
Tájékoztató a Statisztikai Munkabizottság 2004–2005-ben végzett munkájáról	11. 3–9.
Takáts Béla (interjú)	8. 16–24.
Találkozás a finn könyvtárüggyel	4. 49–58.
Talán nem köszöntem meg eléggé (nekrológ)	7. 55–56.
Támogatás a gyakorlatban	10. 9–12.
Tapolcai Ágnes: Hogyan tároljuk digitális dokumentumainkat? Az XML formátum története és szerepe a dokumentumok kezelésében	2. 25–32.
A tárgyszavazás gyakorlata az Országos Széchényi Könyvtárban	3. 24–28.
Tatabányán októberben	12. 9–16.
Téglási Ágnes: Talán nem köszöntem meg eléggé (nekrológ)	7. 55–56.
Tér és idő – a múzeum és a könyvtár szemszögéből	1. 11–17.
Terra incognita (könyvismertetés)	3. 54–58.
Teveli Judit (interjú)	2. 52–54.
Tiszavári Eszter: A múzeumi könyvtárakról. (Egy szakfelügyelet első három évének tapasztalatai alapján)	2. 37–41.
Tízéves a Magyar Elektronikus Könyvtár. Interjú Moldován Istvánal	4. 3–15.

Tóth Andrea: Hogyan tovább? – Az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer (ODR) szolgáltatásainak fejlesztése. 5. ODR-konferencia	11. 45–50.
Tóth Ferenc Tibor: Olvasói Professzionális Munkaállomások az OSZK-ban	3. 28–29.
Tóth Gyula: A közkönyvtár és használói	3. 3–10.
Tóth Gyula: A magyar könyvtárosok etikai kódexének kérdéséhez	1. 27–32.
Tóth Máté: Mozgókönyvtári trendek Skandináviában	7. 42–49.
Több mint konferencia	2. 42–44.
Több mint könyvtár – avagy gondolatok a könyvtári rendezvényekről	6. 3–12.
Török Beáta: Egyházi könyvtárosok találkozója – Csurgó, 2005	11. 42–44.
A Történeti Levéltár szakkönyvtára	4. 33–40.
Tózsér Istvánné: A Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer kialakítása Heves megyében. Lehetőségek megyei könyvtári feladatok kiszélesítésére	10. 43–51.
Vajda Erik: Könyvtár-informatika – avagy egy félrevezető terminus születése, tündöklése és bírálata	4. 22–28.
Vajda Erik: Otlovay László (1942–2005) (nekrológ)	7. 54–55.
Vajda Kornél–Mezey László Miklós: Komárom-Esztergom megye a magyarországi sajtóban (1990–1994) VIII/1–2. köt. (könyvismertetés)	12. 58–60.
Vajda Kornél–Mezey László Miklós: Tízéves a Magyar Elektronikus Könyvtár. Interjú Moldován Istvánnal	4. 3–15.
Változások a MOKKÁ-ban	11. 9–10.
Varga Istvánné: A Ceglédi Városi Könyvtár Mozgókönyvtára 1984–2005.	7. 32–41.
Varga Róbert (interjú)	11. 20–28.
Varga Róbert (könyvismertetés)	11. 58–60.
Vass Csaba: Hogyan lehetek jó könyvtáros?	2. 21–24.
Vecsera Jánosné: A balatonfenyvesi helyismereti gyűjtemény kialakításának tervezete	6. 27–32.
Vekerdi László (Magyar Örökség-díj)	8. 56–58.
Venyigéné Makrányi Margit: Kistelepülési könyvtári ellátás Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. Adatelemzés, kiutkeresés egy tanácskozás kapcsán	5. 23–29.
Veszprémi tapasztalatok a gyerekek olvasási szokásairól 2003-ban	1. 49–55.
Vidra Szabó Ferenc: A könyvtárak érdekeltségnövelő támogatása	10. 3–8.
Virágos Márta: A Magyar Orvosi Kamara etikai kódexe	4. 16–18.
Vita Mikulás Gáborral	10. 21–23.
VK: Gerő Gyula nyolcvan éves	3. 52–53.
VK: Hivatása könyvtáros	8. 3–5.
VK: Könyvtárbusz – Szeminárium a mozgókönyvtári ellátásról	7. 31–32.
VK: Sz. Nagy Lajos (1935–2005) (nekrológ)	10. 52–53.
VK: Szeniorok találkozója	10. 23–24.
VK: A helyismereti könyvtárosok XII. országos tanácskozása	9. 36.
VK: A könyvtárak és a könyvtárosok jövője	12. 3–8.
VK: A bőség zavara avagy a zavarbaejtő bőség. Gáncsné Nagy Erzsébet könyvről (könyvismertetés)	1. 58–60.

VK: Emlékkötet Szabó Sándor 70. születésnapjára (könyvismertetés)	10. 58–60.
VK: Lehet-e tanítani a helyismereti tevékenységet (könyvismertetés)	2. 56–60.
VK: Nimmer können wir zurück (könyvszemle)	11. 56–58.
W. Salgó Ágnes: Fazakas József (1910–2005) (nekrológ)	12. 54–55.
Walleshausen Gyula: Hajdani vélemény a könyvtárosi etikáról. (Kérdések, tézisek és antitézisek)	6. 13–15.
Zempléni és felvidéki kistelepülések II. nemzetközi konferenciája. Sárospatak, 2005. január 25–26.	5. 23–29.